

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sevda KURTULUŞ ARI

AFGAN GÖÇMENLERİN TARIM SEKTÖRÜNDEKİ GÖRÜNÜMÜ VE İŞGÜCÜ
PİYASASINA ETKİLERİ

Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sevda KURTULUŞ ARI

AFGAN GÖÇMENLERİN TARIM SEKTÖRÜNDEKİ GÖRÜNÜMÜ VE İŞGÜCÜ
PİYASASINA ETKİLERİ

Danışman

Doç. Dr. Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

T.C.
Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Sevda KURTULUŞ ARI'nın bu çalışması, jürimiz tarafından Sosyoloji
Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Gökhan Veli KÖKTÜRK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Doç. Dr. Özge ZEYBEKOĞLU AKBAŞ (İmza)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aslı Gözde AKIŞ (İmza)

Tez Başlığı: Afgan Göçmenlerin Tarım Sektöründeki Görünümü ve İşgücü Piyasasına Etkileri

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 10. 07. 2024

Mezuniyet Tarihi : 29/08/2024

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Afgan Göçmenlerin Tarım Sektöründeki Görünümü ve İşgücü Piyasasına Etkileri” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)

Sevda KURTULUŞ ARI

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

08/08/2024

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU BEYAN BELGESİ

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Sevda Kurtuluş Arı
Öğrenci Numarası	202152023006
Anabilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışman Öğretim Üyesi Bilgileri	
Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Özge Zeybekoğlu Akbaş
Yüksek Lisans Tez Başlığı	Afgan Göçmenlerin Tarım Sektöründeki Görünümü ve İşgücü Piyasasına Etkileri
Turnitin Bilgileri	
Ödev Numarası	
Rapor Tarihi	
Benzerlik Oranı	Alıntılar hariç:4 Alıntılar dahil: 19
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE, Yukarıda bilgileri bulunan öğrenciye ait tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 134 sayfalık kısmına ilişkin olarak Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esaslarında belirlenen filtrelemeler uygulanarak yukarıdaki detayları verilen ve ekte sunulan rapor alınmıştır. Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir: () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylarım. () Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise: Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporunun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esaslarında öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim. Gerekçe: Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlere uygun olarak tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim. Danışman Öğretim Üyesi Doç.Dr. Özge Zeybekoğlu Akbaş İmza	

Varlığıyla bana güç veren kıymetli babama...

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLOLAR LİSTESİ	v
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
SUMMARY	x
TEŞEKKÜR.....	xii
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	4
1.2. Araştırmanın Amacı, Problemleri ve Önemi	5
1.3. Araştırma Yöntemi	7
1.4. Veri Toplama Teknikleri ve Süreci	8
1.5. Çalışma Grubu.....	10
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	11
1.7. Verilerin Analizi	12

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı.....	14
2.2. Göç Türleri	15
2.2.1. Zorunlu ve Gönüllü Göçler	15
2.2.2.İç ve Dış Göçler.....	17
2.2.3.Uluslararası Emek (İşçi) Göçü	19

2.2.4.Düzenli ve Düzensiz Göçler	20
2.2.5.Transit Göçler	24
2.3.Göç Teorileri	25
2.3.1.Çağdaş Göç Kuramları	26
2.4.Göç Edene İlişkin Yasal Statüler.....	31
2.5.Afgan Göç Süreci ve Türkiye.....	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASI VE TARIM SEKTÖRÜNDE GÖÇMENLER

3.1. Türkiye’de İşgücü Piyasaları	36
3.2. Tarım Sektörü ve Özellikleri	37
3.3. Türkiye’de Göçmen İşgücü	40
3.4. Göçmen İşçilerin Çalışma Haklarına İlişkin Ulusal Yasal Düzenlemeler	43
3.5. Göçmen İşçilerin İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Koşulları	44
3.6. Göçlerin İşgücü Piyasalarına Etkisi.....	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	48
4.2. Afganistan’dan Göç Nedenleri: “İş kuran, iş veren kimse yok. Sadece birkaç gariban kaldık.”	52
4.3. Göç Yolculuğuna Dair Anlatılar: “Ölüme bile razıyız.”	54
4.4. İşgücü Piyasasına Giriş.....	57
4.5. Tarım Sektöründe Göçmen Emeginin Görünümü: Afgan Tarım İşçileri.....	63
4.5.1. Tarım Sektöründe Çalışma Nedenleri	63
4.5.2. Afgan Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Karşılaştıkları Zorluklar.....	66
4.5.3. Göçmen Deneyimlerinde Emegın ve Mekânın Güvencesizliği: “Hem çalışıp hem korkmak istemiyorum.”	71
4.6. Afgan Göçmenlerin Çalışma Memnuniyeti: Afgan Göçmenler Ne İstiyor?	76

4.7. Afgan Tarım İşçilerinin Yaşam Koşulları	79
4.8. İşveren Değerlendirmeleri “Afganlılar bugün çekilsin, bugün tarım biter!”	81
4.9. Göçmenlerin Gelecek Plan ve Beklentileri	84
SONUÇ	88
KAYNAKÇA.....	92
EK 1- GÖRÜŞME SORULARI	112
EK 2- RESİMLER LİSTESİ	114
Ö Z G E Ç M İ Ş	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Afet (üstte) ve çatışma (altta) nedenli yer değiştirmelerin ülke ve bölgelere göre dağılımı	16
Şekil 2.2. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı (02.05.2024 tarihi itibarıyla)	22
Şekil 2.3. Neo-klasik Açıdan Genel Denge Mekanizması	27
Şekil 3.1. Antalya Örtü altı Tarım Alanı (dekar).....	39
Şekil 3.2. Manavgat Örtü altı Tarım Alanı (dekar)	40
Şekil 3.3. İkamet İzni ile Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı....	41
Şekil 3.4. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	41
Şekil 3.5. Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerinin Dağılımı... ..	42
Şekil 4.1. Araştırma Bulgularına Dair Belirlenen Temalar	48
Şekil 4.2. Afgan Göçmenlerin Göç Yolculuğu Anlatılarına Dair Kelime Bulutu.....	56
Şekil 4.3. Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Girişine Dair Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli.....	58
Şekil 4.4. Çalışma Memnuniyetine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Kod Bölümler Modeli.....	76
Şekil 4.5. İşveren Değerlendirmelerine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli	81
Şekil 4.6. Afgan Göçmenlerin Gelecek Planlarına Dair Kod ve Alt Kod Modeli.....	85

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Transit göç ve güvensiz ortamlar	25
Tablo 3.1. İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlılık Durumu (I. Çeyrek Ocak-Mart 2023)	37
Tablo 3.2. Tabiiyetine Göre Antalya’da Afganistan Uruklu Nüfus	43
Tablo 4.1. Katılımcı Göçmen İşçilerin Sosyo-Demografik Özellikleri.....	49
Tablo 4.2. Katılımcı İşverenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri	50
Tablo 4.3. Katılımcıların İş Geçmişi, Çalıştıkları Süreler ve Aldıkları Ücretler.....	58
Tablo 4.4. Tarım işçilerinin ortalama günlük ve aylık ücretleri, 2022-2023	69

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Manavgat'taki bir muz serasının Afgan tarım işçisi	114
Fotoğraf 2: Avokado yetiştiriciliği yapan Afgan tarım işçileri	110
Fotoğraf 3: Manavgat Yavrudoğan Mahallesi'nde bir sera	115
Fotoğraf 4: 13 Afgan işçisinin birlikte kaldığı ev	111

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UİGM	Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü
UİK	Uluslararası İşgücü Kanunu
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNFPA	Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

ÖZET

Türkiye, göç tecrübesini bir hedef ve transit ülke olma üzerinden elde etmiştir. Türkiye hem uluslararası göçmenlerin Avrupa'ya aralanan kapısı hem de özellikle istikrarsızlık, savaşlar ve yoksulluk içerisinde olan yakın Ortadoğu ve Asya ülkelerinden gelenler için bir sığınma mekanıdır. Özellikle 2011 Suriye insani krizi ve sonrasında Türkiye'ye gerçekleşen mülteci akını, yakın göç tarihinde yaşanan bir kırılma noktasıdır. Her ne kadar zorlayıcı bir kitle halinde ve birdenbire gerçekleşmese de düzensiz göç yoluyla Türkiye'ye gelen sığınmacı ve göçmen grupları da yıllar içerisinde Türkiye'yi en fazla sığınmacı barındıran ülke haline getirmiştir. İstatistikler göstermektedir ki, özellikle 2018 sonrası Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerde Afgan uyruklular ilk sıradadır.

Düzensiz göçmenler ikamet ettikleri yerleşim yerinde çalışarak hayatlarını devam ettirmek zorunda olduklarından ülkenin ve yoğunlaştıkları şehirlerin işgücü piyasalarını etkileme potansiyeline sahiplerdir. Göçmenlerin yeni ülkede yaptıkları işler, çalıştıkları ülkenin işgücü piyasalarının ve enformelliğin yapısına, bölgenin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Göçmenler işgücü piyasalarında genellikle emek yoğun ve düşük ücretli işlerde, emek sömürsüne kadar uzanan bir güvencesizlik sarmalı içerisinde konumlanmaktadır.

Bu çalışma, Antalya'nın Manavgat ilçesine çalışma amaçlı düzensiz olarak gelen ve tarım işçisi olan Afgan göçmen erkeklere işgücü piyasalarına giriş süreçleri, tarım sektöründeki görünimleri ve tarımsal işgücü piyasalarına etkileri bağlamında odaklanmaktadır. Çalışmanın bir diğer odak noktası ise, tarım işletmelerinde Afgan göçmen işçi çalıştıran işverenlerdir. İşverenler Afgan tarım işçisi çalıştırma sebepleri, Afgan göçmenlerin tarımsal üretimdeki rolü ve çeşitli düzenleyici talepler üzerinden araştırmaya farklı bir bakış açısıyla katkı sağlamışlardır. Böylece tarım sektörü ve tarımsal işgücü piyasalarında göçmen emeği hem işçi hem de işveren tarafından ele alınmıştır.

Araştırma nitel desende gerçekleştirilmiştir. Antalya'nın Manavgat ilçesinde yapılan araştırmada, amaçlı örneklem tekniklerinden kartopu tekniği kullanılarak 25 Afgan göçmen ve 5 işverenle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sırasında yarı yapılandırılmış soru formu kullanılmıştır.

Araştırma Antalya'nın Manavgat ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sırasında Afgan göçmenlerin işgücü piyasasındaki güvencesizlik deneyimlerinin aynı zamanda çıktıkları göç yolculuğunun tamamına hâkim olduğu görülmüş ve araştırma analizine göçmenlerin göç

süreçleri de dahil edilmiştir. Afgan göçmenler ekonomik sebeplerle göç ettiklerinden işgücü piyasalarında kendilerine sunulan olumsuz çalışma şartlarına rıza göstermektedir. Yerli işgücünün çalışmak istemediği seralarda kayıt dışı çalışan Afgan işçiler, işverenler için ucuz ve istenen bir emeğe karşılık gelmektedir. Araştırmanın sonuçları Afgan göçmenlerin Manavgat seracılığı ve tarımsal üretim için bir fırsat olduğunu ve tarımsal üretimde büyük bir yükü omuzladıklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Göçmen, İşgücü, Tarım, Güvencesizlik, İstihdam

SUMMARY

OUTLOOK OF AFGHAN IMMIGRANTS IN THE AGRICULTURAL SECTOR AND THEIR EFFECTS ON THE LABOR MARKET

Türkiye has gained its migration experience through being a destination and transit country. Turkey is both the gateway to Europe for international immigrants and a place of refuge for those coming from the nearby Middle East and Asian countries, especially those experiencing instability, wars and poverty. Especially the 2011 Syrian humanitarian crisis and the subsequent refugee influx to Turkey is a breaking point in the recent history of migration. Although it does not occur suddenly and in large numbers, refugee and immigrant groups coming to Turkey through irregular migration have made Turkey the country hosting the most refugees over the years. Statistics show that Afghan nationals are in the first place among irregular immigrants caught in Turkey, especially after 2018.

Since irregular immigrants have to continue their lives by working in the settlement where they reside, they have the potential to affect the labor markets of the country and the cities where they are concentrated. The jobs that immigrants do in the new country are shaped according to the structure of the labor markets and informality of the country they work in and the needs of the region. Immigrants are generally positioned in labor markets in labor-intensive and low-paid jobs, in a spiral of insecurity that extends to labor exploitation.

This study focuses on Afghan immigrant men who come to Manavgat district of Antalya irregularly for work purposes and become agricultural workers, in the context of their entry into the labor markets, their appearance in the agricultural sector and their effects on agricultural labor markets. Another focus of the study is employers who employ Afghan migrant workers in agricultural enterprises. Employers contributed to the research from a different perspective on the reasons for employing Afghan agricultural workers, the role of Afghan immigrants in agricultural production, and various regulatory demands. Thus, immigrant labor has been handled by both workers and employers in the agricultural sector and agricultural labor markets.

The research was carried out with a qualitative design. In the research conducted in Manavgat district of Antalya, in-depth interviews were conducted with 25 Afghan immigrants and 5 employers using the snowball technique, one of the purposeful sampling techniques. A semi-structured questionnaire was used during these interviews.

The research was carried out in Manavgat district of Antalya. During the interviews, it was seen that Afghan immigrants' experiences of insecurity in the labor market also dominated their entire migration journey, and their migration processes were also included in the research

analysis. Since Afghan immigrants migrate for economic reasons, they consent to the negative working conditions offered to them in the labor markets. Afghan workers working unregistered in greenhouses, where the local workforce does not want to work, represent cheap and desired labor for employers. The results of the research show that Afghan immigrants are an opportunity for Manavgat greenhouse cultivation and agricultural production and that they shoulder a great burden in agricultural production.

Key Words: Immigrant, Labor Force, Agriculture, Insecurity, Employment

TEŞEKKÜR

Beni bu tez çalışmasına iten, göçün doğasını ve göçmen hikayelerini dinleme merakımdı. Üniversite yıllarımda başlayan bu merak, daima taze kaldı. Afgan göçmenlerle yaptığım görüşmeler; benimle aynı yaşta ve okuma hayali olan gençlerin benden ve yaşlılarımdan bambaşka bir coğrafyanın gerçekliğini ve ortalamasını yaşıyor olduklarını, risklerle ve belirsizliklerle dolu göçün adeta kaderleri haline geldiğini öğretti. Her bir insan hikâyesinin okunması gereken ayrı bir kitap olduğunu bana yine göçmenler öğretti. Her birimizin bir göçmen adayı olduğu düşüncesi, tez çalışması boyunca bana eşlik etti. Okuduklarım, gözlemlediklerim benim yolumu hep şu dizeye çıkardı: "Gerçekte tüm yeryüzü Allah'ındır ve gerçekte yürüyebildiğin kadar senindir tüm coğrafyalar."

Tez çalışmam süresince bana desteklerini veren tez danışmanım değerli Doç. Dr. Özge Zeybekoğlu Akbaş'a teşekkürü bir borç bilirim. Tez yazım sürecinin en az benim kadar cefasını çeken ve dualarıyla bana güç veren anneme, en büyük destekçim canım kardeşime teşekkür ediyorum. Benimle her daim gurur duyan, öğrenmeyi ve okumayı sevmemi sağlayan, günlerce süren görüşmeler süresince of bile demeden yanımda olan ve bu tezin en büyük mimarı canım babama teşekkür ediyorum. Son olarak benimle hikayelerini paylaşan, emeğiyle hayata tutunan ve Afganistan'ın bir gün daha yaşanılabilir, barış içinde bir ülke olacağı ümidini taşıyan bütün Afgan göçmenlere kalpten teşekkür ediyorum.

Sevda KURTULUŞ ARI

ÖNSÖZ

Son yıllarda düzensiz göçmenler arasında ilk sıralarda yer alan Afgan göçmenler düzensiz göç yolculuğunun akabinde Türkiye işgücü piyasalarına eklemlenmektedirler. Bu eklemlenme işgücü hiyerarşisinin en alt katmanında, çalışma hayatının çeşitli zorluk ve dezavantajlarıyla iç içe geçmiş durumdadır. Afgan göçmenlerin tarım sektörü ve seracılık özelinde de deneyimledikleri bu haller, göçün ekonomisi ve göçmen işçiliğine farklı bir perspektiften bakmayı mümkün kılmaktadır. Bu tez çalışmasıyla göçmen tarım işçiliğinin genel görünümünü ve göçmenlerin işgücü piyasaları üzerindeki etkilerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Göçmen işçilerin işgücü piyasalarına girişi, tarım sektöründe çalışma koşulları, karşılaştıkları zorluklar, deneyimledikleri güvencesizlik halleri ve gelecek beklentileri gibi ana başlıklar altında toplanan verilere ek olarak; işverenlerin tarım sektöründe göçmen işgücüne yönelik değerlendirmeleri çalışmaya yön vermiştir.

Nitel bir araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada örneklem, Manavgat seralarında çalışan Afgan göçmenlerden ve işverenlerinden oluşmaktadır. Derinlemesine görüşmeler aracılığıyla ulaşılan veriler, ilgili literatür çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Sevda KURTULUŞ ARI

Antalya, 2024

GİRİŞ

Göç, insanlık tarihinin en kadim olgularından biri olarak dünyayı, nüfusları, toplumsal yapıları, ekonomileri ve kültürleri şekillendirmeye devam etmektedir. Göç yalnızca siyasi ve coğrafi sınırların aşıldığı bir yer değişikliği değil; aynı zamanda çeşitli coğrafyalarda hâkim olan baskı, zulüm ve savaşların sonucunda farklı coğrafyalara itilen insanların seçim haklarının olmadığı bir zorunluluktur. Bununla birlikte milyonlarca insan yaşadıkları yerden sınırlı da olsa seçebildiği bir coğrafyaya, daha iyi ekonomik şartlara, sağlık, eğitim ve sosyal haklara doğru bir hareketlilik içerisinde.

15. yüzyılda Avrupa tarafından çalıştırılmak üzere köleleştirilen insanların yazdığı göç hikayeleri bugün yine çalışmak için ancak bu defa gönüllü olarak göç eden insanlarla kaldığı yerden yazılmaya devam etmektedir. Dünyada 281 milyon insanın uluslararası göçmen ve 164 milyon insanın göçmen işçi olması (IOM, 2024), çağımızı bir “göçler çağı” haline getirmiştir (Castles ve Miller, 2008).

Afgan göçü dünyada son 40 yılın en güçlü göç dalgalarından birisidir (Bozok ve Bozok, 2018). 40 yıldan uzun süredir devam eden istikrarsızlık hali Afgan halkı için göçü etkili bir hayatta kalma stratejisine dönüştürmüştür (Monsutti, 2008). 22 Temmuz 2021’de ABD ve NATO’nun Afganistan’dan çekilme kararı sonrası Taliban’ın iktidara gelmesiyle yaklaşık 1 milyon Afganistan vatandaşının farklı ülkelere göç ettiği tahmin edilmektedir. Mevcut durumda 7 milyon Afgan vatandaşının kendi ülkesi dışında yaşadığı tahmin edilmektedir (Dawlatyar, 2023). Genel anlamda Afgan göç dalgalarına açık olan ülkelerin başında ise Pakistan, İran ve Türkiye gelmektedir. Her ne kadar ülkedeki net sayıları hakkında kesin bir malumata sahip olmasak da son yıllarda sınırdan artan düzensiz geçişlerde ilk sırada Afgan göçmenlerin yer alması, Afgan göç gerçeğini hatırlatması bakımından önem taşımaktadır.

Göç eden ve göç ettiği ülkelerde hayatlarını idame ettirebilmek için bir işte çalışmak zorunda kalan göçmenler, göçün şeklinden ve sürecinden bağımsız olarak göçün bir ekonomik faaliyetle ilişkilendirilebileceğini göstermektedir (Yiğit, 2017). Ülkeler çalışma hayatına girmek isteyen göçmenlere ulusal politikaları doğrultusunda yasal pek çok hak ve imkân tanısa da bu, ülke sınırlarından belgesiz olarak geçiş yapan ve kontrolü oldukça zor düzensiz göç karşısında yetersiz kalmaktadır.

Emeğe dayalı ikincil sektörlerde istihdam edilen vasıfsız göçmenler, işgücü piyasaları hiyerarşisinin en alt katmanında ve pek çok dezavantajlılık haliyle emek piyasalarına tutunmaya çalışmaktadır. Bu sektörler Türkiye’de tarım, hayvancılık, inşaat ve tekstil gibi kayıt dışılığın yüksek olduğu iş kollarını içermektedir. Bu sektör ve alt sektörler için göçmen emeği,

maliyetlerin az olmasını sağladığından bir fırsattır. Her ne kadar yerli halk tabanında göçmen işçilere “İşlerimizi elimizden alıyorlar” karşıtlığı üzerinden bir yaklaşım sergilense de işverenler için göçmen işçiler, küresel piyasalar içerisinde rekabet ederek var olmaya çalışan işlerini daha çok kârla ayakta tutabilecek istenen, ucuz emeğe karşılık gelmektedir.

Göçmen işgücünün oluşturduğu ucuz işgücü, istihdam edildikleri sektöre ve bu sektörlerin bulunduğu şehir ve bölgelere göre farklı ekonomik etkiler oluşturmaktadır. Bu tez çalışması kapsamında ele alınan tarım sektörü de göçmen işgücü bakımından zengindir (Dedeoğlu, 2016). Türkiye işgücü piyasaları içerisinde enformellik oranının en yüksek olduğu alan olarak bilinen tarım, çalışma sahası olarak seçilen Antalya Manavgat’ta yüksek yatırım ve üretim değerlerine sahiptir. Tarım sektöründe bir alt sektör olarak gelişmeye devam eden örtü altı yetiştiriciliği ise Afgan yoğunluklu bir sektöre dönüşme eğilimindedir.

Alanyazında göçmenlerin istihdamına, işgücü piyasalarındaki konumlanış ve görünümüne, ekonomik entegrasyonlarına, işgücü piyasalarına girişte ve sonrasında yaşadıkları sorunlara odaklanan çok sayıda çalışma mevcuttur. Bunun yanı sıra çalışmaların yoğun olarak Suriyeli mültecileri konu edinmesi, ülkede sayıları azımsanmayacak kadar çok olan diğer mülteci ve göçmen gruplara yönelik ilginin artmasını ve bu gruplar üzerinden göçün ekonomisinin ele alınmasını gerekli kılmıştır. Buradan hareketle bu çalışmada göçün tarım sektörü özelinde işgücü piyasalarına etkisi, Afgan göçmenler üzerinden ele alınmaktadır.

Tez çalışmasının genel çerçevesi şu şekilde çizilmiştir: Tezin birinci bölümünde araştırma kısmı aktarılmış; araştırma kapsamı, konusu, amacı, teknikleri, araştırmanın sınırlılıkları ve analizi paylaşılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde göçün tanım ve türlerine odaklanılmış ve genel kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bunun yanında göç teorileri ve göç eden bireylerin aldıkları yasal statüler açıklanmıştır. Çalışma grubu olan Afgan göçmenlerin göç süreçlerine ve Türkiye’ye yönelik gerçekleşen göçlerinin tarihine değinilmiştir. Böylece göçe sosyolojik boyutlarıyla genel bir giriş yapılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde başlangıçta Türkiye’deki yabancı işgücü hakkında bilgilendirme yapılmıştır. Daha sonra göçmenlerin istatistiki bilgilerine, çalışma haklarına dair yasal düzenlemelere, işgücü piyasalarındaki koşullarına ve piyasalara etkilerine yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde tarım sektöründeki Afgan göçmenlere dair bilgiler paylaşılmıştır. Tezin dördüncü bölümünde ise araştırmanın bulguları paylaşılmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bu çalışmada, Afgan göçmenlerin çalışma yaşamına katılımı, sonrasında karşılaştıkları zorluklar ve işgücü piyasalarına yaptıkları etkiler bulgular kısmında hem işçi hem de işveren bakış açısıyla paylaşılmıştır. 25 Afgan göçmen işçi ve 5 yerli işverenle gerçekleştirilen derinlemesine

görüşmelerden toplanan veriler belirli temalar altında analize tabi tutulmuştur. Sunulan bulgularla literatüre bir zenginlik kazandırmak amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Afganistan'dan dünyanın çeşitli ülkelerine doğru gerçekleşen beşerî hareketliliklerin tarihi seyri, 1979 ve öncesine dayansa da (Eryurt ve Koç, 2017) Türkiye, Afganistan kaynaklı göç dalgasıyla 2003 yılı itibarıyla karşılaşmıştır (Bozok ve Bozok, 2018). Afgan göçmen sayısına ilişkin yakın zamanlı veriler, Türkiye'de tahmini olarak yarım milyona yakın farklı uluslararası statülere sahip ve kayıt dışı Afgan göçmenin bulunduğuna işaret etmektedir (Karakaya ve Karakaya, 2021; Daily Sabah, 2021). Türkiye'de bulunan Afgan göçmenlerin %80'ni aşan bir oranda Türkiye'ye girişte geçerli olan yasal düzenlemelere uymaması, Afgan göç örüntüsünün temel karakteristiğinin düzensiz göç olmasına sebep olmuştur (Mixed Migration Center, 2020).

Afgan göçmenler göç rotaları çerçevesinde Türkiye'ye hem bir transit geçiş ülkesi olarak araç konumu hem de nihai hedef ülke olarak amaç konumu yüklemektedirler (Doğan vd., 2020; İçduygu & Aksel, 2012). Bu durum Afgan göçmenlerin hem transit geçiş sırasında hem de hedef ülke olarak Türkiye'ye yerleşmesi halinde hayatlarını idame ettirebilmeleri için çalışmalarını gerekli kılmaktadır. Böylece Türkiye'nin çok sayıda şehrinde başta tarım olmak üzere farklı iş kollarında Afgan göçmenler istihdam edilmektedir. Bu şehirlerden birisi de Afgan göçmenlere sağladığı koşullarla tercih edilen Antalya'nın Manavgat ilçesidir. Bu doğrultuda Türkiye'ye düzensiz geçişlerde göçmenler arasında ilk sırada yer alan Afgan göçmenler (Göç İdaresi Başkanlığı, 2024) araştırmanın odaklandığı göçmen grubudur. Araştırmada hedef kitle; düzensiz göç sonrası örtü altı tarım alanlarında tarım işçisi olarak çalışmak üzere Antalya'nın Manavgat ilçesine yerleşmiş erkek Afgan göçmenler ve bu göçmenlerin yerli işverenleridir.

Çalışmanın konusunu Antalya'nın Manavgat ilçesinde yaşayan ve kayıt dışı olarak bilinen Afgan göçmenlerin tarım sektöründe istihdama katılım süreçleri, çalışma koşulları, işgücü piyasalarına etkileri oluşturmaktadır. Göçmenlerin emek piyasasındaki mevcudiyetleri ve konumlanışları, göç şekilleri ve sahip oldukları yasal statülerden bağımsız ele alınamayacağından tez çalışmasında göçmenlerin çeşitli göç anlatılarına ve geleceğe yönelik hedef ve beklentilerine de yer verilmiştir. Böylece Afgan tarım işçilerinin göç öncesi, bugünü ve gelecek planlarıyla çalışma hayatlarına ilişkin bütüncül bir perspektif sunulmuştur.

Çalışmanın kapsamı ise Afgan göçmenlerin yoğun olarak çalıştığı bilinen ilçelerden birisi olan Antalya'nın Manavgat ilçesidir. Derinlemesine görüşmeler yetişkin Afgan erkek göçmenlerle ve Afgan göçmenlerin yerli işverenleriyle gerçekleştirilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı, Problemleri ve Önemi

Afganistan on yıllardır devam eden şiddet, kaos ve iç çatışmalar dolayısıyla 1970'lerin sonlarından itibaren en çok mülteci üreten menşe ülkelerden biri haline gelmiştir. Bu süreçte Afgan göçmenler Avrupa'ya göç etmeyi amaçlayan en geniş sığınmacı gruplarından birisini oluşturmuştur. Özellikle güvenlik ve ona bağlı gerekçelerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan Afgan göçmenler için genellikle ilk durak sınır ülkeler olan İran ve Pakistan olurken, sonraki duraklar Türkiye ve Avrupa ülkeleri olmaktadır (İçduygu ve Karadağ, 2018). Dolayısıyla Türkiye yıllar içerisinde Afgan göç sürecinin bir parçası haline gelmiştir.

Afgan göçmenler farklı motivasyonlarla göç kararı almakta ve hem göç nedenleri hem de göç şekilleriyle ilişkili olarak farklı şekillerde kategorize edilmektedir. İlk grup eğitim, çalışma vb. kapsamında göç eden düzenli göçmenler; ikinci grup uluslararası koruma statüsüne sahip olan ya da başvuruda bulunmuş olan göçmenlerdir. İki grubun da dışında kalan göçmenler ise düzensiz göçmenler olarak bilinen ve temelde ekonomik sebeplerle göç etmiş olan, yasal herhangi bir statü almada problemlerle karşılaşan grubu temsil etmektedir (Karakaya ve Karakaya, 2021; Eryurt ve Koç, 2017: 20). Bu tez çalışması kapsamında son kategoride yer alan düzensiz Afgan göçmenler üzerinde durulacaktır.

Resmi olmayan ve tahminlere dayalı istatistiklere göre Türkiye'de yarım milyona yakın sayıda Afgan göçmen yaşamaktadır (Karakaya ve Karakaya, 2021; Daily Sabah, 2021). Bu göçmen kitlesi içerisinde Türkiye'yi bir geçiş ülkesi ya da nihai bir varış ülkesi olarak değerlendirenlerin oranları hakkında da net bir çıkarımda bulunulamamaktadır. Ancak her iki şekilde de Afgan göçmenler hayatlarını idame ettirebilmek için belli bir süre Türkiye'de işgücü piyasalarına dahil olmak zorunda kalmaktadır. Bu durum göçmen emeğinin ihtiyaçlar doğrultusunda belirli şehirlere ve sektörler kanalize olmasına sebep olmaktadır.

Tarım sektöründe Afgan göçmenlerin ucuz bir işgücü olarak üretim maliyetlerini düşürmesi, yerli halkın tarım dışı sektörler kayması ve göçmenlerin daha verimli çalıştığına yönelik algı; tarımı Afgan göçmenler için çekici hale getirmiştir. Özellikle ekonomik sebeplerle gelen ve vasıf gerektirmeyen işlerde çalışan Afgan göçmenler tarımsal işgücü piyasasının düşük ücret ve yasalıktan yoksun koşullarına rıza gösterici bir tutum içerisindeyler. Böylece enformelliğin yüksek olduğu tarımsal işgücü piyasaları için Afgan göçmenler talep edilen potansiyel bir emek haline gelmiştir (Güler, 2020: 1468-1469). Tez çalışması kapsamında

Çalışma sahası olarak seçilen Antalya'nın Manavgat ilçesi ve bu ilçedeki kırsal alanlardan olan Çolaklı, Kalemler, Evrenseki, Gündoğdu, Yavrudoğın ve Taşagıl mahalleleri tarımsal istihdam sağlamaktadır.

Bu alışmayla Afgan göçmenlerin bir tarım altı sektör olan örtü altı yetiştiriciliğine, işgücü piyasalarına etkisini ve Afgan göçmenlerin birer tarım işçisi olarak sektördeki görünümelerini (yaşanılan zorluklar, çalışma rutinleri) bir alan araştırmasıyla ortaya koymak amaçlanmıştır. Göçmenlerin mevcut durum ve çalışma koşullarından hareketle daha genel çerçevede tarım sektöründeki etkiler ve değişimlere dair çıktıların işverenler yoluyla ortaya konulması çalışmanın bir diğerk amacını oluşturmuştur.

Araştırma amacına paralel olarak tez çalışması boyunca belirli sorulara yanıtlar aranmıştır:

- Afgan tarım işçileri işgücü piyasasına girişte hangi iş bulma kanallarını kullanmaktadır?
- Afgan tarım işçilerinin tarımsal işgücü piyasasında karşılaştıkları sorun ve zorluklar nelerdir?
- Afgan tarım işçilerinin çalışma hayatındaki güvencesizlik deneyimleri nelerdir?
- Afgan göçmenlerin tarım işçisi olarak çalışma memnuniyetlerinin belirleyicileri nelerdir?
- Afgan göçmenlerin gelecek hedef ve beklentileri nedir?
- Afgan tarım işçilerine işveren pozisyonunda olan yerlilerin Afgan işçi alıştırma sebepleri nelerdir?
- İşverenler açısından göçmen işçi çalıştırmanın avantaj ve dezavantajları nelerdir?
- İşverenlerin talep ve beklentileri nelerdir?

Alan yazın tarandığında mevcut çalışmaları analiz düzeyi bakımından makro ve mikro olmak üzere sınıflandırmak mümkündür. Makro düzeydeki alışmalar (Özgün, 2021; Eryurt ve Koç, 2017; Mixed Migration Centre, 2020; Kuschminder, 2018; İçduygu ve Karadağ, 2018; İçduygu ve Aksel, 2012; Efe ve Arıcı, 2021) Afgan göçünün arka planına, nedenlerine ve düzensiz göçün rotalarına ilişkin daha genel bir perspektif sunmaya çalışmaktadır. Diğerk taraftan mikro düzeydeki analizlerde araştırmacılar, Afgan göçmenlere dair belirli bir zamansal ve mekânsal bağlamı ele almaktadır (Karadağ, 2021). Bu analiz düzeyine Afgan göçmenlerin göç öncesi ve sonrası dini yaşamlarının ele alındığı bir alışma (Zeybekoğlu Akbaş vd., 2023)

ve İstanbul'daki Afgan erkek göçmenlerin dayanışma ağları üzerine yapılan bir çalışma (Bozok ve Bozok, 2022) örnek olarak sunulabilir.

Türkiye'deki literatüre bakıldığında Afgan göçmenlerle ilgili yapılan çok sayıda çalışmanın Afgan göçmenlerin göç nedenlerine, rotalarına ve göç deneyimlerine (Tümtaş, 2022a; Üstün ve Vargün, 2022; Deniz, 2022); göç sonrası yaşanan sorun, zorluk ve ihtiyaçlara (Çetin ve Durmaz, 2024; Yılmaz Aslan, 2023; Geyik Yıldırım, 2018; Karakaya ve Karakaya, 2021); Afgan göçüne yönelik politikalara (Çallı Kaplan, 2022); Afgan göçmenlere yönelik algı, tutum ve göçmenlerin maruz kaldığı sosyal dışlanmaya (Tümtaş, 2022b; Akkaş ve Aksakal, 2021) odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte Afgan göçmenleri Türkiye işgücü piyasaları bağlamında detaylandırarak ele alan çalışmalar da (Güler, 2020; Dağ ve İkizoğlu, 2023; Temel ve Topateş, 2023, Acar, 2023) mevcuttur. Ancak Afgan göçmenleri tarım sektöründe birer tarım işçisi olarak değerlendiren çalışmalar (Alamyar ve Boz, 2022; Kara ve Kaya Tilbe, 2023) oldukça sınırlıdır. Konuyla ve bu tez çalışmasının içeriğiyle örtüşen çalışmalar (Dedeoğlu, 2018; Aydoğdu ve Albouzan, 2021) göçmen grubu bakımından genellikle Suriyeliler özelinde yapılmıştır. Bu noktada bu tez çalışmasının Afgan göçmenleri tarım sektörü ve daha özelde örtü altı alanlarda ve Antalya-Manavgat ilçesi özelinde ele alması, konu ve çalışma sahası itibarıyla literatürdeki boşluğu doldurmaya katkı sunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma, mevcut çalışmalardan farklı olarak Afgan göçmen emeğinin tarım sektöründeki görünümüne ve göçmen deneyimlerine ilişkin daha derinlemesine analizler sunmaktadır. Bu nedenle çalışmanın güncel ve özgün bir içerikle alan yazına önemli katkı sunacağı öngörülmektedir.

1.3. Araştırma Yöntemi

Nitel araştırma, gözlemcinin hem dünyadaki yerini tespit eden hem de dünyayı görünür kılan çeşitli yorumlayıcı ve doğal yaklaşımlardır (Denzin ve Lincoln, 2011). Araştırmacı için nitel bir araştırma sürecinde kilit faktör, söz konusu sosyal olgulara kendi bağlamları çerçevesinde insanlar tarafından ne tür anlamlar atfedildiğine gerçekçi bir şekilde odaklanmaktır (Altunışık vd., 2005; Sandelowski, 2004). Bu odaklanma anlamın derinlemesine analizini ve bütüncül bir kavrayışı da gerektirmektedir (Kümbetoğlu, 2017; Patton, 2014). Çünkü toplumsal yapı tarafından biçimlendirilmiş sosyal olgular, doğası gereği karmaşık ve çok faktörlüdür (Creswell, 2023).

Eski sosyal eşitsizliklerin yeni mekanlar, alt kültürler ve yaşam tarzı çeşitliliğine dönüşmesi (Denzin ve Lincoln, 2011), sosyal hayatın her veçhesinde dezavantajlı grupların daha hissedilir olmasıyla niteliksel araştırmalar ağırlık kazanmaya başlamaktadır. Buradan hareketle Castles (2003), göç araştırmalarında başvurulacak birincil yöntemin niteliksel

yöntemler olması gerektiğini savunmaktadır. Öyle ki, göç gibi insan faktörünün ön plana çıktığı hassas konularda duyarlılık niteliksel yöntemlerle mümkün olabilmektedir (Seggie ve Bayyurt, 2021). Nitekim Sayer'e (2019) göre, nitel paradigmalar dünyaya özenle düşünülmüş bir tavırla yaklaşımın karşılığıdır.

Göç gibi hassasiyetle yaklaşılması gereken ve belirsizlikler içeren bir sosyolojik fenomenin insanların hayatlarını değiştirmesi; entegrasyon, yerleşme süreci ve hayatın tekrar kurulması bakımından çok-düzeyle bir ivmenin neticesi olarak görülmesi göç çalışmalarında niteliksel yöntemi özendirilmektedir. Göçmenlerin göçle birlikte değişen hukuki statüleri, hakları, barınma, iş ve çalışma koşulları, sosyal bağları ve geliştirdikleri yeni stratejilerin tamamının her bir göçmen tarafından sübjektif olarak deneyimlenmesi (Kümbetoğlu, 2021), sosyal gerçekliğin farklı boyutlarına temas edilmesini sağlamaktadır (Baş ve Akturan, 2008). Öznel deneyimlerle çeşitlenen veriler bütüncül bir resme nitel araştırmalarla dönüştürülebilmektedir. Dolayısıyla niteliksel bir göç araştırmasının temel gayesi; büyük genellemeler ve kanıtlar ortaya koymak değil, sosyal gerçekliğin bireylerce nasıl anlamlandırıldığını detaylı biçimde ve kesitler üzerinden sunmaktır (Kümbetoğlu, 2021). Bu hedefle araştırma kapsamında başvuru niteliksel araştırma yönteminin tarım sektöründe çalışmakta olan Afgan göçmenlerin tarım sektöründeki görünümünü, karşılaştıkları sorunları, işgücü piyasalarına girişini ve piyasalara etkisini ortaya koymada detaylı veriler sunacağı düşünülmüştür.

1.4. Veri Toplama Teknikleri ve Süreci

Nitel araştırma yöntemi esas alınarak yapılan bir çalışmada gözlem, görüşme ve doküman analizinden nitel veri toplama teknikleri olarak yararlanılmaktadır (Yıldırım, 1999). Nitel yöntemler dünyaya mekanik bir perspektiften bakmak yerine, hayatın karmaşık yapısını sübjektif deneyimler üzerinden okumayı ve bunu yaparken de insanları toplumsal ve kültürel bağlamlarından koparmadan olgulara bizzat insanların gözünden bakmayı amaçlamaktadır (Kaya, 2014). Bu nedenle nitel araştırmalarda üç tür veri seti çalışılmaktadır: çevreyle, süreçle ilgili veri ve algılara dair veri. Çevreye ilişkin veri setleriyle araştırmanın yürütüldüğü ortamın fiziki özellikleri, sosyal-psikolojik yapısı ve demografik özellikleri vurgulanmaktadır (LeCompte ve Goetz'ten akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011). Sürece dair veriler, araştırma öncesinde ya da sırasındaki olay ve olgulardan araştırma grubunun etkilendiğine vurgu yapmaktadır (Patton, 1990). Algılara ilişkin veriler ise katılımcılar tarafından olay ve olguların nasıl algılandığına ilişkindir (Morgan ve Smircich, 1980).

Nitel veri toplama yöntemleri içerisinde verinin detaylı olarak elde edilebileceği ilk yöntem görüşmedir (Türnüklü, 2000). En sık kullanılan yöntem olan görüşme, araştırmacı ile katılımcı arasında genellikle yüz yüze ve karşılıklı sözel iletişim esasına dayalı etkileşimli bir süreçtir (Creswell, 2023). Araştırmacı katılımcıların belirli bir konu ya da olay hakkındaki niyet, düşünce, yorum ve deneyimlerini görüşmeler aracılığıyla öğrenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Bu araştırmada amaç olguya dair detaylı bilgiler elde etmek olduğu için veri toplama tekniklerinden görüşme (mülakat) tercih edilmiştir. Açık sonlu görüşme olarak da bilinen derinlemesine görüşmeler, interaktif ve esnek bir görüşme biçimi olmasından dolayı derinlemesine analizler yapma imkânı sunmaktadır (Kaya, 2014). Bire bir gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerde açık uçlu, odak ve görüşmenin gidişatına göre gerektiğinde geliştirilebilir yarı-yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Böylece Afgan göçmenlerin tarım sektöründeki çalışma koşullarının ve deneyimlerinin, işgücü piyasasına yaptıkları etkilerin bütüncül değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Görüşme formu yaklaşımına göre standardize edilmemiş bir görüşme formu, hem katılımcıların kendilerini bir sohbet ortamındaymışçasına rahat ifade etmelerini sağlanmakta hem de araştırmacının konuya dair daha etraflıca bilgiler edinmesini kolaylaştırmaktadır (Yıldırım, 1999).

Nitel araştırmalarda araştırmacı doğrudan veri toplama sürecine dahil olmaktadır. Araştırmacının araştırmadaki konumu ölçüm aracı olmaktır. Böylece katılımcıların gözlemlenmesi, onların deneyimlerine şahitlik edilmesi ve içerden bakışa dayanan verilerin yakalanması gibi avantajlar elde edilmektedir (İslamoğlu ve Alınacak, 2019; Punch, 2020; Neuman, 2022). Nitekim nitel araştırmalar başlı başına birer kaynaktır ve kendilerini aşan, olumlu toplumsal değişim güçleri vardır (Swift, 2022). Bu tez çalışmasında derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler tutulan saha gözlem notlarıyla desteklenmiştir.

Bütün araştırma sürecinin arkasında ve içinde kendine ait sınıf, kültür, ırk, cinsiyet perspektifinden bir dizi fikre sahip olan araştırmacı kişisel biyografisiyle ayrı bir yorumlayıcı topluluğun içinden konuşmaktadır. Bu noktada araştırmacı “çok kültürlü bir özne” şeklinde tarif edilmekte ve araştırmanın daha ilk aşamasında bu hususa yer verilmektedir (Denzin ve Lincoln, 2011). Görüşme sırasında kişiyle doğrudan temas halinde olan araştırmacı empatik bir duruşla tarafsızlığını hissettirmelidir (Patton, 2002). Özellikle düzensiz göç konulu çalışmalarda göçmenlerin mahremiyeti, sosyal konumu, kişisel değer ve inançları, mesleki konumları gibi hassas bilgilere yaklaşım araştırmacı ile katılımcı arasında kurulan bağın etik bir çerçevede tesis edilmesi bakımından önemlidir (Düvell vd., 2008) Katılımcıları düzensiz göçmenler ve düzensiz göçmenlerin işverenleri olan bu tez çalışmasında yukarıda bahsedilen

hassasiyet göz önünde tutulmuştur. Katılımcılarla bir güven duygusu tesis edebilmek adına görüşmeler sırasında hiyerarşik ve sorgulayıcı bir atmosferin oluşmamasına dikkat edilmiştir. Görüşme öncesi göçmenlerin menşe ve hedef ülkelerinin genel durumu ve göçmenlerin değişen koşul ve konumlarının bilinmesi gerektiği farkındalığıyla (Kümbetoğlu, 2021) gerçek bir diyalog geliştirilmeye çalışılmıştır.

Tez çalışmasına başlanmadan önce etik kurul onayı alınmıştır. Derinlemesine görüşmeler 26 Mayıs ile 5 Haziran 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 30-60 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler öncesinde katılımcılardan görüşmelerin ses kaydı için izin istenmiştir. İzin alınan katılımcılarla yapılan görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Ayrıca katılımcılarla görüşmeler katılımcıların çalıştıkları/işvereni oldukları seralarda ve evlerinde gerçekleştirilmiştir.

1.5. Çalışma Grubu

Fenomenolojik yaklaşımlı bir nitel araştırmada katılımcıların araştırılan sosyal olguyu tecrübe etmiş kişiler olması ön koşuldur. Dolayısıyla çalışma grubu için araştırmanın amacına uygun ortak bir niteliğin taşınıp taşınmadığı belirleyici olmaktadır (Corbin & Strauss, 2015). Niteliksel bir araştırmanın odak noktası “anlamak” olduğundan araştırmacının elde ettiği verileri sayısallaştırarak araştırma evrenine genellemek gibi bir kaygısı yoktur. Böylece örneklemin büyüklüğünü az sayıda katılımcı ile sınırlamakta ve örneklemdaki katılımcı sayısı kadar farklı zihin tasarımı, tahayyül ve tasavvur ile karşılaşacağını bilmektedir (Tutar, 2023).

Nitel araştırma geleneği içerisinde doğmuş ve en yaygın örnekleme yöntemi, amaçlı örneklemedir. Bu çalışma kapsamında amaçlı örnekleme çeşitlerinden kartopu/zincir örnekleme kullanılmıştır. Kartopu tekniğinde önce araştırma yapılacak kişilerden birisine ulaşılmaktadır. Görüşme yapılan ilk kişi aracılığıyla başka kişilere ulaşılmakta ve zaman içerisinde belli sayıda bir örneklem elde edilmektedir. Bu yöntemle elde edilen veriler arasından kritik olanları seçmek mümkün olabilmektedir (Şahin, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışma sürecinde ilk ulaşılan kişilerden biri bir sera sahibi, diğeri ise Afgan bir tarım işçisidir. Ardından zamanla ulaşılan Afgan göçmen işçilerin yönlendirmesiyle yeterli sayıya ulaşılmıştır. Dolayısıyla örneklem iki kategoriden teşekkül etmiştir: Afgan göçmenler ve serasında/iş yerinde Afgan işçi çalıştıran işverenler. Görüşmelerin yapıldığı 25 Afgan göçmen ve 5 işverenin tamamı erkektir. Bu durum enformel bir yapısı olan tarım sektörünün hem mevcut çalışma koşulları hem de Türkiye’ye yönelik genel Afgan göçünün profili hakkında ipuçları sunmaktadır.

Amaçlı örneklemede çalışılacak grubun belirlenmesi kadar çalışmanın yapılacağı mekânın da seçilmesi önemlidir. Bu sebeple katılımcılara kolay ulaşılabilecek çalışma sahasının önceden planlanması gerekmektedir (Creswell, 2023). Araştırma sahası olarak Antalya'nın Manavgat ilçesine bağlı Çolaklı, Kalemler, Evrenseki, Gündoğdu, Yavrudoğan ve Taşağıl mahalleleri seçilmiştir. Manavgat'ın bu kırsal bölgelerinin seçilmesinde; özellikle seracılık tarımının yapıldığı geniş tarım arazilerinin varlığı, tarım sektörünün gelişimine paralel olarak artan soğuk hava, muz sarartma ve paketlenme işletmeciliği ve bu işletmelerde tarımsal işgücüne duyulan ihtiyacın giderek artması önemli birer etkidir (Atılğan vd., 2021). Ayrıca çalışma sahasının araştırmacının yaşadığı yer olması sahaya hâkim olmasını sağlamış ve katılımcılara ulaşım için gerekli referanslarla bağlantısını kolaylaştırmıştır.

Mülakatlar öncesinde tarım sektöründe örtü altı yetiştiriciliği yapan seralar tespit edilmiştir. On günlük görüşmeler süresince bu mekanlara gidilerek hem göçmenlerin hem de işverenlerin kendi iş ortamlarında görüşmelere katılmaları sağlanmıştır. Göçmenlerin kendi doğal iş ortamlarında yapılan görüşmeler uzun çalışma saatlerinden dolayı kimi zaman geç saatlerde ya da ancak öğle mola vakitlerine denk gelecek şekilde randevulararak gerçekleştirilebilmiştir.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmacının bir kadın olarak erkek katılımcıların doğrudan çalışma alanlarında ya da evlerinde görüşmelerin gerçekleştirilmesi, araştırmanın önemli bir sınırlılığıdır. Özellikle göçmen katılımcıların kadınlarla olan görüşmelere sıcak bakmaması bazı zorluklar oluşturmuştur. Bu nedenle bazı katılımcılar çekimser davranmıştır. Bu zorlukların aşılabilmesi ancak araştırmacının erkek bir yakınıyla görüşmeleri yapmasıyla mümkün olmuştur. Araştırma için bir diğer sınırlılık, özellikle göçmen katılımcıların araştırmacının bir devlet kurumuyla bağının olacağı ve kendilerinin şikâyet edileceği endişesi taşımalarıdır. Görüşmeler öncesi gerekli bilgilendirmeler yapılarak ve işverenlerinden bizzat kendi yanlarında izinler alınarak bu endişelerin giderilmesi sağlanmıştır. Görüşmeler sırasında birkaç katılımcının dil yeterliliğinin iyi derecede olmaması sebebiyle konuşulanların karşılıklı olarak anlaşılmasında problem yaşanmıştır. Bu durumda katılımcının daha uzun yıllar ilçede olan ve dile hâkim başka bir arkadaşının yardımı talep edilmiştir. Böylece görüşmeler daha verimli bir şekilde gerçekleştirilebilmiştir.

Araştırmadaki bir diğer sınırlılık ise, düzensiz göçmen olan Afgan uyrukluların hem ülke geneli hem de şehir bazında net sayısına ulaşılamamasıdır. Yalnızca uluslararası koruma altındaki ya da ikamet izni ile ülkemizde bulunan Afgan sığınmacı sayısına ulaşılabilmektedir.

1.7. Verilerin Analizi

Dey'e (1993)'e göre çoğu zaman tanımlamanın ötesinde açıklamak, anlamak, yorumlamak ve hatta tahmin etmek isteriz. Bunun yolu da verileri analize tabi tutmaktan geçmektedir. Niteliksel bir araştırmanın analizi veri toplamının tamamlanmasıyla başlamak yerine, veri toplamayla birlikte ilerler. Çünkü araştırmacı veri toplama sürecinde kendisinin ve katılımcıların etkileşiminde, bir sosyal olguyu anlamlandırmanın çabası içerisinde.

Nitel bir araştırma tasarımında veri analizi; verilerin hazırlanması/organizasyonu, verilerin kodlanması ve bu kodlardan temalara gidilmesi, son olarak verinin şekiller, tablolar ya da tartışma şeklinde sunumunu içeren bir süreçtir. Bu unsurlar niteliksel yaklaşımın veri analizine dair çeşitli araştırmacıların bakış açılarındaki ortak ve temel stratejilerdir (Creswell, 2023). Miles ve Huberman, ilk aşamada verilerin azaltılması (data reduction) gerektiğini vurgulamaktadır. Bu aşamada araştırmacı sahadan elde ettiği çok sayıda henüz işlenmemiş ham veriyi araştırmanın amacına göre ayıklamakta, seçmekte, azaltmakta ya da özetlemektedir. İkinci aşamada; verilerin insan zihninin çalışma prensiplerine uygun ve akla yatkın hale getirilmesi için görselleştirilmesi gerekmektedir. İlk aşamada ayıklanan ve sadeleştirilen veriler bu aşamada sonuç çıkarmaya yönelik yeniden dizayn edilmekte ve anlaşılır kılınmaktadır. Üçüncü ve son adımda ise, sonuca ulaşmakta ve teyit edilmektedir. Araştırmanın nihayete erdiği bu adımda sürecin en başındaki belirsizlikler belirli bir anlama bürünmekte ve araştırmacı verileri işleyerek eldeki sosyal olgunun bir gerçekliğini keşfetmektedir (akt. Özdemir, 2010).

Nitel araştırmalarda sıklıkla iki analiz türü kullanılmaktadır: betimsel analiz ve içerik analizi. Bu tez çalışmasında da kullanılan içerik analizi yöntemi Baltacı'nın (2017) ifadesiyle, sosyal olgunun derinlemesine analiz edilmesine olanak sağlamaktadır. Toplanan veriler içerisinde oluşturulan kodlamalarla birbirine benzeyen kavramlara odaklanılır ve temalar oluşturulur. Benzer kodlar üzerinden oluşturulan temaların düzenlenmesi ve okuyucuların anlayabileceği şekilde bulguların tanımlanıp yorumlanmasıyla süreç sonlandırılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Derinlemesine görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları deşifre edilerek bilgisayara aktarılmıştır. Her bir katılımcıya şahsi bilgileri anonim kalacak şekilde (örn. İ1, İ2, İV1, İV2...) isim verilmiştir. Çalışmada bilgisayar destekli nitel veri analizi yazılımlarından biri olan MAXQDA-20 kullanılmıştır. MAXQDA gibi bir veri çözümleme programından yararlanılması, araştırmacının veri analizini sistematik ve etkili bir biçimde gerçekleştirmesine yardımcı olmuştur. Ayrıca nitel verilerden daha detaylı anlamlar çıkarılması ve böylece

araştırma güvenilirliğinin desteklenmesi programın sağladığı diğer avantajlardandır (Dereli, 2023).

MAXQDA-20 ile nitel veri analizi süreci adım adım şu şekilde işlemiştir:

1. Görüşmelerin deşifre edilerek metne dönüştürülmesi
2. MAXQDA'ya aktarılan verilerin kodlanması
3. Kodlanan verilerin ortak fikirlerinden kategoriler ve temalar elde edilmesi
4. Kodlamalar arasındaki bağlantılardan ulaşılan bulguların düzenlenmesi ve görselleştirilerek yorumlanması

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göç Kavramı

Göç, insanlık tarihinin her döneminde karşımıza çıkan ve bu sebeple öteden beri var olagelmış köklü bir olgudur (Abadan-Unat, 2017: 1; Canatan, 2020: 31). Joseph Fichter’in (2000: 155) “Tarih, insanların göçleriyle doludur.” ifadesi göç olgusunun hem geçmişi hem de etkileri bakımından tarihi şekillendirme kudretine sahip olduğu yönünde bir anlama kapı aralamaktadır.

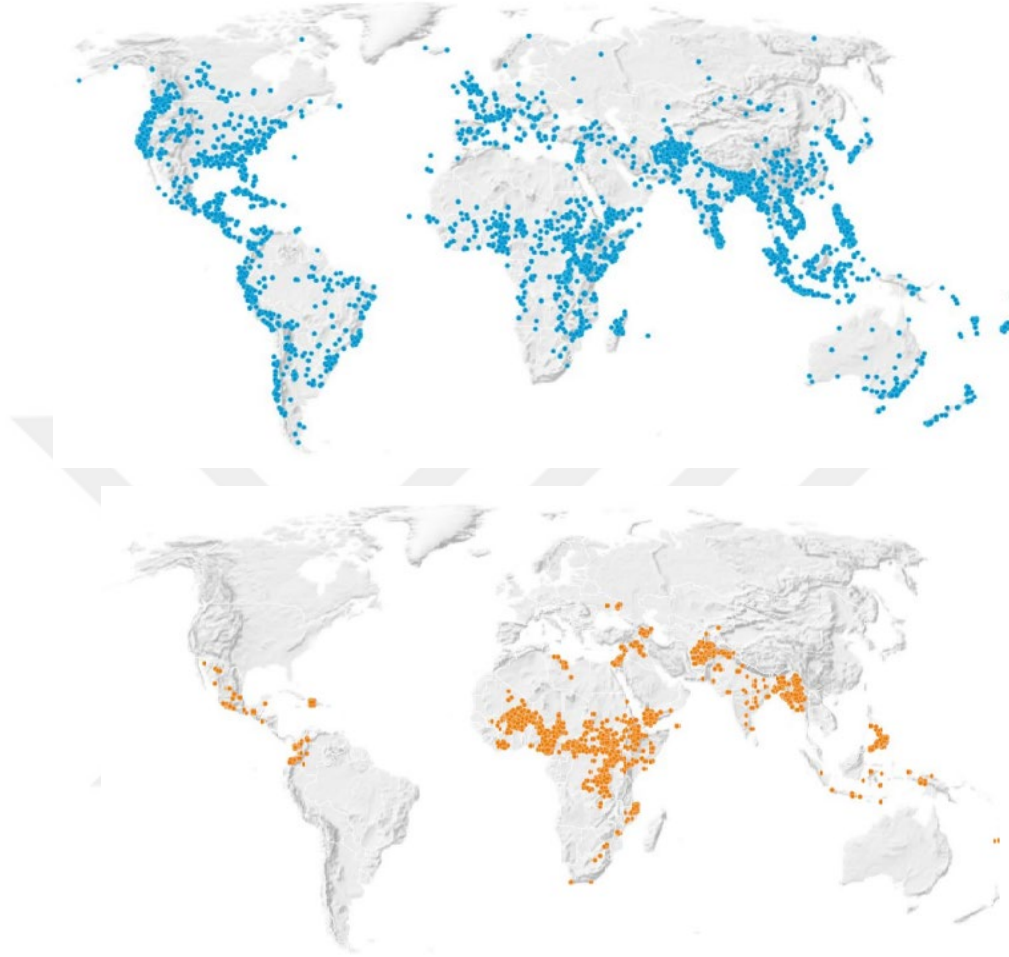
TDK’deki tanımlamada hicret ve muhaceret olarak ifade edilen göç olgusu; Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’ne göre, “Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi” ne karşılık gelmektedir. Erder (1986: 15), bu yer değişikliğinin göç olarak kabul edilebilmesinin “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşmesi”ne bağlı olduğunu belirtmektedir. Thomas Faist (2003: 41) ise göçü; “yaşanılan yerin, daimî veya yarı-daimî olarak, genellikle bir çeşit idari sınırın dışına doğru değiştirilmesi” şeklinde tanımlamaktadır. Tüm bu tanımlamalarda ortak vurgunun bir mekân-sınır değişikliği üzerine olması; göç olgusunun temel bileşenlerinden biri olan mekânın - yalnızca sayısal bir mesafenin kat edilmesinin ötesinde- kaynak ve hedef ülkelerin ekonomik ve sosyal yapılarının mevcut durumu ve değişiklikleri hakkında belirli bağlamsal faktörleri yüklediğine işaret etmektedir (Kok, 1999).

Mekân(lar) aşan bir hareketlilik olarak göç, özü itibariyle bozulan bir dengenin yeniden tesis edilmesini hedefleyen bir uyumlanma girişimidir (Dingle ve Drake, 2007: 117). Hem kaynak hem de hedef ülkelerdeki çok sayıdaki tetikleyici bu girişimlere devamlı bir biçimde başvurulmasına sebep olmaktadır. Öyle ki Castles ve Miller (2008), süreklilik arz eden bu girişimlerle küresel çağın bir “göçler çağı”na evrildiğini ve bu tanımlamanın kalıcı olacağını öne sürebilmek için geçerli gerekçelerin olduğunu belirtmektedir.

Nikos Papastergoadis (2000)’te “göç türbülansı” kavramsallaştırmasına karşılık gelen yoğun ve sürekli girişimlerin, toplumsal düzlemde yankıları bulunmaktadır. Toplumun her an değişebilecek şekilde dinamik ve karşılaşılan yeni durumlar karşısında tekrar denge halini yakalamaya meyilli yapısı (Kıray, 2006: 273) ile göçün varılan mekânda bir uyumlanma girişimi oluşu toplumsal değişim perspektifinden bakılmasını gerekli kılmaktadır.

Aşılan mekanlarda bedenlerle birlikte taşınan kültürler, yaşam biçimleri, gelenek ve görenekler (Güreşçi, 2012: 41-55), göçmeni bir yandan toplumsal değişimin aktif bir öznesi

geçen afet ve çatışma kaynaklı yerinden edilmelerin bölge ve ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Afet (üstte) ve çatışma (altta) nedenli yer değiştirmelerin ülke ve bölgelere göre dağılımı.

Kaynak: IOM, World Migration Report 2022

Gönüllü (serbest) göçleri şekillendiren ve göç kararını etkileyen temel unsur ekonomidir (Fichter, 2000: 155). Petersen’in (1958) “A General Typology of Migration” adlı çalışmasında ele aldığı göç tipolojilerinden biri olan serbest (free) göçler, bireylerin ya da ailelerin şahsi kararları neticesinde gerçekleşmektedir. Şahsi kararlar doğrultusunda şekillenen bu göç türü gerçekleşme şekli bakımından genellikle zorunlu göçte olduğu gibi kitlesel değil, bireysel bir karakteristiğe sahiptir. Clark’ın (2020) değerlendirmelerine göre bireylere iradi olarak sınırlar aşırın; daha yüksek standartları olan bir hayat, daha iyi iş, maaş ve daha iyi bir eğitim arayışıdır. Gönüllü göçe konu olan bireylerin profilinin genç ağırlıklı olması, göçün bağımsızlık kazanma ve daha eğitilmiş olma yolunda bir fırsat olarak görüldüğüne işaret etmektedir.

Davis Kingsley (1974) “daha” iyunin bir yerlerde hep var olduğu düşüncesinin ve gerçekliğinin bir çıktısı olarak ele aldığı gönüllü göçünün kötü ile iyi, iyi ile daha iyi arasındaki

ayrımları kapatan bir mekanizma gibi işlediğini şu şekilde ifade etmektedir: “Bir yer, bir başka yerden belirgin olarak -daha iyiye doğru- farklılaştığı anda hemen göç olgusu ortaya çıkıyordu.” Bauman’a (2019: 14) göre ise, “Küreselleşen gezegenin hem “gelişmiş” hem de “gelişmekte olan (?)” kısımlarının refah düzeyleri eşitlenene kadar, göçmenlerin sayısı bir dengeye doğru artmak zorundadır.”

Zorunlu göçte göç hadisesi; hayatta kalma için kaçınılmaz bir stratejiyken, zorunluluğu gerektirecek şartlar ortadan kalktığında tercih edilebilir alternatiflere dönüşmektedir. Ancak her ne kadar mevcut literatür baskın bir şekilde gönüllü göçü tercih edilebilir bir alternatif gibi görme eğiliminde olsa da iradi olan göç kararının doğası gereği birtakım zorunluluklar ve kısıtlamalar içerdiği unutulmamalıdır. Gönüllü göçünün yalnızca bir tercih ve iradi alınan bir kararmışçasına, -zorunlu göç hadisesiyle benzeşen yanları hesaba katılmadan- indirgemeci bir yaklaşımla ele alınması yanılıdır (Chatty, 2019: 16). Dolayısıyla bugün gelinen noktada siyasi ve ekonomik mağdurların net bir ayrımını yapmak güçleşmektedir. Artık siyasetin veya ekonominin değil, siyasetin ve ekonominin mağdurları vardır (Danış, 2004).

Türkiye’nin göç mevzuunda yakın geçmişte verdiği en büyük sınavlardan birisi, 2011 yılında Suriye’de iç karışıklıklarla başlayan ve ardından kitlesel bir yerinden edilmeye dönüşen zorunlu iç ve dış göç hadisesidir (Alptekin vd., 2018; Khalaf ve Ilgar, 2017). UNHCR Aralık 2022 güncel verilerine göre, toplam kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 5.469.430’a ulaşmıştır. 3.543.837 kişi ile bu sayının %64,8’ine ev sahipliği yapan Türkiye’dir. Kitlesel Suriyeli göçünün bir anda, yoğun ve zorlayıcı olması durumu krize dönüştürmüştür (Altay Kaya, 2021).

2.2.2. İç ve Dış Göçler

İç göçler, bir devletin idari sınırları içerisinde gerçekleşen göç hareketleridir. İç göç; bırakılan yerin iticiliği ve gidilen yeni yerin çekiciliği denkleminin bir sonucu olarak ülke içinde bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine yönelir. Göçü alan ve veren mekanlardaki demografik yeniden dağılım, iç göçün ülke bazında ilk çıktısıdır (Başel, 2011; Güreşci, 2016; Bayraktar ve Özyılmaz, 2017).

Priya Deshingkar ve Sven Grimm (2004), yaygın olan dört tip göç akışından bahsetmektedir: köyden şehre, şehirden köye, köyden köye ve şehirden şehre. Genellikle dört farklı göç akışıyla her ülkede karşılaşmaktadır ancak gelişmekte olan ülkelerin ana göç gündemine köyden şehre yapılan göçler damgasını vurmaktadır. Türkiye için de durum pek farklı görünmemektedir. Ülkemizde 1950’li yıllar itibarıyla aks ve eksenin köyden şehre yapılan göçlere doğru kayması; tarım, köy ve köylülükle olan bağları kopararak yerine sanayi, şehir ve şehirleşme gibi yeni bağların kurulduğu bir aşamayı başlatmıştır (Yalçın, 2004; Tekeli,

2008: 172; İçduygu vd., 2014). Böylece Türkiye 1990'lı yıllara gelindiğinde şehirleşmiş bir toplum olarak tanımlanmaya başlamıştır (Canatan, 2020: 85).

Köyden şehre yaşanan göç akışlarının belirleyicileri köylerde, tarımın modernleşme ve makineleşmesi sonrası oluşan işgücü fazlalığı, mirasla toprağın dengesiz paylaşımı, tarım yapılacak arazinin yetersizliği ve hızlı bir nüfus artışının yaşanması iken; şehirlerde köylerin âtıl kalan işgücünün istihdam edilebilme potansiyeli ve şehirlerin insanlara sunduğu eğitim ve sağlık imkanlarıdır (İçduygu vd., 1998: 217; İçduygu ve Sirkeci, 1999; Sağlam, 2006). Bazı araştırmacıların (Taş ve Özcan, 2013; İçduygu ve Sirkeci, 1999) iç göç araştırmalarında, köylerin iticiliği ve şehirlerin çekiciliğine bir de “iletişimcilik” ya da diğer bir ifadeyle “iletililik” eklenerek üçlü bir sacayağı oluşturulmuştur. İletişimcilik ya da iletililikle iletişim teknolojilerine atıfta bulunulmakta ve göç olgusunun modernleşme sonucu gelişen iletişim teknolojileriyle daha yaygın hale geldiği ifade edilmektedir.

Göçün yaygınlaşmasında iletişim teknolojilerinin aracı misyonu, ancak toplumsal hayatın her veçhesinde çığır aşan ‘küreselleşme’nin irdelenmesiyle açıklığa kavuşturulabilmektedir. Küreselleşme mefhumu, birbirleri arasında kilometrelerce mesafe bulunan mekanlardaki yerel hadiselerin, toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıyla birbirlerini etkilemesine karşılık gelmektedir (Giddens, 1990: 64). Söz gelimi, dünyanın bir ucundaki kelebeğin kanat çırpışı, dünyanın diğer ucunda bir fırtınayı başlatmaktadır. Bu durum aynı zamanda bir öngörülebilirlik ve hesaplanabilirlikten bahsedilemeyeceği anlamına gelmektedir (Kalin, 2022: 85).

Küreselleşme rüzgarıyla sınırların aşındırıldığı ve aşıldığı yeni dünya gitgide küçülmektedir. Böylesi küçülmüş bir dünya; insanların, kültürlerin, sermaye ve malların, metaların ve ideolojilerin sürekli akışına, aralarında kurulan bağlar ve açığa çıkan karmaşık ağlara sahne olmaktadır (Inda ve Rosaldo, 2002). Küresel dünya bunca akış ve dolaşım ile biz insanlara, “bir hareket illüzyonu” gösterisi sunmaktadır (Sunata, 2021). Bu noktada bir başka göç türü olarak dış göçlere yer verilmelidir. Dış göçlerde öç edilen (kaynak) ülke ile göçle varılan (hedef) ülkelerin sınırları karşılıklı olarak aşılmaktadır.

Küresel dünyanın insan hareketliliğine temas ettiği noktada göçü hem küreselleşmeyi açıklayan hem de küreselleşme tarafından açıklanan bir olgu olarak değerlendirmek mümkündür (Toksöz, 2006). Bu çift taraflı ilişkinin bir tarafında; sınır aşan göçlerin siyasi ve sosyo-ekonomik ilişkileri sınırlar dışında yoğun bir şekilde artırarak küreselleşmeyi hızlandırması yer almaktadır (Dokos, 2017). Diğer yandan küreselleşmenin çatışma, zulüm, ekonomik zorluklar ve çevre tahribatına sebep olarak özellikle zorunlu göçlerin zeminini hazırlaması söz konusudur. BMMYK, 2023 yıl sonundan itibaren bütün dünya ölçeğinde 117.3

milyonu aşkın kişinin zorla yerinden edilmiş ve vatansız olduğunu belgelemektedir (UNHCR, 2023). Bu istatistikler, küreselleşme ve göç etkileşiminden doğan sonuçların bir tehdit olarak vuku bulan yönüne işaret etmektedir.

Küreselleşmenin bir tehdit mi yoksa fırsat mı olduğu ya da kimler için tehdit, kimler için fırsat oluşturduğu hususu göç üzerinden irdelenmeye çalışıldığında temel parametrenin küreselleşmeyle ortaya çıkan eşitsizlikler ve bunun toplumdaki katmanlaştırıcı etkisi olduğu görülmektedir. Öyle ki küresel dünyanın değerli bir eylem olarak salık verdiği serbest hareket etme, yalnızca küçük bir kitle olan “yukarı”dakilere mahsustur (Gallino, 2012; Bauman, 2012: 8; Bozkurt, 2019). Yukarıdakilerin, kapitalin kendini mekânda sürekli yeniden dağıtım içerisinde mütemadiyen yer değiştirmesi artık yeni normal haline gelmektedir. Bu meyanda bireyler, bir yerden bir yere göç eden değil yalnızca güzergâh değiştiren bireylere dönüşmektedir (Tekeli, 2008). Yukarıdakiler gibi özgürce hareket etme hakkı kendilerine verilmeyen “aşağı”dakiler ise yoksul ve niteliksiz işgücü olarak daha zengin ve avantajlı yerlere doğru göç etmektedirler (Bozkurt, 2019). Bu hareketlilik, temel olarak periferiden merkeze bir akışın hâkim olduğu ülke içinde sınırlı ya da Kuzey-Güney ve Doğu-Batı eksenli sınır aşırı bir rotada gerçekleşmektedir (Aygül, 2018).

Castles ve Miller (2008: 12), dünyanın bütün bölgelerinde göçün hacim olarak arttığını ve gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun bütün bölgelerin göçten önemli oranda etkilendiğini öne sürmektedir. Yani göç, küreselleşmekte ve hızlanmaktadır. “IOM 2022 World Migration Report” adlı raporda 1990 yılında 153 milyon, 2000 yılında 173 milyon ve 2010 yılında 221 milyon olan tahmini uluslararası göçmen sayısının 2022 yılında 281 milyon olarak belirlendiği kaydedilmiştir. 2000 yılında göçmenlerin genel dünya nüfusuna oranı %2,8 iken bu oran 2020’de %3,6’ya çıkmıştır. Uluslararası göçmenlere ülke içerisinde göç eden ve yerinden edilenler de dahil edildiğinde dünya üzerinde her 7 kişiden birinin göçmen olduğu ortaya çıkmaktadır (Adıgüzel, 2016: 8).

2.2.3. Uluslararası Emek (İşçi) Göçü

IOM güncel tahminlere göre 281 milyon uluslararası göçmen nüfusu içerisindeki 169 milyon insanın uluslararası göçmen işçi olduğunu belgelemektedir. Göçmen işçilerin genel göçmen nüfus içindeki yüksek oranı, göç hareketlerinin özünü emek göçünün oluşturduğunu göstermektedir (Toksöz vd., 2012). Emek/işgücü göçü bir anlamda emeğin mekân değiştirmesi ve sınırlar aşmasıdır (Yıldırımoglu, 2005).

Lordoğlu, işgücü göçünün tarihi seyrini ele aldığı çalışmalarında kayda değer başlangıcı II. Dünya Savaşı sonrasına dayandırmaktadır. Savaşın yıkıcı etkisiyle hem işgücü kaybına

uğrayan hem de ekonomisi zarar gören Avrupa süratle üretimini artırma ve sanayileşme yoluna gitmiştir. Bu süre zarfında ihtiyaç duyulan işgücü göçmenlerle giderilmeye çalışılmıştır (akt., Toksöz, 2006). Böylece işçi göçmenlerle başlayan işçileşme süreci beraberinde “çifte işgücü pazarı” ve “yedek işgücü ordusu” gibi teorik bazı yeni kavramları gündeme getirmiştir (İçduygu, 2010). Pek çok Avrupa ülkesi için yedek bir ordu olarak görülen göçmen işgücü eğer vasıfsız ise sert kurallara tabi tutulmuş buna karşın vasıflı olan işgücüne istihdam ve ikamet gibi alanlarda serbestiyet tanınmıştır. Burada esas amaç göçmen stoğunun nitelikli olmasını sağlamaktır (Nar, 2021).

II. Dünya Savaşı sonrası çok sayıda ülkeden ithal edilen göçmen işçilerle işgücü gereksinimini gidermeyi başaran Avrupa aynı başarıyı düzensiz işçi göçünün hedefi dışına çıkabilme konusunda gösterememiştir. Bu başarısızlıkla yasal olan yollar yerini yasa-dışı yollara bırakmıştır (Sever, 2012). Bu noktada Castles ve Miller’in (2008) göçlerin yalıtılmış birer olgu ve hadise olmadığı vurgusunu doğrulayan misallerden biri düzensiz emek göçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Her işçi göçünün aynı kategoride değerlendirilemeyecek olmasının dolayısıyla bazı göçmen işçilerin başladıkları göç yolculuğunun nihai olarak düzensiz, yasa dışı ya da belgesiz göç olarak adlandırılmasının birkaç sebebi bulunmaktadır. Öğrenci ya da turist olarak bir ülkeye giriş yapıldığı halde çalışma iznine sahip olunmaması, sahte evlilik yoluyla herhangi bir ikamet ve çalışma izni olmadan sığınmacı olarak bir ülkeye girilmesi ya da bunların dışında genel anlamda ikamet ve çalışma izinlerine sahip olunmaması sayılmaktadır (Rittersberger – Tılıç, 2015).

2.2.4. Düzenli ve Düzensiz Göçler

Küresel sermaye, mal ve iletişim sınırları gitgide hızlı, engelsiz ve emniyetli bir şekilde aşarken insan hareketliliği yani bilhassa emeğin kendisi için sınırlar zorlayıcı ve hatta aşamaz barikatlara dönüşmektedir (Kazgan, 1997: 172-181; Kedikli, 85). Düzensiz göç, küreselleşmenin bir uçta sermaye akışı diğer uçta insan hareketliliğine karşı takındığı karşıt tavrın yarattığı gerilimde kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır (Atasü Topçuoğlu, 2021). Bu gerilimin piyasa ve politikadaki paradoksal karşılığı, bir yandan emeğin yoğun olduğu alanlarda maliyetleri düşürmek için vasıfsız işgücü talebinin giderek artması ve potansiyel olarak sınırsız bir göçmen arzının oluşması iken diğer yandan göçmenlerin girişlerine engel olacak kısıtlayıcı ve sert yasal düzenlemelerin uygulanmasıdır. Sınır geçmek isteyen göçmenler için yasal olan kanalların tıkalı olması onları yeni ve işlevsel alternatiflere itmektedir. Bu yeni alternatif kanal, düzensiz geçişlerdir. Çünkü ancak düzensiz sınır geçişleriyle devletlerin çizdiği katı ve yasal sınırlar aşılabılır hale gelmektedir. Bu devletler

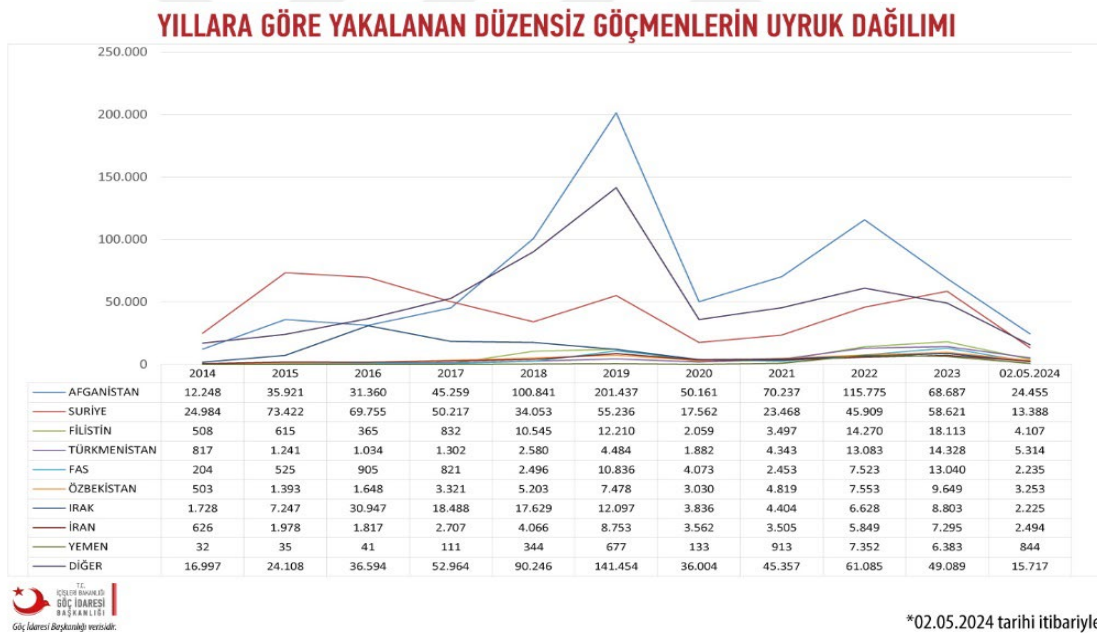
açısından bir anlamda yönlendirilmiş ve hatta özendirilmiş bir yöntem olarak ‘ön kapı kapalı arka kapıdan gir’ mesajı verilmektedir. Dolayısıyla düzensiz göç, halihazırdaki göç süreçlerinden tabii olarak ortaya çıkan yapısal bir durumdur ((Purkis, 2005; Şenses Özcan, 2015; Echeverria, 2020: 18). De Genova’nın (2002) ifadesiyle devletlerin göçe açıklık ve sınır kontrolleri ile göçe karşıt olma arasında yaşadıkları güçlü tereddütler yasadışılığın yasal bir biçimde üretilmesine zemin hazırlamaktadır.

İkilemin bir ayağında işleyen sınır kontrollerinin beslendiği temel unsurlardan biri, düzensiz göç ve göçmenlere yöneltilen güvenlik-tehdit algısıdır. Algılanan tehdit ve güvensizlik beraberinde bir kontrol edilemezlik fikri taşımakta ve hem politik söylemin merkezine hem de sivil topluma güçlü bir şekilde yerleşmektedir (Vollmer, 2008). Yaygın olarak bundan sonraki adım düşmanlık ve korku odağının genel anlamda göç, göçmen ve yabancılardan daha özelde düzensiz göçe ve göçmenlere çevrilmesi olmaktadır. Öyle ki mağdurların sebep ve sorumlu olarak görüldüğü demagojik mantık, esaslı çözümün de yine mağdurlardan yani sebepten geleceğine inanmaktadır. O halde mağdurlar yani sebep ortadan kaldırılıp yok edilince problem kalmayacaktır (Taran ve Geronimi, 2013).

Güvenlik-tehdit algısı çerçevesinde bakıldığında düzensiz göçmenlerin engellenmesine yönelik alınan sınır önlemlerinin bizzat kendisi tarafından düzensiz göçün öznelerinin üretildiği görülecektir (Garcés-Mascareñas, 2012). Söz konusu öznelerin üretilmesinde rol oynayan husus göçün bir güvenlik meselesine doğru evrilmesidir. Ole Wæver (1995), 1980’lerden sonra kabul görmeye başlayan yeni yaklaşımla güvenlik olgusunun nüfuzunun gittikçe arttığını ve sınırlarının genişlediğini böylece kolektif bağlamda bir güvenlik algısının ortaya çıktığını belirtmektedir. Kapsamı genişleyen ve içi boşaltılan güvenlik için artık politik olarak istenmeyen ve arzu edilmeyen her şey potansiyel bir tehdittir. Politik olarak arzu edilmeyen ve istenmeyen göçmenler aleyhine toplumdan doğacak tepki de yine sosyal bir inşa aracıyla olmaktadır. Göçmenler sosyal hareketliliklerinden ötürü dışlanan, mülksüzleştirilen ve hatta sistemli bir biçimde marjinalize edilen politik bir figür olarak işleyen sürecin sonunda düşmanlaş/tırıl/mış politik figürlere dönüştürülmektedir (Nail, 2015). Yani göçmen tehdidini bertaraf etmek için bir askeri müdahaleye gerek duyulmamakta ancak onun yerine “biz” ve “onlar” karşıtlığı üzerinden ayrım gittikçe güçlendirilmektedir (Sönmez ve Ünal Eriş, 2021). Politik tabirle ‘biz’ ve ‘onlar’ dost ve düşman iki gruba tekabül etmektedir (Poggi, 2014).

Göçmenlerle özdeşleştirilen tehdit algısı yalnızca güvenliğe yönelik değildir. ‘Onlar’ aynı zamanda ulus-devletler ve ulus-devletlerin egemenlikleri için de birer başkaldırıdır (Joppke, 1998). Bir sosyal mühendislik projesi olarak kurgulanan ulus-devletler ve onların egemenlikleri için işlevsel iki mekanizma devreye sokulmaktadır. Bunlardan biri homojen bir

ulus birliğinin tesisi diğeri ise tahayyül edilen yeni ulus kimliğinin var olacağı sahayı belirleyen somut politik sınırlardır. Politik sınır uçları hem epistemolojik hem de varoluşsal bir ayrımın bölen, dışlayan ve ayırıştırıcı tezahürleridir (Aras, 2015). Öyle ki Özgen'in (2010) ifadesiyle somut politik sınırların bir ülke egemenliği noktasındaki temsiliyeti, dışarıya doğru ayırıştırıcılık ve içeriye doğru bütünleştiricilik ve sosyal alanın genişlemesi karşılığının gücü nispetindedir. Dolayısıyla klasik egemenlik anlayışından neşet eden devlet egemenlik ve nüfuzunun toprakla özdeş olduğu anlayışı, sınırlarda devlet egemenliğinin altını oyan yabancı mevcudiyetini topyekûn reddederek hudutları birer faile dönüştürmektedir. Hudutların bir fail olarak sonuçlarını; sınırı geçmeye çalışırken donarak can veren ya da tekne facialarına kurban giden kimsesiz göçmenlerin Van'da bulunan mezarlıklarında, Avrupa'ya ulaşma umudu olan binlerce göçmen için Akdeniz'in adeta devasa bir göçmen mezarlığı haline dönüşmesinde, yine binlerce insanın Meksika-Amerika sınırında açlık ve susuzluktan ya da donarak hayatını kaybetmesinde bütün gerçekliğiyle görmek mümkün.

Şekil 2.2. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı (02.05.2024 tarihi itibarıyla)

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Şekil 2 çalışmada ele alınacak olan Afgan uyruklu göçmenlerin yakalanan düzensiz göçmenler arasında 2017-2018 dönemi itibarıyla ivmeli bir yükselişle ilk sıraya yerleştiğini göstermektedir. Bununla birlikte denizlerde ve karada yakalanan ya da kurtarılan diğer düzensiz göçmenlerin Suriyeli, İranlı, Iraklı, Pakistanlı, Özbekistanlı, Faslı, Somalili, Haitili, Orta Afrikalı, Kongolu, Filistinli, Eritreli, Yemenli ve Senegalli olduğu tespit edilmiştir (IOM, 2022).

Frontex, AB sınırlarında 2016'dan bu yana en yüksek düzeyde düzensiz sınır geçişlerinin 2023 yılında gerçekleştiğini tespit etmiştir. 2023 yılındaki düzensiz sınır geçişleri bir önceki yıla göre %17'lik bir artışla 380.000'e ulaşmıştır. Bu artıştaki en büyük payın Akdeniz göç rotası üzerinden gerçekleşen sınır geçişlerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Frontex'in yayımladığı istatistiklere göre, Orta Akdeniz göç rotasından bir önceki yıla kıyasla %50'lik bir pozitif farkla 2023 yılı içerisinde toplam 158.000 düzensiz göçmen geçiş yapmış ve bu rotayı Batı Balkanlar ve Doğu Akdeniz takip etmiştir. Bu iki rota, düzensiz göçmen uyrukları içerisinde Suriye ve Afganistan uyrukluları zirveye taşımıştır. Bu rotalar doğrultusunda AB sınırlarını zorlayan göçmenlerin çoğunlukla Suriye ve Afgan asıllı olduğu sonucunun, Dünya ölçeğinde en fazla mülteci ve göçmen üreten menşe ülkeler ve göç koridorlarıyla birebir örtüşmesi manidardır (IOM, 2022).

2.2.4.1. Göçmen Kaçakçılığı

Göç etme talebine yasal bir zeminde karşılık bulamayan düzensiz göçmenlerin sayısındaki artış küreselleşmenin de imkanlarıyla, sınır denetiminin güçlendirilmesi ve göçün engellenmesine yönelik her türlü uygulamayı zorlayacak bir yöntemi "göçmen kaçakçılığı"nı göç sürecinin bir parçası haline getirmiştir (Özbey, 2020; Çavuş, 2020). İnsan kaçakçılığı (human smuggling), üçüncü bir kanal aracılığıyla sınırların yasadışı olarak geçilmesidir (İçduygu, 2004a). Sınırlardan kendiliğinden gelişen ve düzensiz biçimde gerçekleşen geçişler, göçmenlerin göç süreçlerindeki riski azaltmak ve göçü başarılı bir şekilde tamamlamak için üçüncü kanallara ihtiyacı doğurmaktadır. Düzensiz geçişleri organize eden insan/göçmen kaçakçıları, sahip oldukları uluslararası bağlantıların işletilmesi ve düzenlenmesine yönelik bilgiyi pazarlayan profesyonel girişimcilerdir (Sayın, 2017). Böylece göç, şeklinin ne olduğundan bağımsız olarak daima gerçekleşmekte ve dahası, göçmenleri yüreklendiren özendirici bir hal almaktadır. Göç endüstrisi olarak adlandırılan bu yapı; göçmen kaçakçıları, aracılar, seyahat acenteleri, göçmenlerin para transferlerini yapan bankalar gibi çeşitli kollardaki kurum ve kişiler sayesinde sürece dahil olan herkesin kazançlı çıktığı görünmez bir ticari pazara dönüşmektedir (Castles ve Miller, 2008).

Anayasamızca uluslararası bir suç olarak kabul edilen göçmen kaçakçılığı, 2004 yılında kabul edilen 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 79. Maddesinde sınırları çizilerek tanımlanmıştır. Bu maddeye göre:

Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan;

- a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,
- b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan tüzel kişiler ya da örgütler adli para cezası ve/veya hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.

Sınır aşan ve organize suçlar kategorisinde değerlendirilen göçmen kaçakçılığı suçu, son dönemlerde Türkiye'ye yakın coğrafyalardaki iç savaşlardan kaçan insanların yoğun kitlesel bir mülteci hareketliliğine sebep olması ve Batı ülkelerinin sunduğu imkanların çekiciliği gibi sebeplerle artış göstermiştir (Çalışkan, 2021). Göçmen kaçakçılığı suçunun gitgide daha çok insanı kapsamıyla akademik alanda da çalışmaların odağı yasal olarak kabul edilen göçlerden organize suçların dahil olduğu sınır girişlerine kaymıştır (Kümbetoğlu, 2021).

2.2.5. Transit Göçler

Düzensiz göçün karmaşık doğası içerisinde gayri resmi göç endüstrisiyle ilişkilendirilen bir diğer olgu, transit göçtür (Mutluer, 2003). Transit göç, zaman alacak şekilde belirli bir nihai varış ülkesine çeşitli ülkeler üzerinden kısmen düzensiz olarak göç etmektir (Faisal, 2020; Düvell, 2006). Dolayısıyla bu terim, halihazırda devam etmekte olan bitmemiş bir göç sürecine karşılık gelmektedir. Çünkü eğer bir transit göçmenden bahsediyorsak henüz belirsizlik ortadan kalkmamış ve göç rotasının son durağına ulaşılmamıştır (Atasü Topçuoğlu, 2016; Öner, 2016).

Genellikle yoksul ve istikrarsız bölgelerden zengin Avrupa'ya ulaşma gayesiyle göç rotalarını Batıya çevirmiş olan göçmenlerin Avrupa tarafından 'istenmeyenler' olarak addedildikleri için katı sınır kontrolleri ve mevzuatıyla karşı karşıya kalmaları (Danış, 2004; Tepealtı, 2019; Atasü Topçuoğlu, 2016; Düvell, 2012), günümüzde transit göçün bütünüyle Avrupa'ya göre şekillenen dolayısıyla Avrupa sınırları dışındaki bir mesele olduğunu göstermektedir (de Tapia, 2003). Bu sebeple transit göçün ana varış noktası olan Avrupa ülkelerine geçişte kilit bir güzergahta olan Türkiye, özellikle Asya'dan gelen göçmenler için kaçınılmaz bir transit geçiş imkânı sunmaktadır. Frontex (2024) verileri Türkiye üzerinden transit geçişi mümkün kılan Doğu Akdeniz göç rotasından en çok geçiş yapanların Suriye, Afganistan ve Türkiye uyruklu olduğunu ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin de içerisinde bulunduğu transit göç ülkelerinin jeopolitik bağlamda transit geçişe konu olmaları, transit göçün daima değişen kontrol rejimlerine ve gittikçe katılaştan göç yönetmeliğine karşı etkili bir cevap olmasıyla yakından ilgilidir. Göçmenlerin özerkliğinin karşısında konumlanan devletlerin egemenliği ve bu ikisi arasındaki etkileşimden transit bir göç alanı doğmaktadır (Düvell, 2006). Franck Düvell (2006) transit göç alanlarının çoğunlukla Tablo 1'deki ikinci ve üçüncü kategorilere karşılık geldiğini ifade etmektedir. Transit göçmenler kendi güvensiz ülkelerine göre görece daha güvenli olan hedef ülkelere göç etme sürecinde güvensiz transit ülkelerde kalabildikleri gibi, kendi ülkelerine nazaran daha güvenli transit ülkelere de geçebilmektedir. Dolayısıyla transit göç, insani ve sosyal hakların kademeli iyileştirilmesi umudunun somut bir göstergesidir.

Tablo 2.1. Transit göç ve güvensiz ortamlar

Menşei Ülke	Transit Ülke	Hedef Ülke
Güvensiz	Güvensiz	Güvensiz
Güvensiz	Güvensiz	Güvenli
Güvensiz	Güvenli	Güvenli
Güvenli	Güvenli	Güvenli

Kaynak: Düvell, 2006

Transit göçün diğer göç türlerinden bariz bir biçimde farklılaştığı nokta transit göçmenlerin belirli bir göç güzergahında hareketlilik sürecinde iken bir hareketsizlik aşamasından geçmeleridir. Göç yolculuğundaki hareketsizlik, tampon bölgelerdeki mahsur kalış olarak da nitelendirilmektedir (Düvell vd., 2014). Böylece ‘istemsiz hareketsizlik’ kavramıyla transit göçmenlerin göç yolculuğu sırasında çoklu plan değişikliği yapabildikleri ve her zaman hedef ülkeye yerleşme kararının hayata geçirilemediği anlaşılmaktadır. Göçmenlerin transit ülkeye uyumları, hükümet politikaları, belirli fırsat yapıları, hedef ülkeye gitme ve yerleşme maliyetinin karşılanması için bir süre çalışma gerekliliği transit göçmenleri transit ülkelerde uzun bir süre kalmaya ya da yerleşmeye itmektedir. Özellikle transit ülkelerdeki ekonomik fırsatlar göçü engelleyen ya da teşvik eden bir role sahip olabilir. Buradan hareketle transit göçmen akışındaki temel motivasyonlar transit göçünü bir emek göçü olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (İçduygu, 2005). Dolayısıyla transit göçmenlerin karar mekanizmalarının işleyişi; onların özgür iradeli ve doğrudan rasyonel birer karar alıcı olduklarını göstermektedir (Papadopoulou, 2004: 170).

2.3. Göç Teorileri

Göç olgusunun sosyolojik bir bakış üzerinden kuramlar yoluyla incelenmesi ve çeşitli düzeylerde analizlere tabi tutulması; uluslararası göçe daha sistemli yaklaşılmasını ve pratikte göçe ilişkin doğru politikaların üretilmesini sağlayacak kavram ve yöntemleri ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır (Bulut ve Bimay, 2020). Uluslararası göçü sistemli bir biçimde açıklayan teoriler sosyoloji başta olmak üzere, ekonomi, coğrafya ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerden doğmuştur. Dolayısıyla her disiplinin tercih edilen ya da kabul edilebilir araştırma sorusu, hipotezi, analiz birimi ve değişken listesindeki farklılıklar (Brettell ve Hollifield, 2000) çok yüzlü bir çalışma sahasına dönüşen göç teorilerinin çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir (Arango, 2000; Portes, 1999). Ancak göç teorilerinin çeşitliliğine rağmen her

bir teorik yaklaşımın disiplinler sınırlarla birbirinden ayrıldığını ve neticede birbirinden izole, parçalanmış bir teorik yaklaşımlar dizisi olarak göç yazınında yer aldığını söylemek mümkündür (Arango, 2000; Castles ve Miller, 2008).

Portes'in ifadesiyle; göçe ilişkin "tek bir büyük kuram" yoktur ve göçü tek bir kuram halinde oldukça genel ele alan ve detaylı bilgi vermeyen büyük boy kuramlarla açıklamak yerine, göçün daha spesifik bir konusuna temas eden ve detaylı bilgi veren ortaboy kuramlara başvurmak daha yararlı olmaktadır (Abadan-Unat, 2017). Bu nedenle ortaboy teoriler göçün belirli konularına odaklanarak şu dört temel hususa açıklık getirmeye çalışmaktadır:

- 1) Göçün kökenleri
- 2) Göç dalgalarının devamlılığı ve yönü
- 3) Göçmen işgücü ve göçmen emeğinin kullanılması
- 4) Göçmenlerin uyumu.

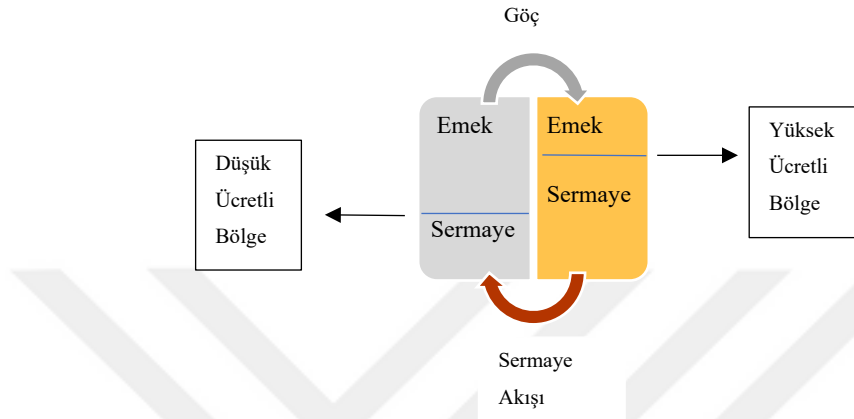
Göç kuramları, göçe yönelik yapılan vurgular ve göç süreçlerinde ele alınan ilişki ve etmenlere göre tasnif edilmektedir (Tanyılmaz ve Kurtulmuş, 2007). Bunlardan ilki göç örüntülerini açıklarken iç ve dış göçe dair yasal düzenlemeleri, uluslararası çaptaki ekonomik ve siyasi durumu ön plana çıkaran makro yaklaşımlar ve belirli bir göçmen topluluğunun kaynaklarını, kültürel kodlarıyla ilişkili bilgi ve anlayış tarzlarını önceleyen daha küçük ölçekli mikro yaklaşımlardır (Giddens, 2008: 570). Bir diğeri, göç kuramlarını geleneksel ve çağdaş ayırımına dayanarak açıklayan tasniftir (Özcan, 2016). Bu tez çalışması kapsamında tez içeriğini daha iyi açıklayacağı düşünüldüğünden yalnızca çağdaş göç kuramlarına yer verilmiştir.

2.3.1. Çağdaş Göç Kuramları

2.3.1.1. Neo-Klasik Ekonominin Makro ve Mikro Kuramları

Neo-klasik ekonomi kuramı, çağdaş göç kuramlarının ilki ve ilk sistematik kuram olma özelliğini taşımaktadır. Teori, makro ve mikro olarak iki farklı düzeyde analiz edilmektedir. Bu kuram göçlerin temelinde emek arz ve talebinin coğrafi olarak dengesiz dağılımının yattığını belirtmektedir. İşgücü piyasalarında emek fazlası olan ülkeler ücretleri düşük tutarken, sahip olduğu sermayeye oranla emek açığı olan ülkeler ücret seviyelerini yükseltmektedir. Bu sermaye ve emek dengesinin ülke sınırları içerisinde sağlanamaması ülkeler arasındaki ücret farklılıklarını hissedilir oranda artırmaktadır. Sonuçta düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere göçler gerçekleşmektedir. Böylece görülmektedir ki, emek fazlası olan ülkelerde fazla emek beşerî hareketlilik sonrası azaldığından ücretler yükselmekte; emek açığı olan ülkelerde ise kendisine yönelen emek göçüyle açık kapatıldığından ücretlerde aşağı yönlü bir değişim meydana gelmektedir. Bu kuram uluslararası göçün potansiyel hacminin ülkeler

arasındaki ücret dengesizliklerinin düzeyine göre öngörülebilir bir olgu olduğunun da altını çizmektedir (Güllüpnar, 2012; Abadan-Unat, 2017). Ayrıca ülkeler arasındaki ücret dengesizliği giderilirse beşerî hareketlilikte azalma gözlenebileceğini ifade etmektedir (Özgil, 2019: 266).

Şekil 2.3. Neo-klasik Açıdan Genel Denge Mekanizması

Kaynak: Oeerg, 1995:2

Neo-klasik ekonominin makro kuramı şu varsayımlara dayanmaktadır:

1. İnsanları uluslararası emek göçüne iten başlıca sebep, ülkeler arasındaki ücret farklılıklarıdır.
2. Göçü besleyen ücret farklılıkları belli bir dengeye ulaşp giderildiği takdirde emeğin hareketliliği de duracaktır.
3. İnsan sermayesi yani vasıflı işgücünün göç hareketliliği, vasıfsız işgücünün göç hareketliliğinden farklı bir süreçtir ve farklı dinamikler söz konusudur.
4. Uluslararası göçte birincil öneme sahip mekanizma işgücü piyasasıdır ve işgücü piyasası dışındakiler bir etkiye sahip değildir.
5. İşgücünün göçünde göç alan ve veren ülkelerin hükümetleri belli yükümlülöklere sahip olmalıdır: işgücü piyasalarının denetimini yapmak ve etkilemek (Abadan-Unat, 2017: 54; Massey vd., 1993: 434).

Neo-klasik ekonominin mikro kuramına göre bireyler göç öncesi bir kar hesabı yapmaktadırlar. Bireyler göç kar verirken göç sonrası yeni ölkede dil öğrenme, işgücü piyasalarına girme ve uyum sağlama süreçlerinin de dahil olduğu detaylı bir göç maliyeti hesaplamaktadır. Bu hesaplara göç edecekleri ölkeden elde edecekleri faydayı kıyaslayarak

maksimum faydaya ulaşmayı hedeflemektedirler. Dolayısıyla göç kararı rasyonel, planlı ve iradi bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Massey vd., 1993: 434).

Mikro kuramın bazı önerme ve varsayımları bulunmaktadır. Bunlardan biri eğitim düzeyi, yabancı dil bilgisi ve çeşitli beceriler gibi beşerî sermaye niteliklerinin göç sonrası iş bulma ihtimalini hızlandıracağı yönündedir. Bununla birlikte göç maliyetlerinin daha az olmasının göç sonrası kazancı artırarak uluslararası göçü teşvik edeceği düşünülmektedir (Abadan-Unat, 2017: 55).

2.3.1.2. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

Bu kuramın temel savı, uluslararası göçün modern sanayileşmiş toplumların ekonomilerindeki yapısal bir gereksinimden meydana geldiğidir (Abadan-Unat, 2017; Güllüpınar, 2012; Sert, 2021). Piore (1979) uluslararası göçü ikiye bölünmüş emek piyasası hipotezi üzerinden kuramsallaştırırken; göç hareketlerinin kaynak ülkelerdeki işsizlik ya da düşük ücretler gibi itici faktörlerden kaynaklanmadığı, göç alan ülkelerde ucuz işgücüne duyulan kronik ve engellenemeyen talepten kaynaklandığını vurgulamaktadır.

Piore (1979) kuramını, sanayileşmiş ekonomilerde meslek yapılarının katmanlı oluşuna ve işgücü piyasalarının ikiliğine dayandırmaktadır. Bu tür bir ekonomide nitelikli işgücünün istihdamının sağlandığı sermaye yoğun birincil sektöre karşılık, niteliksiz işgücünün istihdam edildiği emek yoğun ikincil sektörler bulunmaktadır. Bu ikili örgütlenmede sektörlerin işçilerine sunduğu ücret, iş güvencesi, çalışma koşulları ve işte yükselme imkânı daima ikincil sektörler aleyhinedir. Olumsuz koşullara bir de ikincil sektördeki işlerin düşük statülü olması eklenmekte ve yerli işçiler ikincil işlere yönelik bir talepte bulunmamaktadır. Yerli işgücüyle karşılanamayan vasıfsız işgücü ihtiyacı düşük ücretleri, düşük statüyü ve kötü çalışma koşullarını kabul edebilecek olan göçmenlerle giderilmektedir (Güllüpınar, 2012; Massey vd., 2014; Toksöz, 2006). Göçmenler için bir işin statüsünün düşük olması caydırıcı bir unsur olmamakta hatta kendi ülkelerine göre aldıkları ücretin çalıştıkları ülkede daha yüksek olması kendilerini daha saygın hissetmelerini sağlamaktadır (Massey vd., 2014).

Abadan-Unat'a (2017) göre, Piore ucuz ve esnek işgücünü talep esaslı olan göç hareketlerinin endüstrileşmiş ekonomilerde dört sebepten kaynaklandığını belirtmektedir. Bunlardan ilki, yapısal enflasyondur. Ücretler sadece arzın ve talebin bir göstergesi değil aynı zamanda statüyle de ilişkilidir. Statü farkı bir hiyerarşi ortaya koymaktadır. Bu hiyerarşinin tabanında yer alan işler, işverenler tarafından yüksek ücretlendirilmezler. Aksi takdirde hiyerarşinin diğer kademelerinde yer alan her türlü işin ücretinin artırılması gerekir. Bu nedenle ücretlerin daima düşük olduğu işler yerli işçiler tarafından yapılmadığı için bu işleri yürütecek

göçmen işçilerin ithali cazip gelmektedir. İkinci sebep, hiyerarşinin en altında bulunan göçmenlerin çalışma güdüleridir. Sosyal statüsü ve ücreti düşük olan ikincil işler yerli işçiler tarafından tercih edilmemekte bunun yerine boş kalan pozisyonlar çoğunlukla belgesiz göçmenler tarafından doldurulmaktadır (Gheasi ve Nijkamp, 2017). Göçmen işçiler ve yerliler arasında çalışmaya karşı var olan motivasyon farkı, bahsi geçen göçmen işgücü ihtiyacını artırmaktadır. Üçüncü sebep, işgücü arzının sınırsızlığıdır. Dördüncü sebep ise, hükümetlerin politikalarına rağmen düzensiz göçün engellenemiyor olmasıdır.

2.3.1.3. Dünya Sistemleri Kuramı (Merkez-Çevre Kuramı)

Dünya Sistemleri Kuramı Immanuel Wallerstein'in 1974 yılındaki çalışmasından hareketle Amin, Frank, Galtung ve Kosack gibi birçok teorisyenin katkısıyla geliştirilmiş ve Castles, Sassen ve Portes gibi araştırmacılarla son şeklini almıştır (Abadan-Unat, 2017; Güllüpinar, 2012; Çağlayan, 2006). Dünya sistemleri kuramı, dünyayı merkez ve çevrede kalan çevre ülkeler olarak ayırmaktadır. Bununla birlikte ekonomik düzlemde kıyas yapıldığında merkez ülkelerin aynı zamanda gelişmiş, kapitalist ve refah ülkeler; çevre ülkelerin ise az gelişmiş ve kapitalist olmayan ülkeler olduğu görülmektedir (Yalçın, 2004; Wallerstein, 1995).

Dünya sistemleri kuramına göre kapitalizm ve kapitalizmin çeşitli görünümüleri merkez ve çevre ülkelerin karşılıklı bağımlılığına sebep olacak bir etkileşimi üretmektedir (Wallerstein, 1995). Öyle ki çevre ülkeler; merkez ülkelerin ihtiyaç duyduğu hammadde ve ucuz işgücünün teminini sağlamakta, kapitalist firmalara ürettikleri malların piyasaya sürüleceği tüketici pazarını sunmaktadır. Öte yandan büyük sermayenin çevre ülkelerin pazarına girmesiyle geleneksel üretim dağılmakta ve işsiz nüfus artmaktadır (Özcan, 2016; Toksöz, 2006; Cizreli, 2015). Çevre ülkelerdeki işsiz nüfusla merkez ülkelerde yapılacak sanayi yatırımları için gerekli işgücünün açığı bir araya geldiğinde kaçınılmaz olarak emeğin coğrafi hareketliliği başlamaktadır (Sert, 2021; Massey vd., 1993, Toksöz, 2006).

Dünya sistemleri teorisinin temel iddiası, göçün kaynağının çevre ülkelerin adım adım kapitalist ekonomiye eklemlenmesi ve dünya pazarının genişlemesi olduğu yönündedir. Dolayısıyla göç, kapitalist gelişme sürecinde meydana gelen aksama ve altüst oluşların doğal bir sonucudur (Abadan-Unat, 2017; Wallerstein, 2005; Massey vd., 1993). Göç akımlarının yönünün çevre ülkelere merkez ülkelere doğru olması, bu ülkeler arasındaki eşitsiz yapıya işaret etmektedir. Bu noktada araştırmacılar bir sömürü ilişkisine dikkat çekmektedir (Akyıldız, 2016; Castles ve Miller, 2008: 35). Ancak sömürü daima tek taraflı, merkez ülkelerin lehine olacak şekilde gerçekleşmektedir. Emeğin göç ettiği kapitalist ülkeler beşerî bir meta olarak kabul ettikleri göçmen işgücü ordusunu metropollere aktararak sömürmektedir. Gerçekleşen

işçi göçleri ve sömürü düzeni aslında merkez ülkelerin çevre ülkeler üzerindeki tahakkümünü güçlendirmektedir (Gezgin, 1991).

Göç akımları, başlangıçta ülkeler arasında üretimin belirleyici olduğu bir hiyerarşiyi zaman içinde coğrafyanın belirleyici olduğu bir hiyerarşiye dönüştürmüştür (Cizreli, 2015). Göç, ülkeler arası ekonomik eşitsizlikleri gidermediği gibi toplumlar için kronik bir sendrom haline gelmiştir. Nitekim bu kuram merkez ülkelerin daima merkez, çevre ülkelerin ise daima çevre olarak kalacağını ve göçün kronik bir hal alarak artacağını belirtmektedir (İçli ve Sever, 2021).

2.3.1.4. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

İlişkiler ağı kuramı daha önceki göç kuramlarından farklı olarak göç akınlarının temel sebeplerine odaklanmak yerine göç akınlarının sürekliliğini sağlayan sosyal ağlara odaklanmaktadır (Abadan-Unat, 2017; Güllüpinar, 2012). Göçmenler arası ilişkiler ağı, göçün doğası gereği insanı içermesi ve insanlar arası ilişkinin ön plana çıkmasının somut bir göstergesidir (Sert, 2021).

Göçmen ağları, aynı hedef ülkeye daha önce gitmiş öncü göçmenleri ve henüz gitmemiş potansiyel göçmenleri birbirlerine akrabalık, soydaşlık, ortak köken ya da dostluk gibi sosyal bağlarla bağlayan yakınlıktır (Massey vd., 1993). Bu sosyal ağlar, potansiyel göçmenlere göç etmeleri durumunda karşılaştacakları yerleşme, barınma, iş bulma ve adaptasyon gibi olası problemlere karşı bilgi ve finansal destek sağlama fırsatlarının öncü göçmenler tarafından sunulmasıdır (Hugo, 1981; Arango, 2000; Çağlayan, 2006). Hedef ülkeye göç eden ilk göçmen grupların göç yolculuğunda karşı karşıya kaldıkları yüksek maliyetler ve riskler sonraki göçmen grupların bilgilendirilmesi sayesinde azalmaktadır (Massey ve Garcia-Espana, 1987). İlişkiler ağının özellikle düzensiz göçmenlerin göç sürecini kolaylaştırdığı da bilinmektedir (Böcker, 1994; Abadan-Unat, 2017). Böylece öncü göçmenlerin referansı ile kurulan bağlar, yeni göç akışlarını artırmakta ve hızlandırmaktadır (Garip ve Curran, 2010). Bir hedef ülkeye göçün bir kez başlaması; göçün sürekli bir biçimde devam etmesi ve yeni her bir göçün hem aracı hem de sonucu olması için yeterli bir sebeptir (Castles ve Miller, 2008: 38; Sert, 2021; Wilpert, 1992).

İlişkiler ağı teorisi, göç analizinin yalnızca yapısal faktörlerle yapılamayacağını, kültür, etnik gruplar ve sosyal ağlar gibi sosyo-kültürel unsurların da göçmenlerin karar alma ve göç etme süreçlerinde belirleyici olduğuna vurgu yapması sebebiyle önem taşımaktadır (Güllüpinar, 2012; Görgün, 2017). Haug (2008) sosyal ağların göç niyetleri üzerindeki rolüne atıfta bulunduğu bir çalışmada beş temel hipotez ortaya koymaktadır:

- 1) Yakınlık/akrabalık hipotezi: İkamet yerinde akraba ve arkadaşların bulunması, güçlü yerel akrabalık bağları, bir topluluğa yapılan yüksek yatırımlar ve yeni bir toplulukta asimilasyon zorlukları gibi ekonomik olmayan faktörler göç etmeme eğilimini güçlendirir.
- (2) Bilgi hipotezi: Gidilen yerde ne kadar çok sosyal ilişki varsa ve dolayısıyla bu ilişkiler ne kadar çok bilgi kanalı sağlıyorsa, bu tür bilgiler göç etme kararı üzerinde o kadar etkili olur. Varış yerindeki sosyal ağlar bilgi sağlayıcı mekanizmalar olarak çekici faktördür.
- (3) Kolaylaştırıcı hipotez: Varış yerindeki akraba ve arkadaşlar, yeni yere alışmayı kolaylaştırarak göçü teşvik eder ve iş arama, maddi destek, teşvik, yeni sosyal bağların sağlanması hususunda göçmenleri yönlendirir.
- (4) Çatışma hipotezi: Toplum içindeki sosyal ağlar (aile içi çatışmalar gibi) varış yerindeki sosyal ağların aksine itici bir neden olarak da göçü özendirir.
- (5) Teşvik edici hipotez: Aile üyeleri hane gelirini güvence altına alma stratejisi olarak iş için göç etmeye teşvik edebilir. Dolayısıyla ailenin mevcut ekonomik durumu göç için itici bir faktör olabilir.

İlişkiler ağı sayesinde göç, nüfusun bütünü tarafından gerçekleştirilebilecek bir sürece dönüşmekte (Hagen-Zanker, 2008) ve giderek yayılan göç süreci göçün başlangıcındaki ekonomik, demografik ve toplumsal itici faktörlerden bağımsız bir hal almaktadır. Çünkü göçmenler, ilişkiler ağı sayesinde kendi toplumsal yapılarını oluşturmakta ve sürdürmektedirler (Garip ve Curran, 2010). Bu oluşum araştırmacılar tarafından sosyal sermaye olarak isimlendirilmektedir. Üretilen sosyal sermaye aracılığıyla, göçmenlerin göçmen karşıtı müdahale ve önlemleri aşmasını kolaylaştıracak stratejiler geliştirilmektedir (Bean ve Brown, 2015). Bu dirençli yapı karşısında göç alan ülke hangi göç politikasını benimserse benimsesin göçün kontrolü devletler nezdinde zorlaşmaktadır (Abadan-Unat, 2017; Massey vd., 2014).

2.4. Göç Edene İlişkin Yasal Statüler

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sayıları milyonları aşan mülteciler, uluslararası bir göç ve iltica hukukunun düzenlenmesine zemin hazırlamıştır. Mülteci ve sığınmacıları koruma rejiminin temelini teşkil eden 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf olan Türkiye açıkladığı deklarasyonla sözleşmede geçen coğrafi sınırlılık ilkesini kabul etmiştir. Bu durum Türkiye'nin bölgede yaşanan istikrarsızlıklar nedeniyle potansiyel riskleri azaltmak için ortaya koyduğu reflekslerin karşılığı olarak vuku bulmuştur. Coğrafi kısıtlılığın kabulüyle yapılan düzenlemeler, göç mevzuatına ilişkin temel kavramlar ve statülerde bir karmaşaya neden olmaktadır (Erdoğan, 2018).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) (1. Madde), yabancılara iki farklı şekilde koruma sağlamaktadır. Bunlardan ilki sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası koruma iken diğeri, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı kapsamaktadır. Geçici koruma, Türkiye'ye kitlesel olarak gelen yabancıları (örneğin Suriyelileri) kapsadığından bu çalışma kapsamında değinilmeyecektir. Uluslararası koruma talebinde bulunmuş ancak henüz başvurusu sonuçlanmamış olan başvuru sahipleri başvuru sonucunda mülteci, şartlı mülteci ya da ikincil koruma statüsüne sahip olabilmektedir (Madde 61,62 ve 63).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği Cenevre Sözleşmesi'nde mutabık kalınan mülteciliği şu hükümle açıklamaktadır:

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.”

Ancak Türkiye coğrafi çekincemeyle mülteciliği coğrafya üzerinden tanımlamaktadır. Bu durumda mülteci statüsü, Avrupa Konseyi üyesi olan ülkelere gelen sığınmacılara verilmektedir (Erdoğan, 2018). Avrupa dışından gelenler ise üçüncü bir ülkeye yerleşene kadar sığınma hakkından yararlanabilmektedir (Koyuncu, 2014).

YUKK'a göre,

“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.”

Dolayısıyla tez kapsamında ele alınan Afgan göçmenlerin coğrafi kısıtlama sebebiyle mülteci statüsü alamadığı ancak şartlı mülteci statüsü verilip verilmeyeceğinin kişisel değerlendirmelere bağlı olarak değişebileceği söylenebilir (Çörtoğlu Koca, 2022).

YUKK'a göre yabancılara verilebilecek başka bir statü ikincil koruma statüsüdür:

“Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

Uluslararası koruma başvurusu olumlu sonuçlanan başvuru sahipleri uluslararası koruma statüsü kimlik belgesine sahip olmaktadır. Bu belge aynı zamanda ikamet izni yerine geçmekte ve böylece yasal kalış hakkına da erişmektedirler (Bozkurt ve Yılmaz, 2019).

Göçmenlik, mülteci ve sığınmacılıktan farklı olarak iç hukukta 5543 sayılı İskân Kanunu’yla belirlenmiştir. Bu kanun hükmünce göçmen “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup yerleşmek amacı ile tek başına veya toplu halde Türkiye’ye gelip bu kanun gereğince kabul olunan” kişilerdir. İç hukukta göçmen kavramı soydaşlık kriteriyle daraltılmış olsa da uluslararası yazında göçmenliğe atfedilen anlam çok daha geniş perspektiflidir (Usta ve Ergün, 2020). Göçmen, göç etme kararını zorlayıcı dış etkenlerden bağımsız olarak iradi bir şekilde vermekte ve göç ettiği yerde daha iyi ekonomik ve sosyal koşullara erişebileceği beklentisini taşımaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22).

Göçmenlik ve mültecilik statüleri belli başlı bazı ayrımlar üzerinden şekillenmektedir. Bunlardan ilki ve en belirgin olanı, mültecilerin yaşadıkları zulüm ve baskıdan kurtulmak için haklı bir korkuyla iltica etmeleri iken göçmenlerin ekonomik kaygılarla iltica eden iradi birer karar alıcı özne olmalarıdır (Ziya, 2012). Öyle ki bu ayrışma yasal statüler bağlamında mültecilerin ‘zorunlu göçmen’ göçmenlerin ise ‘ekonomik göçmen’ olarak kavramsallaştırılmasına neden olmaktadır. Ancak göçmen yalnızca gönüllü ve yasal sınırlar içerisinde göç etmiş insanlar değildir. Göçmen; göçün sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan daha uzun süredir bulunan herkesi kapsayan bir kavramdır (Adıgüzel, 2016).

Afganistan’dan ülkemize yönelik gerçekleşen göç hareketlerinin baskın karakteri düzensiz oluşu ve ekonomik sebeplere dayanmasıdır (Alakuş ve Uzan, 2020). Ancak düzensiz göç yalnızca ekonomik sebeplerle göç eden grupları değil; çatışma, baskı gibi siyasi sebeplerle göç eden grupları da kapsayan karma bir hareketliliktedir. Bu nedenle Afgan göçmenlerin yasal statüleri genellenebilir tek bir statüye indirgenememekte ve belirsizleşmektedir (Üstübici, 2020). Üstelik bir bölgeden gelen tüm göçmenlerin belirli bir yasal statüyle tanımlanması için kullanılan etiketlerin çeşitliliği ve mülteciliğin geçici koruma, ikincil koruma şeklinde daha spesifik ve dar kapsamlı atomize olmuşluğu da belirsizliği artırmaktadır (De Genova’dan akt. Danış ve Dikmen, 2022). Türkiye’deki Afganlar iki gruba ayrılmaktadır. Birinci gruptakiler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş ya da uluslararası koruma statüsüne sahip olan Afgan sığınmacılardır. İkinci gruptakiler ise, ekonomik sebeplerle gelen göçmenlerdir

(Karakaya ve Karakaya, 2021). Kuschminder (2018) bu sınıflandırmayı genişleterek bazı Afganların hem göçmen hem de sığınmacı ya da göçmen ve sığınmacı arasında bir statüde yer aldıklarının altını çizmektedir. Yasal statülerdeki bu belirsizlikten dolayı tez çalışması kapsamında örneklemin seçildiği Afgan uyrukluların düzensiz göç şekilleri, esas göç sebeplerinin ekonomik temelli olması ve uluslararası koruma başvuru durumları göz önünde bulundurularak göçmen kavramının kullanımı uygun görülmüştür. Çalışma boyunca Afgan göçmenlerin tarım sektöründeki mevcut görünüşleri ve işgücü piyasasında oluşturdıkları etkiler yasal statüleriyle ilişkilendirilerek ele alınacaktır.

2.5. Afgan Göç Süreci ve Türkiye

Kırk yıldan daha uzun süredir ismi göçlerle anılan Afganistan; tarihi istikrarsızlıklar, savaş, çatışmalar ve dış güçlerin müdahalesiyle dolu bir ülkedir (Buz, Canlı ve Aygüler, 2021). Afgan göçünün arka planında öncelikle insanların savaş kaynaklı maruz kaldığı şiddet, baskı ve kısıtlanan özgürlükler gelirken ülkedeki kronikleşen yoksulluk ve yıllarca süren ekonomik dengesizlikler de göçün temel nedenlerindendir (Mixed Migration Centre, 2020). Kronenfeld (2008), Afganistan halkının üçte birinden daha fazlasının bütün hayatları boyunca göçü en az bir kere tecrübe ettiklerini ifade etmektedir.

Afganistan kaynaklı göç dalgalarından en çok etkilenen ülkelerin başında Afganistan'a sınırı olan Pakistan ve İran gelmektedir. Ancak bu iki ülke dışında Türkiye ve Avrupa ülkeleri de Afgan göçünden etkilenmektedir. Öyle ki Türkiye'de 1980'li yılların başından beri sayıları binleri bulan Afgan sığınmacı yaşamakta ve Türkiye, transit bir geçiş ülkesi olarak Avrupa'ya geçmek isteyen Afgan göçmenlerin göç süreçlerinin bir parçası olmaktadır (İçduygu ve Karadağ, 2018: 483).

Türkiye'de bulunan Afgan göçmen ve sığınmacılara dair net bir istatistiki veri bulunmamaktadır. Ancak bu konuda çeşitli açıklamalar yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 20 Ağustos 2021 tarihinde yaptığı açıklamaya göre Türkiye'deki Afgan sayısı 300 bindir (BBC, 2021). Afganların Türkiye göç rotası üzerinde bulunan İran sınırında kontrolün tam anlamıyla sağlanamaması, Türkiye'deki mevcut Afgan göçmen ve sığınmacı nüfusu hakkında bir netliğin olmamasına sebep olmaktadır. Afganistan'da çözüme kavuşturulamayan istikrarsızlık hali ve ekonomik problemler Afgan göçünün gün geçtikçe artacağını göstermektedir (Cankara, Çerez, 2020, s. 457). Bu sebeple Afganlar için ifade edilen istikrarlı mülteciler (Geyik Yıldırım, 2018) ifadesi Afgan göç gerçeğini ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır.

1980 öncesi Afgan uyrukluların Türkiye'ye yönelik göçlerine bakıldığında bu göçlerin iki ülke arasındaki karşılıklı anlaşmalarla sağlandığı anlaşılmaktadır. Ancak bu göç hareketliliği dağınıktır ve bir Afgan göçmen topluluğu oluşturacak kadar büyük ölçekli bir hareket değildir (Öksüz, 2021).

1979-2001 yılları arasında Afgan vatandaşlarının Pakistan ve İran'a gerçekleştirdiği göçler, 1979 öncesi yıllara göre farklı bir görünüme sahiptir. Bu dönemdeki göçlerin karakteristiği baskın bir sığınmacı ve mülteci hareketliliği olmasıdır (Eryurt ve Koç, 2017). 1979 yılında Sovyetler Birliği tarafından Afganistan'ın işgal edilmesi sonucu 3,8 milyon Afgan vatandaşı göç etmek zorunda bırakılmıştır (Kronenfeld, 2008). Bir sonraki göç dönemi, Sovyetler Birliği'nin işgal ettiği Afganistan'dan çekilmesi sürecinde meydana gelen iç savaşlar ve yıkım sürecinde gerçekleşmiştir. Tam bu dönemde istikrarsızlıkları önleme gayesiyle Taliban doğmuştur (Dimitriadi'den akt. Karakaya ve Karakaya, 2021). 11 Eylül 2001 tarihli saldırı ve Taliban ile ABD arasında çıkan savaş, üçüncü göç dalgasını başlatan olaylar olmuştur (Castles ve Miller, 2008).

2021 Ağustos ayında Taliban'ın daha önce kaybettiği yönetimi tekrar ele geçirmesiyle değişen politik dengeler sonrası ekonomik kriz artmıştır. Bu nedenle göç yeniden insanlar için önemli geçim stratejisi haline gelmiştir. Afganistan'dan başta Türkiye'ye ve diğer ülkelere gerçekleşen göç hareketlerini azaltmanın ve kontrol edebilmenin yolu Afganistan'ın kalkınmasını sağlayacak proje ve iş birlikleri geliştirmekten geçmektedir (Akçadağ, 2012).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASI VE TARIM SEKTÖRÜNDE GÖÇMENLER

3.1. Türkiye’de İşgücü Piyasaları

Bir ülke ekonomisinin temeli ve itici gücü işgücü piyasalarıdır. İşgücü piyasasının dengeli olması, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma için ön koşuldur. Emek piyasası olarak da adlandırılan işgücü piyasaları için iki bileşenin dengesi önemlidir. Bunlardan birisi, işgücü arzı diğeri ise işgücü talebidir. Bu iki bileşenin dengesi her ikisinin de eşit olduğu bir ücret düzeyiyle mümkündür (Koca, 2020). İşgücü piyasası emeğini arz eden işçiyle, emek talebinde bulunan işverenlerin birlikte yer aldığı bir yapıya karşılık gelmektedir. Bu yapı, emeğe biçilen maddi değer üzerinden ne kadar emek arzının oluşacağını belirlemektedir (Gündoğan ve Biçerli, 2003: 4; Ataman, 1999: 7).

Emek piyasalarının belirleyicilerinden birisi olan toplam işgücü arzı, ülkenin nüfusuyla yakından ilişkilidir. Türkiye’nin sahip olduğu genç ve dinamik nüfus, işgücü piyasaları için demografik bir fırsattır. Bu durum emek arzını artırarak işgücü piyasalarının diğer göstergelerini etkilemektedir. Türkiye’de işgücü piyasaları; yoğun emek arzına karşılık düşük istihdam ve yüksek işsizlik oranları, küçük ölçekli işletmelerde yoğunlaşan bir istihdam, işgücünün sektörel dağılımında tarımın aldığı büyük pay ve yaygın kayıt dışılık gibi özelliklerle karakterize edilmektedir (Işığışok, 2011; Apaydın, 2018; Tensel ve Taşçı, 2010). Bu özellikler, işgücü piyasalarında emek arzı ve talebi arasındaki dengesizliklere yani çeşitli yapısal sorunlara işaret etmektedir (Koray, 2005: 364).

Türkiye işgücü piyasalarının önemli bir sorunu olan işsizlik, tarıma dayalı ekonomiden sanayiye dayalı ekonomiye geçiş politikalarıyla artmaktadır (Koray, 2005: 221-223). Bu durumda tarımda beklenen ve istenilen değişim, istihdamın azalması yönündedir. Tarımda azalan istihdama karşılık, beklenen ve istenilen gelişim, tarımda çalışanların önce sanayi sektörüne ardından hizmetler sektörüne kaymalarıdır. Ancak çalışanlar doğrudan kendi becerileriyle uyuşmayan hizmetler sektörüne dahil olmaya çalışmaktadırlar. Tarımda gerileyen istihdam oranı kadar hizmetler sektörünün formel ve verimli istihdam olanağı tanımaması işsizlik sorununu derinleştirmektedir. Bu durum işgücü piyasaları için yapısal bir dönüşümün eşiğinde olduğunu göstermektedir. Nitekim bu dönüşüm beraberinde enformelliği, kırsal yoksulluğu ve gelirden eşitsizliği getirmektedir (Güney, 2009; Sapançalı, 2008).

Türkiye işgücü piyasalarının önemli yapısal sorunlarından birisi de kayıt dışılıktır. Kayıt dışılık; devlet ve Sosyal Güvenlik Kurumu kontrolünün tam sağlanamadığı, sosyal koruma

hakkından yoksun, ulusal çalışma mevzuatına uymayan işleri, çalışılan gün ya da ücret miktarının eksik bildirildiği ya da hiç bildirilmediği mali denetimden uzak işleri kapsamaktadır (Çelik ve Güney, 2017: 215). Kayıt dışı istihdam en çok yabancı kaçak işçiler arasında yaygındır. Yabancı kaçak işçilik düzensiz göçün işgücü piyasalarındaki karşılığıdır (Özkan, 2023). 90'lı yıllarda kayıt dışılık Doğu Bloğu ülkelerinden gelen kaçak göçmen işçileri akla getirir de bölgede yaşanan istikrarsızlıklar sebebiyle kaçak göçmen işçiliği yerini Suriye ve Afganistan'dan gelen göçmenlere bırakmıştır (Bayrakçı, 2023).

Türkiye işgücü piyasaları içerisinde 2023 yılı verilerine göre kayıtdışılık oranı tarım sektöründe %77,7'dir. Tarım dışında ise %16,4'lük bir kayıtdışılık oranı vardır. Bu durum tarımın en yüksek kayıtdışı sektör olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 2). Tarım sektörünün kayıt dışılıkta ilk sırada yer almasında, eğitim düzeyi düşük niteliksiz işgücünün istihdam edilmesi ve işlerin sürekliliği olmayan mevsimlik iş niteliğinde olması etkili olmaktadır (Yanici Erdal, 2019).

Tablo 3.1. İstihdam Edilenlerin Sosyal Güvenlik Kuruluşuna Kayıtlılık Durumu (I. Çeyrek Ocak-Mart 2023)

	<i>İstihdam</i>		<i>Kayıt Dışı</i>		<i>Kayıt Dışı Oranı</i>	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Toplam	29.418	31.046	7.580	7685	25,8	24,8
Tarım	4.362	4.216	3.448	3.277	79,0	77,7
Tarım Dışı	25.056	26.830	4.131	4.408	16,5	16,4

Kaynak: TÜİK, 2023

3.2. Tarım Sektörü ve Özellikleri

Tarım, üretim verimliliğinin doğal koşullara bağlı olarak belirsizlik içerisinde olduğu ve girdi ile çıktı ilişkisinin net olarak bilinemediği bir sektördür. Tarım sektöründe yeni dikilen bir ağaçtan ürün alınması uzun sürmekte ve bu süre doğal koşullara göre değişmektedir. Dolayısıyla tarımsal üretimin ekonomi piyasalarına etkisi ve yanıt vermesi gecikmeli olarak gerçekleşmektedir (Kazgan, 2013).

Tarım yalnızca bitkisel üretim faaliyetlerini değil hayvancılık, balıkçılık ve ormancılığı da içeren geniş bir sektördür (T.C. Ticaret Bakanlığı). Ancak çalışma kapsamında yalnızca bitkisel üretime dayalı tarımsal faaliyetler ele alınacaktır. Sektör içerisindeki tüm tarımsal üretim faaliyetlerinin ortak noktası, emek yoğun olmalarıdır. Bu sebeple, tarım teknolojisi ne kadar ilerlerse ilerlesin yine de emeğe duyulan ihtiyaç büyüktür (Yazıcıoğlu, 2014).

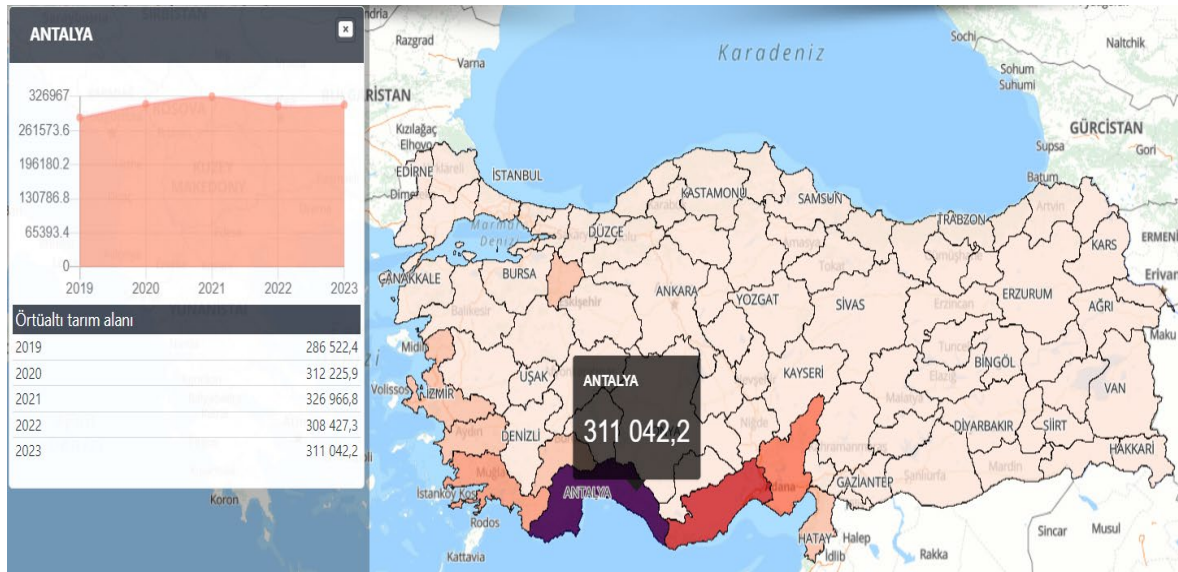
Tarımsal üretimde seneler içerisinde bir büyüme gerçekleşse de sektörün milli gelir içindeki payı azalmaktadır. Bu durum için tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payının azalması bir ipucu niteliğindedir. Tarımsal istihdamdaki azalma, işgücünün tarımdan hizmetler ve inşaat sektörüne kaydığı şeklinde yorumlanmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı). 2024 Mart ayında TÜİK tarafından yayımlanan işgücü istatistiklerinde sektöre göre istihdam edilenlerin 2005 yılı itibarıyla sayısı ve oranları verilmiştir. 2005 yılında 19,357 milyon olan toplam istihdam içerisinde 4,945 milyon kişi tarım sektöründe istihdam edilmiştir. Bu oran %25,5'e karşılık gelmektedir. İstatistikler beş yıllık periyotlarla incelenecek olursa, 2010 yılında toplam istihdamın 21,810 milyona yükseldiği ancak bu sayı içerisinde tarımın payının %23,3'lük bir oranla 5,73 milyon kişiye gerilediği anlaşılabilmektedir. 2015 yılında ise 26,501 milyonluk toplam istihdamdan tarımın 5,357 milyon yani %20,2'lik bir pay aldığı görülmektedir. 2020 yılında tarımda istihdam edilenlerin oranı %17,7 iken 2023 yılına gelindiğinde bu oran %14,8'lere kadar gerilemektedir.

TÜİK verileri üzerinden Türkiye'deki tarım sektörü farklı boyutlarda analiz edilmektedir. Bunlardan biri eğitim boyutudur. Tarım sektöründe çalışanların eğitim düzeyi diğer sektörlerle nazaran daha düşüktür. Diğer bir ifadeyle eğitim seviyesi yükseldikçe işgücü tarım dışı sektörlerle kaymaktadır (Görmüş, 2019: 571).

Tarımsal işgücü piyasalarındaki ekonomik dönüşümler ve aile işgücünün kırsaldan kentlere göçü işgücü açığının karşılanması noktasında çeşitlilik oluşturmaktadır. Bu çeşitlilik içerisinde işgücü kaynağı olan grupların niteliklerinin bilinmesi ve terminolojik olarak bir sınıflandırmaya gidilmesi tarım sektöründeki örgütlenme ve planlamanın daha isabetli olmasına yardımcı olacaktır (Bayramoğlu ve Bozdemir, 2020).

Tarımsal işletmelerde işgücü iki ana gruba ayrılmaktadır. Bunlar işletme içi ve işletme dışı tarımsal işgücüdür. İşletme içi tarımsal işgücü; işveren, kendi hesabına çalışanlar ve ücretsiz aile işgücü olmak üzere üçe ayrılmaktadır. İşletme dışı tarımsal işgücü ise; daimî (sürekli) işgücü, geçici (mevsimlik) işgücü, yerleşik (kalıcı, gündelik, mahalli) işgücü, gezici (seyyar, göçebe) işgücü ve imece (müşterek, gayri maddi) işgücü olmak üzere beş grupta incelenmektedir. (Bayramoğlu ve Bozdemir, 2020). Daimî işgücü, bütün iş süreci boyunca üretim döneminin ya da yılının bitimine kadar işletmede istihdam edilen ve günün tamamında

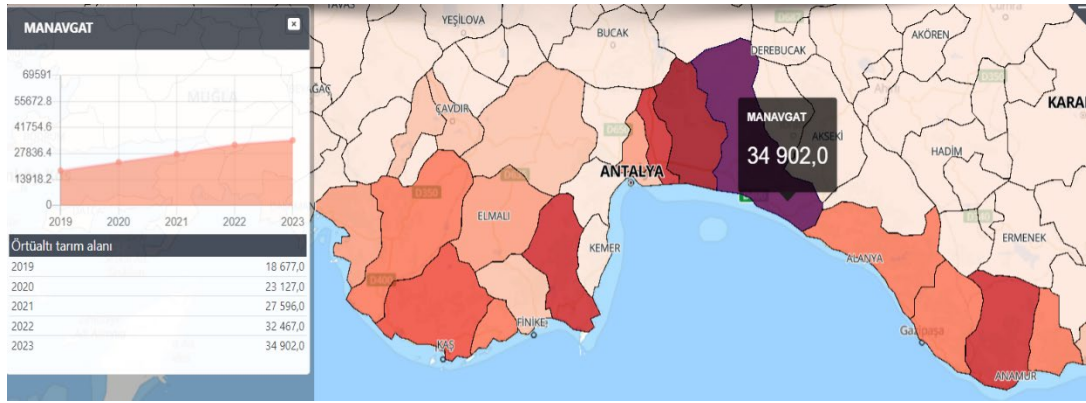
işverene bağlı olan işçi grubudur. Daimî işgücü, geçici-mevsimlik işgücüne nazaran daha iyi barınma koşulları ve iş güvenliğine sahiptir ve ücretler iyileştirilmiştir. Bununla birlikte istihdam süresinin diğer işgücü gruplarına göre uzun olması, yapılan işteki teknik bilgi ve kabiliyetlerin ileri düzeyde öğrenilmesini sağlayan pozitif bir unsur olarak işçinin işe karşı duyduğu aidiyeti artırmaktadır (Oğuz ve Bayramoğlu, 2018). Türkiye tarım sektöründe geçici çalışmanın yaygın olduğu ve diğer sektörlerle nazaran ortalama eğitim seviyesinin daha düşük olduğu da bilinen bir gerçektir.

Şekil 3.1. Antalya Örtü altı Tarım Alanı (dekar)

Kaynak: TÜİK, 2023

2023 yılı verilerine göre örtü altı yetiştiriciliği yapılan 74 il arasında 311 bin dekarla Antalya 1. sırada yer almaktadır (Şekil 5). Manavgat ise örtü altı tarımın yapıldığı ilçeler arasında 2023 güncel verilerine göre 34.902 dekarla sırasıyla Kumluca, Serik, Aksu, Gazipaşa ve Alanya'dan sonra 6. sırada gelmektedir (TÜİK, 2023). Büyük ve günden güne artan örtü altı alanının 2019'dan 2023'e dek yalnızca 5 sene içerisinde 16.225 dekarlık artışıyla çalışmaya konu olan Manavgat örtü altı tarımdaki potansiyelini ortaya koymaktadır (Şekil 6).

Şekil 3.2. Manavgat Örtü altı Tarım Alanı (dekar)

Kaynak: TÜİK, 2023

Özellikle 1980 sonrası küresel düzeyde neoliberal politikalarla yaşanan kırılma; uluslararası rekabette kazanan taraf olabilmek, sermaye birikimi yapabilmek için emeğin ucuz, esnek ve güvencesiz yollarla istihdam edilmesine neden olmuştur. Böylece düzensiz ve yarı zamanlı, düşük ücretler ve güvencesiz koşullarda çalışmak zorunda kalan işgücü sayısında artış yaşanmıştır (Husson'dan akt. Aslan, 2020).

3.3. Türkiye’de Göçmen İşgücü

Türkiye’deki mülteci, sığınmacı ve göçmen mevcudiyeti ve bu grupların düzenli ya da düzensiz göç şekillerinin bilinmesi Türkiye işgücü piyasalarına etkilerinin daha isabetli değerlendirilmesini sağlayacaktır. Dünya nüfusunun yaklaşık olarak %3’ünün uluslararası göçmen olarak kabul edildiği (Zimmerman, 2016: 4) düşünüldüğünde işgücü piyasalarındaki göçmen emeğinin daha fazla ilgiyi hak ettiği gerçeği ortaya çıkmaktadır.

2011 yılında yaşanan Suriye göç kriziyle yaklaşık 13 milyon insanın yerinden edilmesi hadisesi (Karabulut ve Açık, 2018), II. Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşanan en ciddi mülteci krizlerinden birisi olarak tarihi kayıtlara geçmiştir. Hâlâ kalıcı bir çözümün bulunamadığı bu kriz, başta Türkiye ve diğer komşu ülkeler olmak üzere pek çok göç alan ülkeyi etkilemektedir (Bozkurt, 2018: 62). Mülteciler Derneği Türkiye’de kayıtlı olan toplam düzenli göçmen ve mülteci sayısının 4.643.986 olduğunu, 9 Mayıs 2024 tarihi itibarıyla bu sayının 3.115.536’sının Suriyeli olduğunu bildirmektedir.

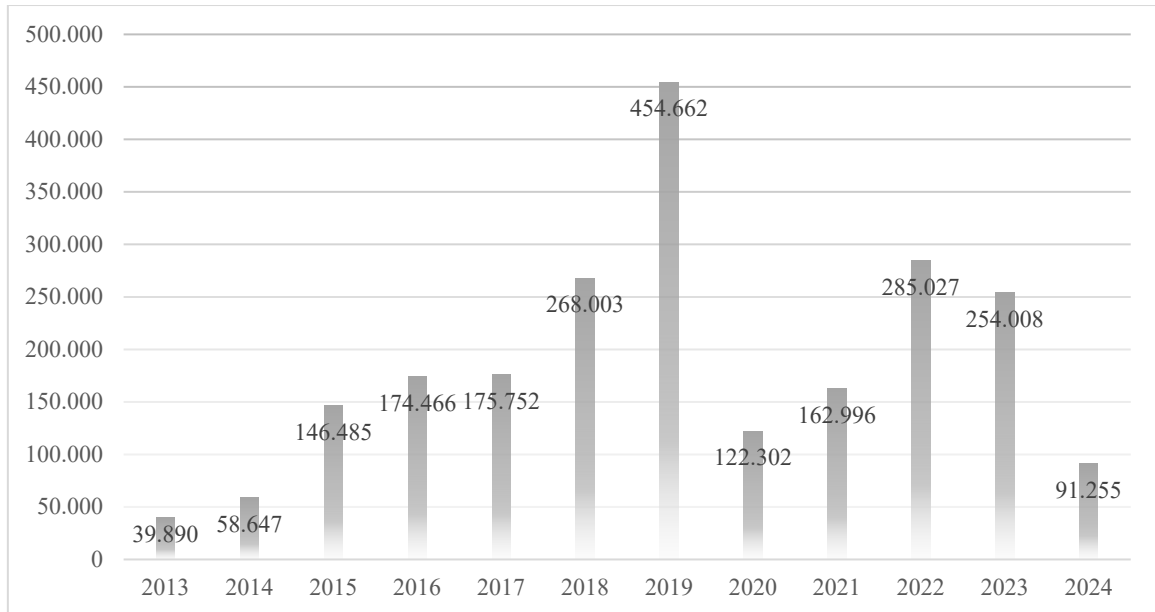
30.05.2024 güncel verilerine göre ülkemizde ikamet izni ile bulunan yabancıların yıllara göre dağılımı Şekil 6’da gösterilmektedir. Özellikle 2017 sonrasında ivmeli bir şekilde artış gösteren yabancı sayısı 30.05.2024 tarihi itibarıyla 1.125.623 kişi olarak belirlenmiştir. Yabancıların geneline ait bu veri uyruklar bazında incelendiğinde ilk 10’unun sırasıyla Türkmenistan, Rusya, Irak, İran, Suriye, Azerbaycan, Özbekistan, Kazakistan, Afganistan,

Ukrayna ve kalanların diğer muhtelif uyruklu kişiler olduğu görülmektedir. Bu veriler yalnızca kayıt altına alınan ikamet izinli göçmen ve mültecileri kapsadığından düzensiz göç yoluyla ülkemize gelen, kayıt altında olmayan ve ikamet izni bulunmayan göçmen ve mültecileri kapsamamaktadır (Göç İdaresi, 2024).

Şekil 3.3. İkamet İzni ile Ülkemizde Bulunan Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı

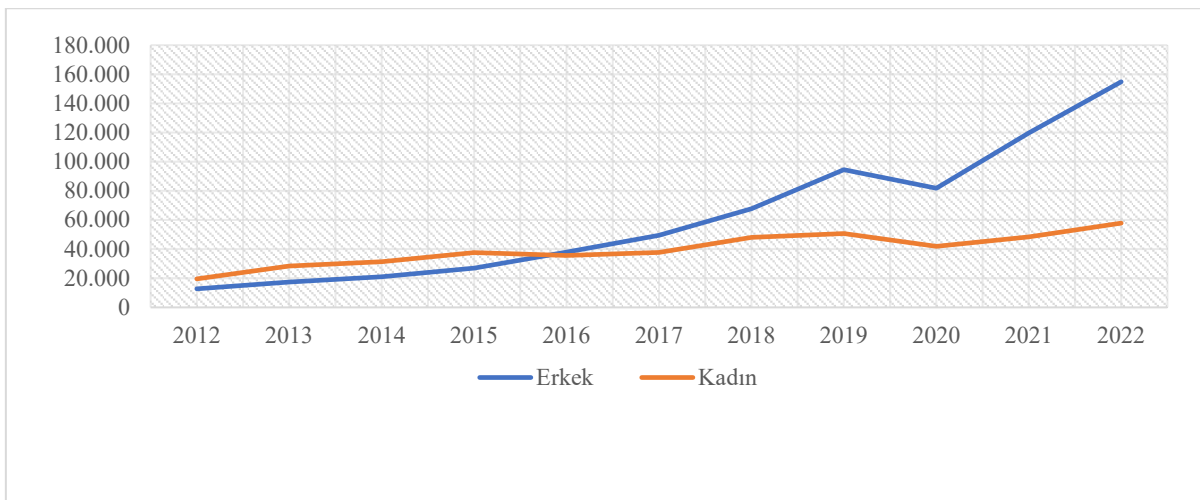
Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Şekil 3.4. Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Şekil 7’de 30.05.2024 tarihi itibarıyla yakalanan düzensiz göçmenlerin yıllara göre sayıları gösterilmektedir. Yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2019 yılında zirveyi görmüş ve sonra azalma eğilimi göstermiş olsa da son on yıl içerisinde Türkiye’ye giriş ya da çıkış yaparken yakalanan belgesiz göçmen sayısı 2 milyon 233 bini aşmıştır. Bunun yanında 2016 yılından 2022 yılının sonuna kadar sınır dışı edilen göçmen sayısı 445.326 olarak bildirilmiştir (Göç İdaresi, 2022). Her iki verinin arasındaki sayısal farklar detaylı incelendiğinde Türkiye’de hayatta kalma mücadelesi veren düzensiz göçmen nüfusu açığa çıkmaktadır. Bu düzensiz göçmenlerin çoğu Türkiye işgücü piyasalarına çeşitli şekillerde eklemlenmektedir (Lordoğlu, 2015).

Şekil 3.5. Yıllara ve Cinsiyete Göre Yabancılar Verilen Çalışma İzinlerinin Dağılımı

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2022

Yabancıların işgücü piyasalarındaki görünümünde yasal ilk kriter olan çalışma izni T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı istatistiklerine göre 2022 yılında toplam 212.682 kişiye verilmiştir. Bu kişilerin 143.351’inin yani %67,40’lık gibi büyük bir kesiminin eğitim seviyesinin lise düzeyi ve daha alt kademelerde olması dikkat çekici bir detaydır. Bir başka detay, çalışma izni alanların %61’inin 35 yaş altı genç nüfustan oluşmasıdır. Tez çalışması kapsamında araştırma sahası seçilen Antalya’da 2022 yılında 22.107 kişiye çalışma izni verildiği belirtilmektedir. Bu sayı Türkiye genelinde İstanbul’dan sonra Antalya’yı 2. sıraya taşımıştır. Çalışma örneklemini oluşturan Afgan uyruklulara verilen çalışma izni sayısı ise ülke genelinde 4957 olmuştur. Bunun 4492’si erkek, 465’i kadın göçmenlere verilmiştir.

Tablo 2.2. Tabiiyetine Göre Antalya’da Afganistan Uyraklı Nüfus

YIL	TOPLAM AFGAN NÜFUS
2023	920
2022	1121
2021	1234
2020	928
2019	1098
2018	888
2017	562
2016	480
2015	231
2014	166
2013	91

Kaynak: TÜİK, 2023

3.4. Göçmen İşçilerin Çalışma Haklarına İlişkin Ulusal Yasal Düzenlemeler

Göç, her ne kadar uluslararası hukuk kapsamında ele alınabilecek bir olgu olsa da göçe dair düzenlemeler ve göçmen haklarının belirlenmesi esas olarak iç hukuk tarafından gerçekleştirilmektedir (Duruel, 2021). Türk hukukunda Anayasa başta olmak üzere çeşitli kanun maddelerinde yabancıların çalışma hak ve kurallarına ilişkin ibareler yer almaktadır. Genel anlamda göçmen istihdamına yönelik bu kurallar katıdır ve mevzuatta göçmen yerine yabancı kavramı kullanılmaktadır (Güzel ve Bayram, 2007).

Türkiye’deki yabancıların çalışma esasları 28/07/2016 tarihli ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu ile belirlenmiştir:

“Bu Kanunun amacı; uluslararası işgücüne ilişkin politikaların belirlenmesi, uygulanması, izlenmesi ile yabancılara verilecek çalışma izni ve çalışma izni muafiyetlerine dair iş ve işlemlerde izlenecek usul ve esasları, yetki ve sorumlulukları ve uluslararası işgücü alanındaki hak ve yükümlülükleri düzenlemektir.” (Madde 1).

Uluslararası İşgücü Kanunu’na (UİK) göre Türkiye’de herhangi bir işte çalışacak yabancıların çalışma izni alması gerekmektedir. UİK çalışma izni yükümlülüğü dışında tutulan yabancıların mülteciler, ikincil koruma sahibi kişiler ve uluslararası koruma başvuru sahipleri olduğunu belirtmektedir. Ancak bu muafiyet yalnızca mevsimlik tarım ve hayvancılık işleriyle sınırlandırılmıştır. Yönetmelikte yabancılara sunulan bu imkânın kırsal ekonominin

desteklenmesi ve kırsalda çalışacak yerli eleman açığının yabancılarla kapatılması amacına hizmet ettiği düşünülmektedir. Ayrıca çalışma izni muafiyetinin geçerliliği 1 yılla sabittir. Yabancıların çalıştığı iller ve o illerdeki kotalara belirli sınırlamalar getirilebilmektedir (Kaya, 2021). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bağlı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü (UİGM), yabancı istihdamına %10'luk bir pay ayırmış ve çalışan Türklerin sayısının %10'undan fazla yabancı çalıştırılmayacağı esası kabul edilmiştir. Bunun dışında uluslararası koruma sahibi göçmenlerin çalışma izni alabilmeleri için işveren tarafından bir başvuruda bulunulması gerekmektedir. İlgili yönetmelik, başvuru öncesinde işçi ile işveren arasında bir iş sözleşmesi yapılmasını ve bu sözleşmeye göre yabancıya ödenecek ücretin en az asgari ücret olarak belirlenmesini istemektedir (UİGM, 2024).

UİK düzensiz ya da kayıt dışı göçmenlere yönelik herhangi bir ifadeye yer vermemektedir. Ülkeye düzensiz yollarla giriş yapan göçmenlerin herhangi bir yasal statüsü bulunmadığından çalışma izni başvurusu yapamamaktadırlar. Bu durum çalışma izni olan kayıtlı yabancılara verilecek olan asgari ücret uygulamasının düzensiz göçmenler söz konusu olduğunda ihlal edilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle çok sayıda kayıt dışı göçmenin çalışma hayatı, iç hukukun yabancılara yönelik çizdiği sınırlar ve belirlediği çalışma haklarının dışındaki koşullarda devam etmektedir (Şahankaya Adar, 2018). Buradan hareketle göçmen emeğinin işgücü piyasalarındaki koşullarından yola çıkılarak genel görünümü değerlendirilecektir.

3.5. Göçmen İşçilerin İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Koşulları

Türkiye yabancılar tarafından kendisinin hedef ülke olarak konumlandırıldığı ya da transit bir geçiş güzergahı olarak tercih edildiği göç örüntüleriyle 1980 yılı itibarıyla tanışmıştır (İçduygu, 2010). Bu tanışıklık özellikle yakın coğrafyalardaki siyasi ve ekonomik çözümlerin etkisiyle Afganistan, Irak, İran, Afrika ülkeleri ve dağılan SSCB ülkelerinden Türkiye'ye yönelen yeni göç patenleri aracılığıyla gerçekleşmiştir (Kaya, 2015; İçduygu, 2004b; Kirişçi, 2003). Bu göçmen gruplarının ortak özelliği, yasal herhangi bir gerekliliği yerine getirmeden işgücü piyasalarına dahil olmalarıdır. Bu nedenle düzensiz göçmen işgücü grubunu oluşturmaktadırlar (Kaya, 2015).

Türkiye'de bulunan yabancıların işgücü piyasalarına katılımı çalışma izni ile mümkün olmaktadır. Ancak ülkede ikamet izni olmadan yasa dışı bir şekilde kalan göçmenler olduğu gibi çalışma izni olmaksızın işgücü piyasalarına girmiş bir kaçak işgücü grubu da bulunmaktadır. Çalışma izniyle yasal olarak çalışan göçmenlerin kaçak olarak çalışan göçmenlere göre genellikle daha vasıflı oldukları bilinmektedir. Ayrıca kaçak çalışan

göçmenler yasallıktan yoksun olduklarından güvencesiz işlerde istihdam edilmekte ve emek sömürüsüne daha açık olmaktadır.

Göçmen emeğinin vasıfsız işgücünün yaptığı geçici, güvencesiz ve kayıt dışı işlerdeki boşlukları kapatması sonucu işgücü piyasalarında belirli iş sahalarında kümелendiğı ortaya çıkmaktadır. İnşaat, tekstil, turizm ve tarım sektörlerinin göçmen yoğunluklu bir istihdam yapısına sahip olduğunun altını çizen Dedeoğlu (2018), küresel piyasaların düşük maliyetli yeni emek biçimleri arayışı için göçmenlerin kaçırılmaz bir fırsat olduğunu ifade etmektedir.

Düzensiz göçmen istihdamı işgücü piyasalarındaki enformelleşme yani kayıt dışılık olgusuyla ilişkilendirilmektedir. Öyle ki, enformel sektörün işçileri kapitalist sistem için hazır ve örgütsüz bir emek havuzu mahiyetindedir. Kapitalist firmalar hazır emek havuzundan düşük maliyetli emeğe ulaşma, iş yasalarına uymama ve genel iyileştirici çalışma taleplerinin reddiyle dalgalanmaların önüne geçme gibi sayısız faydalar edinerek kendisine bir sömürü alanı açmaktadır (Portes & Walton, 1981: 84-99). Dolayısıyla göçün türü ve niyeti ne olursa olsun, ilk bakışta göç sebepleri daha az ekonomik koşullarda ortaya çıksa bile nihai durumda göç hareketliliği “emek” üzerinden şekillenecek (Aygül ve Demir, 2020) ve göçmen, emeğini satarak var olmaya çalışırken muhakkak bir emek sömürüsüyle karşılaşacaktır.

Göçmenlerin yaşadığı dezavantajlılık halleri ‘güvencesizlik’ şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Güvencesizlik daha çok güvencesiz çalışma ve güvencesiz geçim koşullarıyla birlikte analiz edilmektedir. Bununla birlikte güvencesizlik kalıpları sosyal haklardan yoksunluk ve düşük ücretlerle çalışma koşullarından üretilmektedir. Tez çalışması kapsamında Afgan göçmenlerin bir tarım işçisi olarak yaşadıkları güvencesizlik hallerine odaklanılırken bir yandan da güvencesizliği besleyen ve hatta yeniden üreten bir mekanizma olarak güvencesiz yasal statüye ilişkin vurgular yapılmaktadır. Çünkü bilinmektedir ki, göçmenin sınır dışı edilmeye karşı içerisinde bulunduğu savunmasızlık, göçmeni iş ve çalışma hayatında ekonomilerin gri alanlarına doğru itmektedir (Paret & Gleeson, 2016).

Göçmen işçilerin güvencesiz istihdamı söz konusu olduğunda göç alan pek çok ülkede olduğu gibi 3D işler ön plana çıkmaktadır. 3D işler dirty, dangerous, demeaning yani kirli/pis, tehlikeli ve küçük düşürücü işlerdir. Göçmenler 3D işlerin dezavantajlılığını yaşarken bir yandan da aşağılayıcı davranışlara, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalmaktadırlar (Aygül ve Şahin, 2022; Kaygısız, 2017).

Türkiye işgücü piyasalarına işgücünün milliyetinden bağımsız olarak büyük oranda kayıt dışılık hakimdir. Türk işçilerde kayıt dışılık oranı %30’u aşarken, bu oran göçmenler ve mültecilerin istihdamı söz konusu olduğunda tahminen %90’ı aşmış durumdadır (Erdoğan, 2020).

3.6. Göçlerin İşgücü Piyasalarına Etkisi

İşgücü piyasalarının birincil ve ikincil sektörlere bölünmüş yapısı, emek göçünün düzenleyici doğasıyla açıklanmaktadır. Birincil sektörler sermaye yoğun alanlar olarak makine ve teknolojiye yatırım yapılan, işgücünün verimli kullanımına dayanan ve ekonomik daralma dönemlerinde temel talebi karşılamak amacıyla faaliyet göstermeye devam eden bir işleyiş yapısına sahiptir. Buna karşılık ikincil sektörler makine ve teknolojiye yatırımın az emeğin ise yoğun olduğu, ekonominin döngüsel yavaşlama dönemlerinde işçilerin çıkarıldığı buna rağmen işverenin kaybının minimum düzeyde tutulduğu bir yapıya sahiptir. İşgücü piyasalarında izlenen temel strateji, ikincil işlerdeki işçilerin ‘harcanabilir emek’ olarak görülmesinden ötürü ekonomik daralma ve iş dalgalanmalarını absorbe etmeleri ve birincil sektör işçilerini güvence altına almalarıdır. Bu aşamada göçmenler işgücü piyasalarına girmekte ve ancak ikincil sektör işlerine tutunabilmektedirler. Böylece göçmen olmayan birincil sektör işçilerinin işlerini güvence altına alan, onları harcanabilir emek olmaktan kurtaran bir pozisyonda var olarak işgücü piyasalarına istikrar kazandırmaktadırlar. Bu yaklaşıma göre göç, işgücü piyasasının düzenleyicisi ve dengeleyicisi durumundadır (Bauder, 2006).

Göçmenlerin işgücü piyasalarına etkisi üzerine yapılan çalışmalarda istihdam, işsizlik ve ücret düzeyleri gibi temel bazı makroekonomik göstergeler ve göç arasında nedensel ilişkiler tespit edilmeye çalışılmaktadır (Erdem ve Şahinoğlu, 2023). Özellikle düzensiz göçmenlerin kayıtdışı sektörlerde güvencesiz ve ucuz ücretlerle çalışmaları bu iş sahalarında yerlilerin iş kaybına uğramasına ve piyasalarda ücret düzeylerinin aşağı çekilmesine sebep olmaktadır (Ünlütürk Ulutaş, Kumaş, 2017). Göç hareketliliğinin belirli iş alanlarında işgücü yoğunluğunu artırması sonucu emek arzında yaşanan artış yerli işgücü ve göçmenler arasındaki rekabeti artırmaktadır. Yerli işgücüyle artan rekabet ortamında göçmen işgücünün ucuz, uysal ve esnek karakteri üretkenliği artırmakta (İçduygu, 2004: 13) ve böylece emek kaçınılmaz olarak yalnızca yerli ve göçmen arasındaki hiyerarşik yapıyı değil aynı zamanda sektörler içerisinde etnik temelli bölünmeyi ortaya çıkarmaktadır (Bauder, 2005: 81).

Göçmenlerin işgücü piyasalarına dahil oluşuyla neoklasik makro göç modelinin göçü veren ülkedeki ücretleri artıracığı yönündeki savı kabul görmese de göç alan ülkedeki ücretlerin azalacağı savı doğrudur (Daşdemir, 2017). Ancak yine de göçlerin istihdam üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalar doğrudan göçmenlerin varlığına değil göçmenlerin nitelikli olup olmamalarına ve emek piyasasının ve sektörün yapısına dikkat çekmektedirler (Çelebi ve Durmaz, 2012: 194).

Göçmen ve mültecilerin işgücü piyasalarına etkisini ele alan araştırmacıların odağı genellikle Suriyeliler olmuştur. “Suriyeli Kadınların İşgücüne Katılımı ve Deneyimleri (İstanbul-Sultanbeyli Örneği)” isimli çalışmada Aygül ve Kaba (2019), göçmenlerin piyasaya dahil oluşuyla çalışma saatleri ve ücret gibi işçi haklarında bir gerileme yaşandığına işaret etmektedirler. Bu durum bir yandan kayıt dışılığın ve güvencesizliğin pekiştirilmesine sebep olurken diğer yandan da göçmenlerin genellikle 3D işlerde var olması göçmenlerle yerliler arasında oluşabilecek gerginliğin kısa vadeli de olsa giderilmesini sağlamaktadır.

Del Carpio ve Wagner’in (2015) çalışması göçmenlerin işgücü piyasalarındaki mevcudiyetinin yerli kadınlar tarafından daha çok hissedilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca göçmenlerden genel anlamda vasıfsız yerliler daha çok etkilenmektedir. Üstelik yüksek ücretli ve vasıflı yerliler de iş kaybına uğrama endişesine kapılmaktadır. Hatta ülke ekonomisine pozitif ya da negatif etkilerde bulunmak, ekonomik göçmen ya da mülteci olmaya göre değişmektedir. Bu durum ülke gündemimizle de yakından örtüşen çeşitli algı ve söylemleri akla getirmektedir. Sıklıkla karşılaşılan “Göçmenler işimizi elimizden alıyor mu?” şeklindeki soru ve yakınmalara kanıtlarla yanıt arayan bir çalışmada bu sorunun kaynağının yerlilerdeki yanıltıcı sabit toplam iş kabulü olduğu savunulmaktadır. Yani ekonomideki toplam işi sabit ve sınırlı sayıda değildir. Eklenen her göçmen grubu yerli işçiye düşen payı azaltmamaktadır. Bir diğer savunu ise, göçmenlerin dahil olduğu ve yerlilerin kayba uğradığı işlerin ikincil kazanç sağlamasıdır. Yani göçmenler yeni iş sahalarının üretilmesinde rol oynamakta ve aslında yapıcı bir yıkıma sebep olmaktadır.

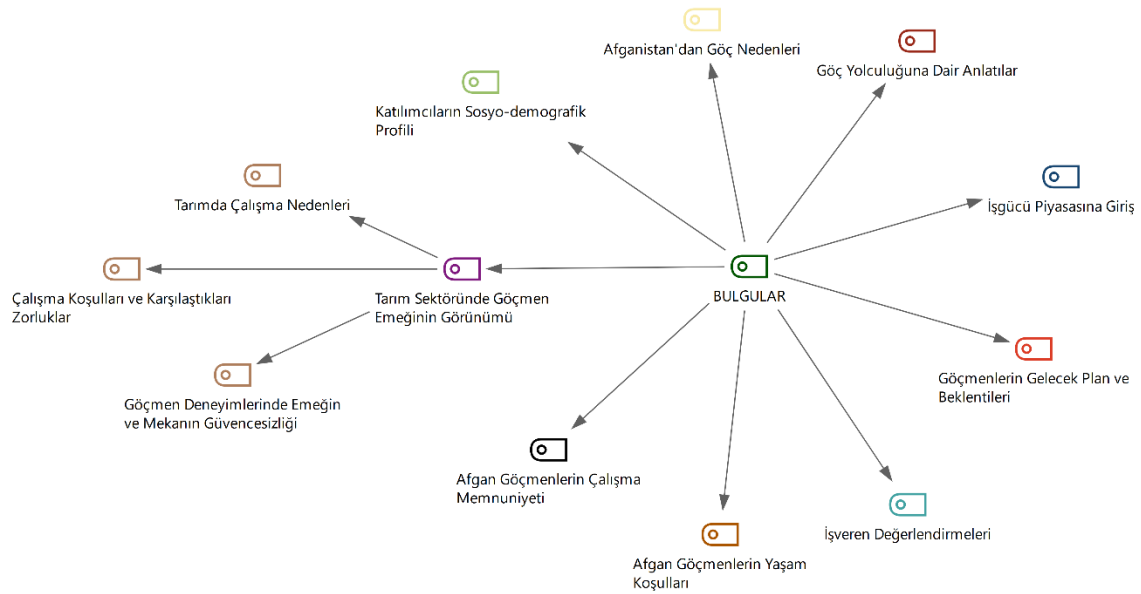
Farklı çalışmalarda görüldüğü üzere, göçmenlerin genel perspektifte ekonomik kalkınma ve özelde işgücü piyasalarına etkileri hakkında ağırlıklı kabul gören iki yaklaşımdan bahsedilebilir: göç iyimserleri ve kötümserleri (Aktaş, 2014). Bu iki gruptakiler göçü birer tehdit ya da fırsat olarak algılamalarına göre ayrışmaktadırlar. “Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri” çalışmasıyla Aygül (2018), mültecilerin işgücü piyasaları için birer tehdit mi yoksa fırsat mı olduklarını farklı göstergeler üzerinden değerlendirmeye çalışmıştır. Örneğin mülteciler kayıt dışı sektörün gelişimine neden olmaktadır. Öyle ki, çalışmada mültecilerin kabulü noktasında Antalya’nın saf dışı tutulduğu ancak enformel sektörün baş aktörü olan Suriyelilerin Antalya seralarında aktif olarak işçilik yaptığı ifade edilmektedir. Bir diğer gösterge özellikle mültecilerin yoğun nüfuslu olduğu şehir ve bölgelerde fiyatların yüksekliği yani enflasyonun yükselmesidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında Antalya'nın Manavgat ilçesinde yaşamlarını sürdüren 25 Afgan düzensiz göçmen ve 5 yerli işveren olmak üzere toplam 30 katılımcı ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak Afgan göçmen ve yerli işverenlerden yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanan veriler MAXQDA programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz sürecinde öncelikle katılımcılara dair ham veriler düzenlenmiş, eksik ifadeler tamamlanarak daha anlaşılır kılınmış ardından veriler MAXQDA programına aktarılmıştır. Programda kodlanan ve kavramsallaştırılan veriler temalaştırılmıştır. Son aşamada ise bulgular temalar altına yerleştirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu çerçevede çalışma bulgularının hangi temalar altında konumlandırıldığı aşağıdaki şekilde (Şekil-10) bütünüyle gösterilmiştir.

Şekil 4.1: Araştırma Bulgularına Dair Belirlenen Temalar

Görüşmeler sırasında yöneltilen sorularla katılımcılara yönelik bir sosyo-demografik profil elde edilmeye çalışılmıştır. Buna uygun olarak katılımcı göçmen işçilerin cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim seviyesi, Afganistan'da icra ettikleri meslek, uyruk, Afganistan'dan geldikleri yer, Türkiye'de kaldıkları süre ve hukuki statülerine ilişkin bilgiler alınmıştır. Bu bilgiler Tablo 4'te gösterilmektedir. Katılımcı işverenlerin sosyo-demografik profiline ilişkin detaylar ise Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 3.1. Katılımcı Göçmen İşçilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Afganistan'daki Mesleği	Uyruk	Geldiği yer	Türkiye'de bulunduğu süre	Hukuki Statü
İ1	Erkek	21	Nişanlı	İlkokul	İşsiz	Peştun	Mezar-ı Şerif	3 sene	Kaçak
İ2	Erkek	24	Nişanlı	Okur-yazar değil	Çoban	Türkmen	Murgab	4 sene	Kaçak
İ3	Erkek	24	Bekar	İlkokul	İşsiz	Türkmen	Badgis	4 sene	Kaçak
İ4	Erkek	28	Nişanlı	İlkokul	Kaynakçı	Türkmen	Badgis	6 sene	Kaçak
İ5	Erkek	29	Nişanlı	Okur-yazar değil	Asker	Türkmen	Badgis	5 sene	Kaçak
İ6	Erkek	22	Nişanlı	İlkokul	Kasiyer	Tacik	Tahar	4 sene	Kaçak
İ7	Erkek	23	Nişanlı	Ortaokul	Hamal	Tacik	Tahar	8 sene	Kaçak
İ8	Erkek	26	Bekar	İlkokul	Esnaf	Özbek	Tahar	7 sene	Kaçak
İ9	Erkek	31	Evli	Okur-yazar değil	Asker	Türkmen	Tahar	1,5 sene	Kaçak
İ10	Erkek	20	Bekar	Lise	Terzi	Tacik	Tahar	6 ay	Kaçak
İ11	Erkek	22	Bekar	Lise	İşsiz	Özbek	Tahar	6 sene	Kaçak
İ12	Erkek	30	Evli	Okur-yazar değil	İşsiz	Özbek	Tahar	3 sene	Kaçak
İ13	Erkek	20	Bekar	Lise	Hamal	Özbek	Tahar	4 sene	Kaçak
İ14	Erkek	24	Bekar	Lise	Çiftçi	Özbek	Tahar	5 sene	Kaçak
İ15	Erkek	39	Evli	Okur-yazar değil	Çiftçi	Türkmen	Badgis	4 sene	Kaçak
İ16	Erkek	34	Evli	Okur-yazar değil	Çiftçi	Türkmen	Badgis	8 sene	Kaçak
İ17	Erkek	31	Evli	Ortaokul	Asker	Tacik	Kunduz	2,5 sene	Kaçak
İ18	Erkek	33	Nişanlı	Lise	Asker	Tacik	Kabil	8 sene	Kaçak
İ19	Erkek	24	Nişanlı	Okur-yazar değil	Çiftçi	Türkmen	Herat	7 sene	Kaçak
İ20	Erkek	22	Bekar	İlkokul	İşsiz	Türkmen	Herat	6 sene	Kaçak
İ21	Erkek	43	Evli	Okur-yazar değil	Çoban	Türkmen	Herat	6,5 sene	Kaçak
İ22	Erkek	19	Bekar	İlkokul	Çiftçi	Özbek	Faryab	4 sene	Kaçak

İ23	Erkek	24	Nişanlı	Okur-yazar değil	Çoban	Türkmen	Baglan	10 sene	Kaçak
İ24	Erkek	24	Nişanlı	Ortaokul	İnşaat işçisi	Peştun	Samangan	4 sene	Kaçak
İ25	Erkek	19	Bekar	Lise	Marangoz	Peştun	Kandahar	3 sene	Kaçak

Tablo 4.2. Katılımcı İşverenlerin Sosyo-Demografik Özellikleri

İV1	Erkek	40	Evli	Üniversite	Sera İşletmecisi	Türk	İzmit
İV2	Erkek	48	Evli	Lise	Turizmcı-Sera İşletmecisi	Türk	Manavgat
İV3	Erkek	62	Evli	Üniversite	Ziraat Mühendisi-Sera İşletmecisi	Türk	Manavgat
İV4	Erkek	57	Evli	Üniversite	Siyasetçi-İş adamı	Türk	Manavgat
İV5	Erkek	25	Bekar	Lise	Sera İşletmecisi	Türk	Niğde

Çalışma örnekleminin tamamı erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum, hem Türkiye'ye yönelik Afgan göçünün erkek baskın bir niteliğe sahip olması hem de çalışma kapsamında ele alınan sektörün enformel ve emek yoğun yapısıyla ilişkilidir. Zeybekoğlu Akbaş ve diğerlerinin (2022) yaptığı çalışmada da benzer şekilde Afgan erkeklerin çoğunlukta olması, göç şeklinin düzensiz oluşuyla ve çıkılan zorlu yolculuğun hem fiziksel hem de maddi gücü gerektirmesiyle açıklanmaktadır.

Sosyo-demografik profilin bir diğer bileşeni Afgan göçmenlerin yaşlarıdır. Katılımcıların yaş ortalaması 26'dır ve yaşları 19 ile 43 arasında değişmektedir. Bununla birlikte Afganistan'ın %63,7 oranında 25 yaş altı büyük bir genç nüfusa sahip olması (UNFPA), Afgan göçünün genç erkek ağırlıklı olduğu yönündeki çalışma bulgularını destekler niteliktedir.

Çalışma grubunu oluşturan göçmenlerin medeni durumları değerlendirildiğinde 9'unun bekar, 10'unun nişanlı ve 6'sının evli olduğu görülmektedir. Evli olanların tamamı tek başına göç etmiş ve ailesinden ayrı yaşamaktadır. Bekar ve nişanlı göçmenlerin araştırma grubunun çoğunluğunu teşkil etmesi Afgan göçüne dair önemli bir ayrıntı sunmaktadır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında göç, ataerkil toplumsal düzenin erkekleri için erkeklik inşasını sağlayacak bir geçiş aşamasına tekabül etmektedir. Böylece bekar ve nişanlı göçmenler evlenmek için gerekli olan başlık parasını kazanabilmek amacıyla göç etmekte ve Afganistan'a dönüş yaptıklarında kazandıkları para karşılığında 'evlilik' gibi bir sosyal statü elde etmektedirler (Monsutti, 2007).

Örneklem grubunun eğitim düzeyi incelendiğinde; 9 katılımcının okur-yazar olmadığı, 7 katılımcının ilkökul, 3 katılımcının ortaokul ve 6 katılımcının da lise mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu veriler eğitim düzeyi düşük olan öznelere tarafından bir Afgan göç örüntüsü

oluşturulduğuna işaret etmektedir. Yapılan bir çalışmada Türkiye'ye göç eden Afgan göçmenlerin genelinin düşük eğitim düzeyine sahip kişiler olduğu ve bu kişilerin kendi toplumsal yapılarının fiziki ve kültürel unsurlarına bağlı oldukları saptanmıştır. Dolayısıyla göç sonrası Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yalnızca kendi sosyal ağlarıyla sınırlı ve yerli halka daha kapalı şekilde yaşamaktadırlar. Böylece kendi aralarındaki sosyal ilişkilerini güçlü tutmakta ve dışarıya karşı daha kontrollü yaklaşmaktadırlar (Rasooly, 2020).

Afgan göçmenlerin eğitim seviyesinin düşüklüğü Afganistan'da yaptıkları işlerle yakından ilişkilidir. 5 katılımcı ülkesinde işsiz olduğunu ifade ederken, 2 katılımcı hamallık, 3 katılımcı çobanlık ve 5 katılımcı çiftçilik yaparak geçimini sağladığını belirtmiştir. Bunun dışında Afgan göçmenlerin 4'ü ülkesinde askerlik, diğer 6 kişi ise terzilik, marangozluk, inşaat işçiliği, kaynakçılık, kasiyerlik ve esnafılık yapmıştır. Katılımcılar arasında işsiz oranının yüksekliği ve göçmenlerin önemli bir kısmının niteliksiz işlerde çalışmaları Afganistan'ın mevcut ekonomik yapısı için birer göstergedir. Nitekim küçük bir köyler ülkesi olan ve modern sanayinin bulunmadığı Afganistan'da ulusal ekonomi geçimlik tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır (Barfield, 2021).

Günümüz Afganistan'ının etnik yapısını 2004 anayasasına göre 14 farklı etnik grup oluşturmaktadır. Temel olarak Peştunlar, Tacikler ve Türkler (Türkmenler ve Özbekler) olmak üzere üç kalabalık gruptan söz etmek mümkün olsa da bunun dışında Hazara ve Aymaklar gibi çeşitli geniş etnik gruplar da bulunmaktadır (Şeyhanlıoğlu, 2021). Çalışma grubu içinde yalnızca 3 katılımcı kendisini Peştun olarak tanımlamakta ve kalan katılımcılar Özbek, Türkmen ve Tacik olarak ayrılmaktadır. 11 katılımcının Türkmen, 6 katılımcının Özbek ve 5 katılımcının da Tacik olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcıların belli etnik gruplarda yoğunlaşmaları Afgan göç örüntülerinin etnik köken bağlamında ele alınabileceğini göstermektedir.

Katılımcıların Türkiye'de bulundukları süreler 7 katılımcı hariç 4 sene ve üzeridir. Hatta 1 katılımcı 10, 3 katılımcı ise 8 senedir Türkiye'de yaşadığını belirtmiştir. Ekonomik nedenlerle ve geri dönüş hedefiyle göç eden Afgan göçmenlerin Türkiye'de kalış sürelerinin uzunluğu hem oldukça maliyetli olan düzensiz göç için aylarca sürececek birikim yapılması hem de ucuz işgücü olarak çalıştıkları sektörlerde evlilik ya da aile geçimi için planladıkları maddi tutara ulaşmanın zaman almasıyla açıklanabilir. Ayrıca Afgan göçmenler ortalama 4.5-5 seneyi bulan kalış süreleriyle Türkiye'de yerleşik olarak adlandırılmaya uygundurlar.

Katılımcıların tamamı ülkeye yasadışı yollarla giriş yapmıştır. Katılımcılar göç sonrasında uluslararası koruma başvurusunda bulunmamışlar ya da başvuru sonrası kayıtlı oldukları uydu şehirlerde bulunmadıkları için yasal statülerini kaybetmişlerdir. Katılımcıların

kimliksiz olmaları hem işgücü piyasasında hem de sosyal hayatta çeşitli zorluklarla karşılaşmalarına sebep olmaktadır.

Katılımcı Türk işverenlerin sosyo-demografik profillerine bakıldığında hepsinin erkek ve evli olduğu, yaşlarının 25 ile 62 arasında değiştiği, 2'sinin lise diğer 3'ünün ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir. İşverenlerden 2'si yalnızca sera işletmeciliği yaptığı, diğer işverenlerin seracılığı asıl işlerine ek olarak yürüttükleri ve ek gelir kapısı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Nitekim 1 işverenin siyasetçi ve iş adamı, 1 işverenin turizmci ve 1 işverenin de ziraat mühendisliği yaptığı öğrenilmiştir. Ayrıca 3 işverenin Manavgatlı olduğu, 1 işverenin Niğde, 1 işverenin ise İzmit'ten geldiği bilinmektedir.

4.2. Afganistan'dan Göç Nedenleri: “İş kuran, iş veren kimse yok. Sadece birkaç gariban kaldık.”

Afganistan 40 yılı aşkın süredir bir güvencesizlik sarmalı içerisinde vatandaşlarına beşerî hareketliliği bir strateji olarak sunmaktadır. 1979 yılındaki Sovyet işgali sonrası gerçekleşen kitlesel göçler ülkedeki sürekli çatışma halinden beslenerek göç dalgaları şeklinde dönem dönem günümüze kadar devam etmiştir (Monsutti, 2008). Onlarca yıldır süregelen savaş hali, çatışmalar, uluslararası müdahaleler, derin yoksulluk, işsizlik ve açlık Afgan halkını Pakistan ve İran başta olmak üzere, Türkiye ve çeşitli Avrupa ülkelerine göçe zorlamaktadır (GAR, 2021). Bozok ve Bozok (2018), Afgan göçünün tarihsel arka planından hareketle savaş kaynaklı zorunlu bir göç olarak değerlendirilebileceğini ifade etmektedir. Fakat on yıllardır devam eden işgaller ve çatışma hali sebebiyle göçler bir anda ve plansız gerçekleşmemektedir. Böylece güvencesizlik içinde göçler Afgan toplumunun adeta kültürü haline gelmiştir. Öyle ki yapılan bir çalışmada Afgan göçmenlerden “istikrarlı mülteciler” şeklinde bahsedilmektedir (Geyik Yıldırım, 2018). Bazı katılımcıların anlatıları da Afganistan'daki güvensizliği ve zor koşulları gözler önüne sermektedir:

“Savaş vardı ablam. O zaman ben buraya geldiğimde hiçbir şey yapamıyorduk. Çünkü bizim böyle savaş çok vardı. İlk çıkmıştı bizim köylerde savaş. Her gün uçak geliyordu işte. Gece yatamıyorduk yani. Çalışma falan yapamıyorduk.” (İ1, Peştun, 21 yaşında)

“Ben askerdim ondan sonra dedi annem git sen. Orda kalınca öldürüyorlardı. Bizim köyü Taliban aldı. Sonra bu tarafa geldim.” (İ5, Türkmen, 29 yaşında)

“45 senedir savaş var orda. Ruslar gitti Amerika gitti. Şimdi Taliban var. Mesela akşam üstü köye geliyor, camiye. Bu adamlar misafir bu adamlara yemek yapacan diyor. Mecbur silah zoruyla yapıyoruz.” (İ8, Özbek, 26 yaşında)

“Orda askerdim. 5,5 sene askerlik yaptım. Kardeşim çok ufaktı. Ondan sonra Talibanlar evimizin 1 km yakınına geldiler. Yapacak bi şey yok idi. Geldim bu tarafa.” (İ9, Türkmen, 31 yaşında)

“Menim kararım ilk önce şöyleydi. Abim burdaydı işsizlikten. Afganistan’da iş yoktu sürekli sokaklarda gezerdik. Kendi işim varsa yapardım ama sürekli savaştı, sürekli. Her gün gece meselen köyümüze savaş vardı. Biz bundan okuyamadık. Okulumuz da uzaktı meselen 1 saat yol yürürdük. Eski zamanlarda şehir devlet elinde, bizim köy Taliban elindeydi. Meselen devlet okuluna giderken Talibanlarla çatışırken bize mermi gelirdi, bomba vardı bazı yerlerde ondan dolayı çok gidemiyoduk. Yani çok çocuk öldü. Menim kendi amcaoglumun kafasından mermi yedi. İşte ondan dolayı bizim babamız bırakmadı ki orda kalalım gidin dediler.” (İ22, Özbek, 19 yaşında)

Katılımcıların özellikle vurguladığı Taliban baskısı sonucu gündelik hayatlarına hâkim olan korku ve tehditler göç kararı almalarında etkili olmuştur. Ülkedeki çatışma ve şiddet yalnızca siyasi bir istikrarsızlığa değil aynı zamanda kronikleşen bir yoksulluğa ve sosyo-ekonomik yıkıma sebep olmaktadır. Çalışmadan elde edilen veriler de doğrulamaktadır ki, Afgan göçmenler çatışma ve yoksulluğun iç içe geçmişliği neticesinde bir yanda zorunlu bir göç ve sığınma arayışına girerken bir yandan da ekonomik saiklerle göç yolculuğuna itilmektedirler. Katılımcılar zincirleme gelişen bu sürecin doğasını kendi tecrübeleri üzerinden şöyle aktarmıştır:

“Taliban daha girmeden ben buraya gelmişim. Talibanlardan önce millet biraz özgür yaşıyordu. Şimdi Talibanlar çok sıkıştırıyor, şiddet var. Bayanlar da rahat çıkamıyor dışarı. Taliban gelince parası olan zenginler de hepsi çekip gitti yabancı ülkeye. Kimse kalmadı diyebilirim. O yüzden iş kuran, iş veren kimse yok. Sadece birkaç gariban kaldık.” (İ11, Özbek, 22 yaşında)

“Bir tarafı Türkmen, bir tarafı Özbek. Yani ikisi de gardaş birbirine ama 50 senedir savaş var, bitmedi savaş. Biz izliyoruz günde 20 kişi ölüyo, 15 kişi ölüyo, yaralanmış. Köylüler ne yapsın? Ekecek yer yok, bulacak yer yok. Önce de savaş vardı. Taliban ve devlet savaş yaptılar. Gördük her yer satılıverdi devletten gidiverdi. Şimdi kimse kalmadı Taliban da bizi ondan yakalıyor gönderiyo savaşa. Onun için biz de kaçtık geldik bu tarafa. Onun için geldik Türkiye’ye. Şimdi çoluğu çocuğu bırak geldik niye, mecburluktan geldik. Hanım hasta, böbrek hastası var, emeliyat etsek para yok. Afganistan’da hiçbir şey yok, çalışacağın iş, para... Hani zorla günü geçiriyorsun. Her akşam üstümüzden mermiler geçiyor idi.” (İ21, Türkmen, 43 yaşında)

Bazı katılımcıların ifadeleri, Afganistan’daki geniş aile yapısı içinde erkeklerin sorumluluğunda olan ev geçiminin kimi zaman aynı haneden sırayla birden fazla erkeğin göç etmesiyle sağlanabildiğini göstermektedir. Bir kişinin sorumlu olduğu çok sayıda aile üyesinin olması, Afgan göçmenin göç yolculuğunda kendisini tehlikeye atmasını göze alacak kadar ağır bir maddi beklentinin varlığına işaret etmektedir. Katılımcılardan İ15 çalışma amacıyla geldiği Türkiye’de gurbette olmanın zorluğunu yaşadığını ve utanç hissettiğini bildirmiştir.

“İş güç olmasa, yapacağını yapamasan, zor durumda olsan mecbur göçersin. Durum gittikçe kötüleşti, şu an daha da kötüye gidiyor. İşin olmasa çok uzakta gurbette sen Afganistan’da seneler geçirecek olsan nasıl, zor değil mi? Ben 5 sene gurbette geçirdim. Utanıyorum. Şu an orda biz 12 kişi bir hayatta yaşıyoruz. Annem ayrı oturuyor, gardaşlar da ayrı oturuyor. Ben hangisinin sıkıntısı olursa hallediyorum.

Ama orda olsam yapamazdım. Birinin hastası oluyor, bir yiyecek bir giyecek alınacak gönderiyorum. O yüzden de adamın hayatı böyle zor olduğunda kendini ölüme de atabilir. Yoksa benim için de zor gurbet. Benden 5 sene önce benim gardaşım gelip çalıştı. Döndü evlendi. Ben geldim sonra.” (İ15, Türkmen, 39 yaşında)

“Çalışma amaçlı geldim. Aslında o zamanlarda merak da vardı o yüzden de geldik de diyebilirim. Ama buraya geldiğimden beri yani hiç öyle gezdiğim şehir olmadı hep çalışıp da babama gönderdim. Benden sonra gardaşlarım da gelecek.” (İ20, Türkmen, 21 yaşında)

Bir başka katılımcı önceliğinin eğitimine devam etmek olduğunu ve bunun için gerekli maddi kaynağı göç ederek elde edebileceğini belirtmektedir. Afgan göçünde halkın erişemediği eğitim, sağlık gibi sosyal ve temel haklara ulaşma arzusu da önemli bir rol oynamaktadır. Afgan göçmenler göç sonrası refah ve sosyal hak ve hizmetlere kolay erişebilecekleri daha iyi koşullarda bir hayat umuduyla göç kararı almaktadırlar.

“Ben okumayı çok seviyordum gerçekten. 12 sene okulu bitirdim. Sonra gittim öyle düşündüm ki burda mesela benim abim çalışıyor adamlar ancak kendi şeylerini karşılıyor. Gideyim, çalışayım, geri döneyim okuyayım diye düşündüm. Öyle geldim doğrusu. Ama buraya geldikten sonra değişti. Burda olmuyor. Şimdi burda bir an önce gidiyim Afganistan’a nişanlanayım orda yaşayayım diye düşünüyorsun.” (İ14)

Özetle Afgan göçü birincil olarak savaş, güvenlik riski ve onunla bağlantılı baskılarla şekillenirken, ikincil olarak ekonomik bağlamdan sosyal bağlama kadar değişen geniş bir düzlemde birçok nedenle ortaya çıkmaktadır (Dimitriadi, 2015). Göçün baskın sebebi her ne olursa olsun Afgan göçmenlerin başından sonuna göç tecrübelerindeki kesişim noktası göç yolculuklarının benzerliğidir. Afgan göçmenlerin Türkiye sınırlarına girene kadar Pakistan ve İran olmak üzere aştığı iki ülke çok acı hikayelerin yazıldığı coğrafyalara dönüşmüştür. Buradan hareketle göç etme sebeplerinin ardından katılımcıların Afganistan’dan Türkiye’ye kadar olan geçiş güzergahlarında yaşadıkları kendi göç anlatıları üzerinden sunulmaya çalışılacaktır.

4.3. Göç Yolculuğuna Dair Anlatılar: “Ölüme bile razıyız.”

Kayıtlar Afganistan tarihinde göçün değişmez ve istikrarlı bir olgu olarak Afganistan’ı dünyada ana mülteci kaynağı bir ülke konumuna taşıdığını göstermektedir. Bu istikrarlı göç genellikle coğrafi yakınlıktan kaynaklanarak başta Pakistan ve İran gibi sınır ülkelere yönelse de Türkiye’nin Avrupa ile Afganistan arasında bir köprü olarak görülmesi ya da şimdilerde hedef ülke olması sebebiyle Türkiye’ye de yönelmiş durumdadır. Türkiye ile Afganistan arasındaki inanç, tarih ve kültür yakınlığı göçün Türkiye’ye yönelmesinde etkili olmaktadır.

Sığınmacı ve düzensiz göçmen olmak üzere binlerce Afganlı Türkiye’ye geçiş güzergâhı olarak Pakistan-İran-Türkiye hattını takip etmektedir. Yaklaşık 3000 kilometrelik bu

göç yolu kaçakçılar aracılığıyla haftalarca hatta aylarca sürebilmektedir. Memleketlerinde göç kararını alıp bir göçmen kaçakçısıyla anlaşarak yolculuğa çıkan göçmenlerin kimisi kaçakçının istediği ücreti ödeyebilmek için İran’da bir süre çalışmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla göç yolculuğu başı ve sonu net biçimde belli olan ve bir çıkışta tamamlanan bütün bir süreç değildir. Göçün önünde sınırı aşıl原因 her ülkenin koyduğu çeşitli engeller, geçirilen sürenin uzamasıyla dahil olunan sosyal ve ekonomik hayatta karşılaşılan çeşitli güçlükler ve yasal statü engelleri göçmenler için göçün parçalı yapısına işaret etmektedir. Afgan göçmenler için göç aşamalıdır ve parçalanmıştır (Kuschminder, 2018).

Afgan göçmenler düzensiz birer göçmen olarak yasa dışı yollarla çıktıkları göç yolculuğunda yürüyerek ve arabalarla mesafe kat etmektedir. Genellikle kış mevsimi bitmeden gelen göçmenler kabileler halinde önce vilayetlerinden kendi imkanlarıyla başkent Kabil’e oradan Pakistan sınırında bulunan Nemruz vilayetine gitmektedirler. Ardından yol boyu kendilerine belirli bir rota çizen kaçakçılar eşliğinde İran sınırına hareket etmektedirler. İran sınırı ve Türkiye-Van sınırına kadar olan alandaki geçiş süreci en zorlu anlar olmaktadır. Coğrafyanın sarp kayalıklar ve dağlardan oluşması ve kaçakçıların göçmenlere kötü muameleleri göçü zor bir tecrübeye dönüştürmektedir. Buna rağmen katılımcıların göç yolculuğuna dair anlatılarından göç deneyiminin yasa dışı ve zorlu olmasının göçmenler için caydırıcı olmadığı anlaşılmaktadır. Bunda göçmenlerin göç kararlarının güçlü birer sebebe dayanması ve sosyal ağlar aracılığıyla Türkiye’deki koşullar hakkında edindikleri bilgilerle umutlarının artması etkilidir. Öyle ki bir katılımcının göç sırasında karşılaştığı zorluklara rağmen vazgeçmeyişi “Ölüme bile razıyız.” ifadesiyle daha iyi anlaşılmaktadır.

“İran’da 3 ay falan çalıştım. Sonra kafama geldi dedim burdan Türkiye’ye gideyim orası daha iyi diye. Geldim Tahran’a. Tahran’dan Türkiye’ye daha yakın bir sınıra geldim. Orda da 3 gün kaldım. Baya kar yağıyordu orda. 3 gün kaldım ondan sonra kar durdu. Kar durduktan sonra bir gece saat 2-3 gibi bizi çıkarttı evden. Sonra biraz geldik. Ordan 3.000 metrelik bir tepe geldi. Burdan çıkın dedi. Burdan çıktıktan sonra bir dere gelecek. Tepeden çıktıktan sonra dere geliyor. Dereyi geçin gelin dedi orda adamlar sizi alırlar bekliyorlar dedi. Sonra orda yaşadığımız şey tepeye çıktık. Bir arkadaşımız kardan dolayı dondu. Onu işte bir şekilde kaldırdık getirdik. Sonra geldik önümüzde mesela atlan 3-4 tane kişi vardı yani, kendileri ayarlamıştı. Sonra geldik Doğubeyazıt’a. Doğubeyazıt’ta da saat 8 gibi geldik kahvaltı falan verdiler işte ekmek falan. Ondan sonra bizi saat 4 gibi yüklediler. Bir dolmuş 60 kişi bindik, öyle bir sıkıntı vardı. Bazıları kusuyordu bazıları hasta oluyordu. Bunları yaşadık işte o yollarda.” (İ2, Türkmen, 24 yaşında)

“Kaçak yollardan böyle dağlardan daşlardan geldim. Ben İran’a kolay geldim. 6-7 günde geldim. İran’ın kaçakçıları o kadar pahalı değil. Ödemek için 18 gün çalıştım İran’da, parasını ödedim. İran’dan Türkiye’ye gelmek 14-15 gün sürdü. Yaz mevsimiydi. Hatta baharın. Van soğuk oluyor, karlar eridiğinde ben dedim gidecem. Orda hiçbir şey kazanamadım. Ben dedim geçersem Türkiye’de çalışacam olmazsa gidecem geri. Öyle geldim. Biz 500-600 kişi vardık. 500-600 kişiden biz 13 kişi geçtik. İran’ın

4.4. İşgücü Piyasasına Giriş

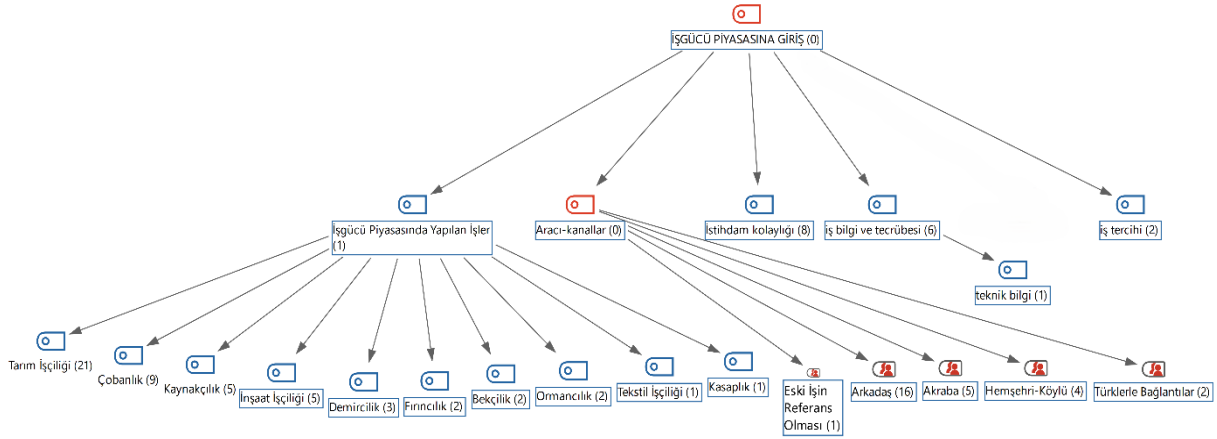
Afgan göçmenler Türkiye'ye göç sonrası ilk olarak temel ihtiyaçlar, güvenlik ve barınma problemleriyle karşı karşıya kalmakta ve bunların çözümüne yönelik çeşitli stratejiler izlemektedirler. Göç sonrası ilerleyen süreçte ise göçmenlerin yerli toplumla olan karşılaşmaları artmaktadır. Bu noktada göç yazınında önemli bir yere sahip olan entegrasyon kavramı karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'de kalış süresinin artmasıyla göçmen topluluklarda görülen işgücüne katılım ve her türlü ekonomik ve ticari faaliyet deneyimi ekonomik bir entegrasyon biçimi olarak yerli toplumla olan karşılaşmalarda önemli bir araç vazifesi görmektedir.

Afgan göçmenler uzun bir göç sürecinin ardından Türkiye'de hayatlarını idame ettirebilmek için emek piyasalarında yer almak zorundadırlar. Göçmen emeğinin işgücü piyasalarına eklenmesi Türkiye işgücü piyasalarında özellikle inşaat, tekstil, tarım, imalat gibi emek yoğun sektörlerde görünürlük kazanmaktadır. Göçmenler bu iş sahalarında yedek işgücü olarak yer almaktadırlar (Toksöz vd., 2012). Emek yoğun sektörün doğası gereği vasıf gerektirmeyen iş kollarından oluşması vasıfsız işgücü olan göçmenlerin işgücü piyasalarına katılımını ve tutunmalarını kolaylaştıran bir etmendir.

Çalışma bulgularının bu bölümünde şu an tarım işçiliği yapmakta olan Afgan göçmenlerin işgücü piyasalarına girişleri ele alınmaktadır. Bu tema altında göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumlanışlarına, bu işlerin nasıl ve kimler aracılığıyla bulunduğu, işgücü piyasalarına girişte seçen ve karar alan bir özne olarak göçmenin bizzat kendisinin iş tercihinde bulunmasına, göçmenin menşe ülkeden getirdiği tecrübe ve bilginin hedef ülkedeki işgücü piyasasına yansımaya ve göçmenlerin istihdam edilmelerine dair zorluk ve kolaylıklara ilişkin görüşlerine değinilecektir.

Şekil 12'de görüldüğü üzere Afgan göçmenlerin işgücü piyasasında yer aldıkları sektörler ağırlıklı tarım, hayvancılık ya da demircilik, kaynakçılık gibi iş kollarının da dahil olduğu inşaat sektörüdür. Yapılan işlere göre belirlenen frekans değerleri göçmenlerin Türkiye'de kaldıkları süre zarfında kısa bir süreliğine de olsa dahil olduğu iş kollarını göstermektedir. Yani her bir göçmen çeşitli iş kollarında istihdam edilmiştir ve şu anda tarım işçiliği yapmaktadır. İsmi geçen bu ana sektörler dışında tekstil işçiliği, kasaplık, ormancılık, bekçilik ve fırıncılık yapmış olan göçmenler de mevcuttur. Yapılan işlerin ortak noktası, bedensel emeğe dayanmalarıdır.

Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 4.3. Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Girişine Dair Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Göçmenlerin işgücü piyasasında dahil oldukları işlerin görünümü, “İstanbul’un Hayaletleri Güvencesizliğin Kıyısında Afganlar” çalışma bulgularıyla uyushmaktadır. Öyle ki bu çalışma kapsamında da ele alındığı üzere, Afgan göçmenlerin diğer göçmen topluluklarından ayırttıkları en önemli husus “İş neredeyse, Afgan oradadır.” cümlesiyle özetlenebilecek, Afgan göçmenlerin tek ve en büyük sermaye ve güdülerinin emek olmasıdır (Karadağ, 2021). Bu motivasyonla pek çok şehirde çalışma geçmişi olan Afgan göçmenlerle ilgili göze çarpan bir konu da sık sık iş değıştirmeleridir. İkincil piyasadaki sektörlerde yüksek işgücü devri, katılımcıların kısa süreli çeşitli işlerde çalıştıklarına dair cevaplarıyla doğrulanmaktadır. Ekonomik sebeplerle gelen göçmenlerin asıl amacı kazanılan parayı ailelerine göndermek ya da kısa sürede birikim yaparak Afganistan’a dönüş yapmak olduğundan daha yüksek ücretli işler bulunduğu anda mevcut iş bırakılmaktadır. Aşağıdaki tabloda (Tablo-6) göçmenlerin emek piyasasına katılımları, yaptıkları işler ve bulundukları şehirler üzerinden detaylandırılmıştır.

Tablo 4.3. Katılımcıların İş Geçmişi, Çalıştıkları Süreler ve Aldıkları Ücretler

	Türkiye’de Çalışılan Sektörler	Çalışılan Süre	Ücret
İ1	Çiftçilik ve hayvancılık	13 ay	2000 TL
	Demircilik	2 ay	Günlük 150 TL
	Seracılık	6 ay	5000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ2	İnşaat	2 sene	1800 TL
	Seracılık	1 sene	12000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ3	Çobanlık	1 sene	1800 TL
	İnşaat	1 sene	2200 TL

	Çobanlık	3 ay	2500 TL
	Çobanlık	2 ay	5500 TL
	Seracılık	2 sene	17000 TL
İ4	Kaynakçı	1 sene	1500 TL
	İnşaat	2 sene	1800 TL
	Seracılık	3 ay	4250 TL
	Seracılık	1,5 sene	8000 TL
	Seracılık	1,5 sene	17000 TL
İ5	İnşaat	2 sene	1600 TL
	Seracılık	3 sene	17000 TL
İ6	Hayvancılık	9 ay	1600 TL
	Çiftçilik	3 ay	3000 TL
	Çiftçilik	15 ay	3600 TL
	Seracılık	1 sene	8000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ7	Kaynakçı	1 sene	1650 TL
	Çobanlık	3 sene	1500 TL
	Odunculuk	1 ay	1500 TL
	Seracılık	6-7 ay	2000 TL
	Çobanlık	1 ay	2500 TL
	Seracılık	7-8 aydır	4500 TL
	Seracılık	1 sene	8500 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ8	İnşaat	1 sene	Günlük 50 TL
	İnşaat-kalıpçı	1 ay	Günlük 100 TL
	Fırıncı	1,5 sene	3000 TL
	Çay toplama	2,5 ay	Günlük 250 TL
	Seracılık	4 sene	17000 TL
İ9	Seracılık	1,5 sene	15000 TL
İ10	Soğuk hava deposu	2 ay	10000 TL
	Seracılık	4 ay	17000 TL
İ11	İnşaat	1 sene	1500 TL
	Taş Fabrikası	1 ay	2000 TL
	Seracılık	2,5 sene	2200 TL
	Seracılık	2,5 sene	17000 TL
İ12	Soğuk hava deposu	2 sene	2000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ13	Tekstilde ayakçı	1 sene	3500 TL
	Seracılık	1 sene	5000 TL
	Seracılık	1 sene	12000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL

İ14	Çobanlık	3-4 ay	1500 TL
	Kasap	6 ay	2000 TL
	Fırıncılık	2 ay	2500-3000 TL
	Günlük inşaat işçiliği	1 ay	200 TL
	Seracılık	2 sene	2500TL ve 6000 TL
	Seracılık	1 sene	5000-9000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ15	Çiçek seracılığı	1,5 sene	3000 TL
	Seracılık	1,5 sene	5500 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ16	Çobanlık	3 sene	1000 TL
	Kaynakçılık	1 sene	100 TL
	Seracılık	1 sene	3000 TL
	Seracılık	1 sene	5000 TL
	Seracılık	3-4 ay	5500 TL
	Seracılık	1 sene	12000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ17	Seracılık	1 sene	8000 TL
	Seracılık	1,5 sene	17000 TL
İ18	Çobanlık	2 sene	1300 TL
	Kasaplık	1 sene	1500 TL
	Çobanlık	6 ay	1600 TL
	Mevsimlik İşçi	1 sene	1700 TL
	İnşaat	1 sene	2500 TL
	Seracılık	6 ay	6000 TL
	Seracılık	2 sene	17000 TL
İ19	Çobanlık	1 sene	1500 TL
	Araba modifiye	1,5 sene	1800 TL
	Kaynakçılık	1 sene	5000 TL
	Ormancılık	2 ay	8000 TL
	Kaynakçılık	9 ay	10000 TL
	Atölye	1 sene	12000 TL
	Seracılık	1,5 sene	17000 TL
İ20	Çobanlık	1 sene	5000 TL
	Çobanlık	3 ay	8000 TL
	Çobanlık	6 ay	8000 TL
	Hal işçisi	2 sene	10000 TL
	Kaynakçılık	11 ay	12000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ21	Hayvancılık	2 sene	2000 TL
	Hayvancılık	1 sene	2500 TL

	Sera Demirciliği	1 sene	5000 TL
	Seracılık	1 sene	8000 TL
	Seracılık	2 ay	12000 TL
	Seracılık	1,5 sene	17000 TL
İ22	Hayvancılık	5 ay	2000 TL
	Hayvancılık	2 ay	3000 TL
	Hayvancılık	8 ay	3000 TL
	Çobanlık	1 ay	4000 TL
	Seracılık	6 ay	5000 TL
	Seracılık	1,5 sene	8000 TL
	Seracılık	2 ay	17000 TL
İ23	Çobanlık	2 sene	1300 TL
	Hayvan Çiftliğinde İşçi	6 sene	2000 TL
	Seracılık	1 sene	8000 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ24	Seracılık	3 sene	2500 TL
	Seracılık	1 sene	17000 TL
İ25	Seracılık	1,5 sene	3500 TL
	Seracılık	1,5 sene	17000 TL

Tablo 6’da da görüldüğü üzere Afgan göçmenlerin çalıştıkları sektörlerde yüksek işgücü devri göçmenlerin ülke içindeki mobilitesini artıran bir faktördür. Ancak verilerde göze çarpan husus, yapılan işler içerisinde en uzun süreli olanların seracılık olduğudur. Göçmenlerin birçoğu işgücü piyasalarına katıldıkları andan itibaren geçen sürenin yarısından fazlasında sera işçiliği yapmışlardır. Afgan göçmenler işgücü piyasalarına girişte herhangi bir devlet ya da kurum desteği almamışlardır. Bu boşluğu etnik ilişki ağları, tampon bir mekanizma olarak doldurmaktadır. Yapılan bazı çalışmalar etnik ağların oluşturduğu sosyal sermayenin resmî kurumlara göre iş bulmada daha başarılı olduğunu ortaya koymaktadır (Erder, 2015; Korpi, 2001). Yeni bir ülkeye göç etmiş göçmen için etnik ağlar, sosyal ve ekonomik kazançların elde edilmesini sağlayan birer kaynaktır. Etnik kimliğe dayalı sosyal sermaye; yeni topluma henüz entegrasyon sağlayamamanın getirdiği dezavantajlılığın önüne, göçmenin dikey hareketliliğine ket vuracak potansiyel engelleri aştıracak ekonomik ve sosyal desteğin avantajlılığını geçirmektedir (Portes ve Zhou’dan akt. Akyiğit, 2016). Böylece göçmen sahip olduğu sosyal sermayeyle emek piyasasına eklemlenmeden önce işle ilgili bilgiler edinmekte, boşalan işçi pozisyonlarından hızlıca haberdar olmakta ve işin nasıl yapılacağına dair ilk öğrenmeleri tamamlamaktadır. Bazı göç kanunları göçmeni çevresindeki bireylerden ya da gruplardan tamamiyle izole olmuş kişiler olarak varsaysa da aslında göçmenler oldukça bilgilenmeye ve

yardımlaşmaya bağımlı eylemlerde bulunmaktadırlar (Portes & Sensenbrenner, 1993). Katılımcılar mevcut işlerini bulmalarında arkadaş, akraba, hemşeri/köylüleri ve yerelde bağlantı kurdukları Türk arkadaşlarının aracılık ettiğini ifade etmişlerdir. Afganistan’da kendi vilayet ya da köylerinden buraya gelmiş çok sayıda arkadaş ya da akrabaya sahip olduklarından gerek telefonlaşarak gerekse de birebir görüşerek yeni işlerden birbirlerini haberdar etmektedirler. Bazı katılımcılar ise Türkiye’ye göç sonrası iş ortamında kurdukları yerel bağlantılar sayesinde yeni iş bulmaktadırlar. Ayrıca göç sonrası göçmen ağlarının yoğun olduğu şehirlerde araçlar sayesinde kolaylıkla işe başlamakta ve bu işlerde kendi ifadeleriyle “güvenilir ve çok çalışkan” olduklarından işverenler tarafından sevilen ve istenen eleman olmaktadır. Böylece henüz mevcut işlerini yaparken yakındaki bir başka işverenden daha yüksek ücretle iş teklifi aldıkları da olmaktadır. Özellikle çalışma sahasındaki tarım işverenleri Afgan göçmenlere dair olumlu fikirlere sahip olduklarından kendi çalıştırdıkları Afgan göçmenin işten çıkması halinde bir başka Afgan’la çalışmaya sıcak bakmaktadır. Görüşmelerde katılımcıların kullandıkları bu ifadeler analiz sürecinde ‘eski işin referans olması’ olarak kodlanmıştır.

“Burda çalışıyordum eskiden. Burda demir işi yaptık ablam. Ondan burda kaldık işte. Patron sevdi beni. Sera işine aldı. Burda teyze oğlum bi de amca oğlum var.” (İ1, Peştun, 21)

“Mesela işi ben buluyorum, başka biri buluyor. Şu an mesela benim elimde Manavgat çıkışında bir iş var, 19 dönümlük bir yer. Serik’te ben bekçilik yaparken usta numaramı aldı. Beni sevdi. O gün beni aradı dedi bir adam gönder. O adam beni güvendiği için benim gönderdiğim adamı çalıştırıyor.” (İ7, Tacik, 23 yaşında)

“Burda bir arkadaşım çalışıyordu. O Almanya’ya gitti. O gitmeden önce buranın sahibinin iyi olduğundan bahsetti. Patron da güvenilir bir arkadaşın varsa buraya getir demiş. Sonra beni görüştürdü patronla. Yerleştim. Burda hiç akrabam yok Türkiye’de ama arkadaşlar sağ olsun.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Ben Hacıobası’ndayken Harun burdaydı benim arkadaşım. Biz aynı köydeniz. O Afganistan’a gitti. Tam ben o zaman işi bırakmıştım. Arkadaşım gidene kadar başka bir seracı arkadaşımın yanında gündelikçi olarak çalıştım. Sonra oraya geçtim.” (İ14, Özbek, 24)

“Arkadaşım buldu hep. Bizim arkadaş çevremiz çok. Ben telefon açıyorum diyorum ki şu an boştayım. Hemen yanıma gel diyor. Yani birbirimize iş buluyoruz. Burda çok akrabam var.

Onların da hep köylüleri var. Öyle kolay iş buluyorlar. Herkes birbirine yardım ediyor.” (İ16, Türkmen, 33)

“Ankara’daydık arkadaşlar buldu. Rehberimde Türkiye’de olan 50 Afgan var.” (İ11, Özbek, 22 yaşında)

Katılımcılar göç sonrası ilk olarak İstanbul, Ankara gibi bağlantıların çok olduğu şehirlere gitmekte ve iş bulana kadar arkadaş ya da akrabalarının yanında kalmaktadırlar. İşgücüne katılımlarını sağlayan ilk işler yeni bir ülkede bulunmanın getirdiği çeşitli zorluklarla baş edebilmek adına tecrübeli oldukları alanlardadır. Örneğin İ5’in “Ben şimdi yani hep böyle demirde çalıştım önceleri ilk geldiğimde. Ben hiç çobanlığa gitmedim. Adamlar da beni

beğenemez zaten dedim.” ve İ13’ün “Afganistan’da 7-8 ay çırak olarak bir terzide çalışmışım, işi biliyordum. O yüzden gelir gelmez tekstilde çalışmak iyi oldu.” ifadelerinden Afgan göçmenlerin işgücüne ilk katıldıkları işlere aşina olmalarının kaygılarını biraz olsun azalttığı anlaşılmaktadır.

4.5. Tarım Sektöründe Göçmen Emeğinin Görünümü: Afgan Tarım İşçileri

Tarımsal işgücü piyasalarının yapısında öne çıkan enformellik düzensiz göç yoluyla ülkemize yönelen Afgan göçmenler için bir fırsattır. Tarımsal üretim faaliyetlerinde yoğun bir biçimde çalışan Afgan göçmenler sektörün denetim ve örgütlenme açısından istifade ederek kolaylıkla tarım sektörüne katılmaktadır. Tarım sektörünün işgücü talebi ve bu sektördeki göçmen emeği dengesini sağlayan boyutlardan biri göçmenin tarım sektörünü tercihi iken diğer boyut, göçmenlerin kayıt dışılığı ve ucuz işgücü arzını oluşturmalarından ötürü işverenler tarafından öncelikli tercih edilen işçiler olmasıdır (Bozdemir Akçıl ve Bayramoğlu, 2019). Nitekim, tarımsal üretim, işgücü talebi sebebiyle uluslararası emek göçünü güdüleyen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Dedeoğlu, 2018).

4.5.1. Tarım Sektöründe Çalışma Nedenleri

Bu bölümde Afgan göçmenlerin genelde tarım sektörünü daha özelde ise örtü altı yetiştiriciliğini ve beraberinde Antalya’nın Manavgat ilçesini tercih etmelerinin arka planına odaklanılmaktadır. Bu amaçla yöneltilen “Neden tarımda çalışmayı ve Antalya’yı seçtiniz?” sorusu aydınlatıcı veriler elde etmeyi sağlamıştır. Katılımcılardan İ13 tercih sebebini “İstanbul’da inşaatlarda, tekstilde çok çalıştırıyorlar. Ona da razıydık devam etmeye ama İstanbul’da çok Suriyeli var. Millet rahatsız oluyor tabii ben de hak veriyorum. O yüzden sürekli şikâyet alıyoruz onlar yüzünden. Polis geliyor sık sık sıkıştırıyor, kimlik soruyor. Sürekli bir yakalanma korkusu var. O yüzden buraya geldim.” (Özbek, 20 yaşında) şeklinde açıklamıştır. Afgan göçmenleri gündelik hayatlarında ve çalışma ortamlarında en çok kaygılandıran unsurların başında yasadışılıktan yoksun olmaları gelmektedir. Katılımcıların tümü bu endişeyi taşımakta, olası bir kimlik kontrolü ve sınır dışı edilme riskine karşı tedbirli davranmaktadırlar. Her ne kadar kamusal alanlarda daha az görünür olma çabasında olsalar da İstanbul’da herhangi bir kolluk kuvvetiyle karşılaşma ihtimali kırsal alanlara göre daha yüksektir. “İstanbul İlçelerinde Kent ve Göç İlişkileri” adlı çalışmada İstanbul’da düzensiz göçmenlere yönelik artan denetimlerin ve 2022 yılı itibarıyla hayata geçirilen seyreltme politikasının etkilerinden bahsedilmektedir. Çalışma göstermektedir ki, artan denetimler ve geri göndermeler göçmen grupların içe kapanması ve kentteki görünürlüklerinin azalmasıyla

sonuçlanmaktadır (GAR, 2024). Bu durum çalışmaya katılan Afgan göçmenlerin İstanbul'da tutunmalarını zorlaştırmış gibi görünmektedir. Bu nedenle Manavgat kırsallarındaki seralar Afgan göçmenler için avantajlı mekanlardır.

Afgan göçmenler çalışma geçmişlerinde dahil oldukları enformel sektörlerin yoğun emeğe dayalı, yorucu işler olmasından memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Fiziki kötü çalışma ortamları, uzun ve belirsiz çalışma saatleri göçmenleri daha rahat başka iş arayışına sevk etmiştir. Ayrıca özellikle inşaat işçiliği ve çobanlığı deneyimlemiş olanlar bu işleri tehlikeli olarak değerlendirmiştir. İş güvenliği olmayan göçmen işçiler için bir iş kazası sonrası hastanelere başvurup sağlık hizmetlerinden yararlanmak da ayrı bir sorun alanıdır. Bu kaygılar göçmenleri iş kolları içerisinde bir karşılaştırma yapmaya itmiştir. Tarım sektörü ve daha özelde seralar inşaat işçiliğine ve çobanlığa nazaran daha güvende ve rahat hissettirmektedir.

“Hayvancılığı gerçekten sevmedim. Orda kurt olabilir, ayı olabilir. Gece gündüz dağdasın yani. Bu işleri tercih ederim. Kimse karışmıyor işine, serbestsin işi bilmek yeterli. Burada 7 sene kalsam serayı tercih ederim başka işi değil. İşini yapsam hiçbir patron sana karışmıyor.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Ben aslında inşaat işleri, kaynak işleri de yapıyorum aslında sıkıntı yok. İşlerin hangisi olsa yaparım ama o işlerde güvence yok. Bir düşsen kolun bacağın kırılır. Korktum yani. Biz hastalansak baktıramayız, gidemeyiz hekime. Yerde bu iş, güvenli. Ben düşünüyorum ki sıkıntı yok biraz ucuz olsa da çalışayım gerekirse 6 ay daha sonra giderim. Güvende oluyorum böyle. Hem böylesi daha rahat. Bana karışan yok. Çünkü işi biliyorum. İyi patrona denk geldin mi şükrediyorsun.” (İ15, Türkmen, 38 yaşında)

“Başka yerde de çalıştım ama sera işini sevdim. Kaynak işinden korktum, çalışmak zordu çünkü.” (İ16, Türkmen, 33 yaşında)

“Çobanlık daha zor. Çünkü Sivas'ta da çalıştım. Ankara'daydım Sivas'a gittim 2 kişi olarak Sivas'a gittik. Aylık 7 milyardan. Mesela akşam saat 4'te götürüyoruz koyunları 500 dene koyun. Akşam dağda kalıyoruz. Sabah 8-9 gibi getiriyoruz. İşte böyle çobanlık yapıyorduk sonra baya zordu soğuk hem de. Yüzümüz her yerimiz çatladı soğuktan. Biz dedik bu iş olmaz sonra o işi bırakıp kaçtık. Kaçtık Sivas'tan sonra tekrar Ankara'ya geldik. Ankara'da baktık yine en basit iş sera.” (İ19, Türkmen, 23 yaşında)

“Burda kalacak yerin belli. İyi patrona denk geldin miydi sana güvenir. Dürüst olursan seni bırakmaz. Ondan seraya geldim.” (İ21, Türkmen, 43 yaşında)

Göçmenlerin ifadelerinden anlaşılmaktadır ki, seracılığın tercih edilmesinde kendi tabirleriyle “iyi patrona denk gelmek” de önemli bir unsurdur. İşçi ve işveren ilişkilerinin olumlu olması, işçi memnuniyetini artırmaktadır. Ayrıca tarım sektörü diğer sektörlerden farklı olarak yalnızca işçi ve işveren ilişkisinden ibarettir. Muhatabın doğrudan ve yalnızca işveren olması göçmen işçiler için avantajlı bir durumdur.

Tarım sektörünün tercih edilmesinde Afgan göçmenlerin göç öncesinde çiftçilik yaparak geçimlerini sağlaması da etkili olmuştur. Kendilerini tarımda daha bilgili hissetmeleri işi daha kolay kavramalarını sağlamıştır. Ancak herhangi bir çalışma deneyimlerinin olmadığı iş kollarında beğenilmeyeceklerini düşünmektedirler. İ5 bu duruma işaret ederek “Ben yani hiç

çobanlık gitmedim. Adam da beni beğenmez zaten.” (İ5, Türkmen, 29 yaşında) ifadelerini kullanmıştır.

Katılımcılara göre tarım sektöründe Afgan göçmenlerin mevcudiyetlerini pekiştiren bir dinamik de yerlilerin tarımda ve seralarda çalışmak istememesidir. Yerelden karşılanamayan tarımsal işgücü ihtiyacı, halihazırda ülkenin farklı şehirlerinde ve enformel pek çok sektörde kayıt dışı olarak işgücü piyasalarına eklenmiş olan göçmen işgücünü bir fırsat olarak sunmaktadır. Tarım piyasasının dışa açılarak küresel bir piyasa haline gelmesi ve giderek artan rekabetin emek üzerinden gerçekleşmesi, işveren tarafından işçi maliyetlerinin düşürülmesine sebep olmaktadır. Böylesi bir durumda işverenin talep ettiği ucuz işgücü potansiyelini taşıyan grup, Afgan göçmenler olmaktadır. Bu zincirleme süreç içerisinde yerelden tarım işçisi ihtiyacının karşılanamamasından ötürü Afgan göçmenlerin tarımı tercih etmeleri göçmenlerin kendi ifadelerinde “Türkler iş beğenmiyor.” şeklinde karşılık bulmuştur.

“Bir de Türk insanı gelip burda bu işi yapmıyor yani. Doğrusunu söyleyeyim burda yaşamazlar. Biz yaşıyoruz mecburuz. Türkün de ihtiyacı var ama burayı beğenmiyor. Şimdi burası kokuyor, burası nemli, burada kendi yemeğini yapıyorsun gerçekten zor. Şehirden uzaksın, şehri görmüyorsun. Ama gelsin bu şartlarda çalışabilirse biz bırakırız fark etmez yani. Biz gidip çobanlık yaparız. Ama bu şartlarda çalışmak biraz zor.” (İ3, Türkmen, 24 yaşında)

“Aslında Türkleri de çalıştırabilirler bizim yerimize. Bence Türkler bu işleri beğenmiyor. Daha rahat daha kolay iş isterler. O yüzden biz kolay buluyoruz işi. Adam eleman bulamıyor biz geliyoruz. Sonra bizi salmak istemiyor neden? Çünkü ben gidecem ya sonra Türk bulamıyor.” (İ9, Türkmen, 31 yaşında)

“Benim patrona soruyorlardı neden Türk değil de Afgan çalıştırıyorsun diye. Benim patron da dedi, bir tane genç Türk bul. Adama ne kadar para veriyim dedi. Buna asgari ücret veriyorum, Türk bul ona 2 katını verecem dedi. Türk akşama kadar telefonla konuşuyor dedi. Ben bunu nasıl çalıştırayım dedi.” (İ18, Tacik, 32 yaşında)

Tarım sektöründe örtü altı işletmeciliğinin günden güne geliştiği Manavgat kırsalı Afgan göçmenler için hem şehirden uzak ve daha güvenli olması hem de işletmelerin Afgan işçi baskın bir alt sektöre dönüşmesi sebebiyle istenen bir yer ve sektör haline gelmiştir. İşgücüne katılımda aracılık rolü üstlenen arkadaşlar, köylüler ya da akrabalar gibi yardımlaşma ve bilgilenmeye dayalı etnik ilişki ağları, uluslararası göçün ardından ülke içindeki göçün yönünün ve hedef yerleşim yerinin tayininde belirleyici bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla tıpkı köyden kente göç olgusunda olduğu gibi ulus aşan göçlerde de daha önceki göçmen tanıdık çevrelerin göç ettikleri yerleşim yeri hakkındaki tecrübeleri yerleşilecek ve çalışılacak yerin belirlenmesinde etkili olmaktadır (Vargün, 2019: 140).

Bütün bu tercih sebeplerinin yanında bir de şehir olarak Antalya’dan duyulan memnuniyet vardır. “Antalya’yı ben gerçekten çok sevdim. Deniz de var. Bazen adamın canı sıkılıyor. Gidiyorsun denizde arkadaşlarıyla oturuyorsun. Denizi görünce böyle bir mutlu

oluyorsun. Mesela Ankara’da bir şey yok gerçekten kışın da çok soğuk oluyor.” (İ18, Tacik, 33 yaşında)

4.5.2. Afgan Tarım İşçilerinin Çalışma Koşulları ve Karşılaştıkları Zorluklar

Afgan göçmen işçiler daimî (sürekli) işgücü olarak çalıştıkları alanlarda bütün yıl üretim yapılabilirdi için kesintisiz bir şekilde çalışmaktadırlar. Göçmenlerin çalıştıkları örtü altı alanların hepsinde muz yetiştiriciliği yapılmakta olup bazılarında ilaveten avokado yetiştiriciliği de yapılmaktadır. Göçmenlerin bu örtü altı alanlardaki görevi muz fidanlarının dikimi, ilaçlama, sulama, seraların havalandırılması, ağaç dallarının budanması, ot ve muzların kesimi şeklindedir. Avokado yetiştiriciliğinin yapıldığı bahçe tesislerinde göçmenler bakımı oldukça hassas olan bu bitkinin tohum ekimini, gübrelemesini, sulamasını, aşılmasını, rüzgâr etkisini kırmak için rüzgâr kıranlar tesisini, sıcak etkisini kırmak için gölgelemesini ve meyve hasatını yapmaktadırlar.

Tarım işçilerinin günü erkenden başlamakta ve özellikle havaların ısınmaya başladığı geçiş dönemlerinde ve sıcaklıkların iyice arttığı yaz aylarında kapalı sera alanlarının %70’e varan nem oranını görmesi sebebiyle işlere öğle molası verilmektedir. Yemek, dinlenme gibi ihtiyaçlarını gideren tarım işçileri sera alanlarının büyüklüğüne ve o gün yapılması gereken işin yoğunluğuna göre öğleden sonra tekrar işe başlamaktadır. Katılımcılara günlük çalışma rutinleri sorulduğunda alınan cevaplar şu şekilde olmuştur:

“06:30-07:00 gibi kalkıyorum. İşe başlıyorum saat 11-12 gibi gidiyorum yatıyorum. Saat öğlen 2 gibi kalkıyorum namazımı kılıyorum geliyorum işte. Havalandırma, ilaç, ot kesimi var. Fidanların bakımı falan var.” (İ1, Peştun, 21 yaşında)

“Yaz döneminde hava çok sıcak olduğu için sabah erken işe başlaman lazım. Mesela en geç 7’de. 12-1’e kadar içerde çalışabilirsin. Ondan sonra durulmaz çok sıcak olur. Sonra 12-1 gibi yemek falan yiyorum. 2-3 gibi sulama yapıyorum. Akşam 6 gibi işim biter. İlaçlama, muz kesme bana ait. Çok zorlanırsam başka eleman çağırıyor. Sera 20 dönüm.” (İ4, Türkmen, 28 yaşında)

“Benim seram 18 dönüm. Meselen sabah saat 6-7 gibi giriyorum seraya saat 10’a kadar çalışıyorum. Ondan sonra saat 4’e kadar rahat yatıyorum yani. Allah’a şükür evde klima da var. Ondan sonra saat 4’ten 7’ye kadar bir daha çalışıyorum. Saat 11’den sonra geliyorum kahvaltı yapıyorum. Saat 1 gibi sulama yapmaya başlıyorum. Ben seraya 4’te girene kadar sulanıyor. Sonra çalışmaya başlıyorum.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Sabah 7’de kalkıyorum. Namazı kılıyorum mesela seraya gidiyorum. Ben burda içeri girersem hangi iş geri kalıyorsa onları önce yapıyorum. Burada bağlaması bana ait, muzun kesimi bana ait.

Budamasını da ben yapıyorum. Fidan ayarlamasını da ben yapıyorum. Otları ben yapıyorum.” (İ7, Tacik, 23 yaşında)

“Sabah 8’de kalkıyorum. Akşam 7:30-8:00’a kadar buralardayım. Sera 35 dönüm. Sulama var her gün, muz kesiyorum, otları yoluyorum, havalandırma var. Bir de avokado var o da zor bakımı. Koşarak her işi anca yapıyorum.” (İ18, Özbek, 26 yaşında)

“Sabah serada 6 da giriyorum. 1’e kadar çalışıyorum. Öğlen geliyorum yemek falan yiyeceğim namaz kılacam. Geri 3’te falan çıkıcam. 20 dönüm yeri tek başıma başarıyorum. Türk getirmiyor yardımcı çünkü bulamıyor.” (İ17, Tacik, 30 yaşında)

“Sabah kalkıyorum işte 3 kişi beraber. Biz 3 kişiyik ama sera 60 dönüm. Mene 20 dönüm düşüyor meselen. Seraya bi giriyoz Allah ne veriyse saat 10-11’e kadar. Ondan sonra da istirahat yapıyoz. 3’te 4’te geri kalkıyoz. Akşam 6-7’ye kadar. Akşam serbestim.” (İ20, Türkmen, 21 yaşında)

Göçmen işçilerin günlük rutinleri çalışma saatlerine dair detaylar sunmaktadır. Standart dışı istihdamın bir parçası olarak değerlendirebileceğimiz enformel tarım alanı, çalışanlara belli bir iş kanunu ve mevzuat içeriğine göre muamelede bulunma imkânı vermemektedir. Bu nedenle işçiler belirsiz ve uzun çalışma saatlerine maruz kalmaktadır. Göçmenlerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere belli bir mesai saatinden söz etmek mümkün değildir, çalışma saati esnek ve tamamen işin miktarına bağlıdır. İ18’in “Mesela ben burda 17 milyar alıyorum ama 24 saat işimdeyim saati belli değil. Aslında sen bakınca görüyön dışardan ben burda hem tarım yapıyom hem de bekçilik gibi oluyo. Bütün Afganlar öyle.” şeklindeki açıklamaları göçmen işçilerin mesai saatlerinin olmadığı ve asgari ücret karşılığında yerli işgücünün onaylamayacağı bir iş düzenine iki işi birden icra ederek tabii olduklarını ortaya koymaktadır. Çalışma saatlerinin belirsizliği tarımsal faaliyetlerin haftalık ya da aylık planlanabilen, duruma göre değişkenlik göstermeyen bir yapıya sahip olmamasından ileri gelmektedir. Öte yandan anlık gelişebilecek farklı koşullara müdahale ve günlük işler ortalama 20-25 dönümlük sera arazilerinin tamamında tek bir tarım işçisinin çalışmasıyla yürütülmeye çalışılmaktadır. Tek bir kişinin -ki katılımcıların bazıları yoğun iş zamanlarında dahi yardımcı elemanla desteklenmemektedir- bütün işleri tamamlama vazifesi ancak yoğun bir çalışma temposu içerisinde uzun saatler çalışmasıyla mümkün olabilmektedir. İ18 daha önceki seracılık işlerinden birisinde işverenle yaşadığı bir problem üzerinden bu hususa dikkat çekmektedir:

“Önceki serada bir olay oldu anlaşılamadık çıktık. Ama 30 dönüm seraydı tek başıma bakıyordum. 30 dönümün bağlamasını yapıyordum, fidanını alıyordum, yaprağını kesiyordum-topluyordum, her şeyini yapıyordum. İki seneye kadar benim değerim iyiydi yani gerçekten iyiydi. Çalışıyordum yapıyordum her şeyini adam iyi davranıyordu. Bayram geldi. Ot vardı 30 dönüm yerin otunu bir kişi yolmak saçmalık oluyor değil mi bunu siz de biliyorsunuz. Otları yol dedi. Ben dedim yolamam abi. 30 dönümün neresini ben yolayım dedim. Ot ilacı atayım dedim. Her zaman ot ilacı atıyorduk. Yol dedi ben yolamam dedim. Hem fidana, yolmaya, sulamaya bir kişi yetişemez o zaman sana destek olması lazım. Sen yetişemiyorsun dedi. 2 yövmiyeci getirdi. Gerisini tamam ben yaparım dedim. Maaş artırmasını istedim. Olmaz dedi. Ben yövmiyeci getirdim 700 lira para verdim dedi. Bu benim zoruma gitti. Ben yetişemediğim zaman sen tabiki getireceksin. Şimdi ben 20 dönüme bakıyorum. Fidan ayarına karışmıyorum. Bağlaması için zamanında adam getiriyor. Gübre zamanı adam getiriyor gübresini ben atmıyorum. Ben sadece yetiştirdim

kadar muz bağlıyorum. Sulamasını yapıyorum ilaçlamasını yapıyorum. 30 dönüm nere, 20 dönüm nere. Anlaşamadık. Dedik senin yolun ayrı benim yolum ayrı.” (İ18, Tacik, 32 yaşında)

İ7 ve İ25 şu anki işvereninden yardımcı işçi talep ettiği halde işverenin yaklaşımı olumsuz olmuştur:

“Patronun düşündüğü tek şey para. Mesela burada benim yerim çok fazla. Burdaki arkadaşın serasına hep işçi getiriyor patronu. Patron hiç demedi bana sana işçi gönderecem o yapsın. Ben kaç sefer iş yetiştiriyor dedim yavaş yavaş yap diyor.” (İ25, Peştun, 19 yaşında)

“12 dönüm sera. Ben burda 8 araba muz kestim. Dedim ki bir adam getiriverin, kesmesini ben yaparım o benim arkamdan toplasın dedim yardımcı olsun. Getirmediler. Bu Ramazan ayında mesela hep 4 araba 250 dal muz kestim. (İ7, Tacik, 23 yaşında)

Bazı işçiler sorumlu oldukları seranın dışında işverenin kendisi için yetiştirmesini istediği meyve ve sebzelere bakmakla vazifelidir. İşçisine geniş sera arazisinin etrafında küçükbaş hayvan bakımı yaptıran işverenler de mevcuttur. Bazı işverenler ise birden fazla sera işletmesine ve ekili tarım arazisine sahiptir. Bu işletme ve arazilerde çalışacak gündelik işçi ihtiyacı yine kendi seralarında çalıştırdığı Afgan göçmenler tarafından giderilmektedir. Örneğin işverenin zeytin bahçesinde yapılacak ilaçlama, sulama, budama gibi işler ya da odun kesimi, taş toplama işleri sera işçilerine ek iş olarak verilmekte ve bu işlerden bazı göçmen işçiler aylık ücrete ek günlük ücret alamamaktadır. Bu durum işçi ile işveren arasındaki ilişkiyi doğrudan etkilemekte ve göçmen tarım işçilerinin tek sermayelerinin emekleri olduğu gerçeği bir kez daha görülmektedir. İ2, İ20 ve İ24 her işin kendisine yüklenmesinden rahatsızlığını dile getirmiştir:

“Ben zaten ülkemde hamallık yapmış idim. O zaman da çok yorulduğum oluyordu ama bu adam yani patron zengindir. Otelleri var Allah bereket versin. Burda yorulsam da her işe meni koşuyo. Yani bu insanlık meselesi mene göre. Hatta sadece bu değil men tavuklara da bakıyom iki tane köpeği var onlara bakıyom. Tavuklardan bi yumurta bile uzatmıyor ki al sen ye diye men de alamam ablam haram diye. Bazen diyo şu tarlamda taşları topla götürüyor topluyom. Ama aynı para. Burdan ayrılmak istiyorum.” (İ2, Türkmen, 24 yaşında)

“Burda 3 tane de koyun var. Arka tarafta kavun karpuz yapmış ona da ben bakıyorum. Sonra kendisi toplamaya geliyor.” (İ24, Peştun, 18 yaşında)

“Patron iyi bir insan. Sağ olsun. Aramız pek iyi değil ama. Mesela şimdi istirahat yapıyoruz ya bizi götürüyor ne bileyim şura bura traktöre bir şey takılacak, arabaya bir şey koyacaz tek başına yapmıyor bizi çağırıyor. Biz de mecbur yardım edecez yani. Yani sera kendi işim dışında her işe gidiyorum. Sürekli ayakta olalım çalışalım istiyor. Ben hayır dediğim için biraz aramız bozuk. Bi keresinde beni aradı şu aşağı ip getir dedi. Ben de dedim getirmeyecem çok yorgunum dedim işte o yüzden biraz aramız çok bozuldu hatta. Dediği her işe koşmak zorunda değilim yani. Benim işim sera. Parayı zamanında veriyor onu sıkıntı etmiyor ama izin vermiyor ki dinlenelim.” (İ20, Türkmen, 21 yaşında)

Afgan göçmen işçilerin görev tanımları dışında iş yapmamaya yönelik işverene karşı takındıkları tavır işverende rahatsızlığa sebep olmaktadır. İ19 bu durumu Afgan bir işçi arkadaşıyla yaşadıkları olay üzerinden şöyle anlatmaktadır:

“Aslında memnunum burda çalışmaktan ama çavuş her işe koşuyor. Arkadaşlar yapmayınca bana söylüyor çünkü bu yanımdaki iki arkadaşı buraya ben getirdim. Diyor burda ilk baştan beri sen çalışıyorsun. Mesela geçen gün aradı arabası aşağıda çukura gitmiş çavuşun. Önce yanımdaki arkadaş aramış Kasım halat getir diye. Bu da getirmeyecem dedi o da beni arayıp duruyor. Sonra ben de git götürür 2 dakkada ver gel dedim. Sonra bu götürdü verdi sonra gelmiş. Beni çağırdı Kasım’a bazı şeyler zor geliyor yapmıyor dedi. Sen söyleyiver böyle olmaz dedi. Tamam abi ben söylerim sıkıntı yok dedim.” (İ19)

Göçmen tarım işçileri aylık ücret usulüne göre çalışmaktadır. Sera alanının büyüklüğü ve işverenin işçisine sunduğu barınma koşullarının niteliğine bağlı olarak ücrette küçük artışlar yapılsa da katılımcıların geneli asgari ücret aldığını ifade etmektedir. Asgari ücret zammına bağlı olarak göçmen tarım işçileri de aynı oranda zam almaktadırlar. Örneğin 2023 yılının ikinci yarısında 11.402 TL olarak belirlenen ücret 2024 yılı itibarıyla 17.002 TL’ye yükselmiştir. TÜİK tarımsal işgücü ücret yapısı verilerine göre (Tablo 7) 2023 yılında daimî erkek tarım işçilerinin aylık ücretleri bir önceki yıla göre %112 artış göstermiştir. Ancak bu artış yerli işgücü hesaba katılarak ve ülke geneli ortalaması baz alınarak oluşturulmuştur. Sera dışında işveren tarafından gündelik işlerde de çalıştırılan göçmen işçilerin günlük ücretleri piyasa ortalamalarındaki ücretlerle belirlenmektedir.

Tablo 4.4. Tarım işçilerinin ortalama günlük ve aylık ücretleri, 2022-2023

Mevsimlik İşçilerin Günlük Ücretleri (TL)			Sürekli İşçilerin Aylık Ücretleri (TL)		
2022	2023	Değişim Oranı	2022	2023	Değişim Oranı
253	545	115,7	6.729	14.266	112,0

Kaynak: TÜİK, 2023

Afgan göçmen tarım işçilerinin günlük ve aylık bazda alacakları ücretler tarımsal işletmelerin bulunduğu illere göre değişebilmektedir. Örneğin TÜİK’e göre 2023 yılında Antalya sınırları içerisinde çalışan erkek bir mevsimlik tarım işçisinin ücreti 590 TL iken, erkek bir sürekli işçinin aylık ücreti 9825 TL olmuştur.

Afgan göçmenler yerli işgücü ile aralarında ücret farklılığı olduğunu bildirmektedir. Yerlilerle bir arada çalıştıkları işlerden ya da civardaki seralarda çalışanlardan yerlilerin koşullarıyla ilgili edindikleri bilgiler kendilerinin daha çok çalıştığını ve daha yüksek ücreti hak ettiklerini düşündürmektedir. Ancak herhangi bir yasal hakları bulunmadığını bildiklerinden

yalnızca asgari ücretin kendilerine verilmesi ya da sera alanının büyüklüğüne göre asgari ücretten biraz daha yüksek bir ücretin ödenmesi konusunda işverene talepte bulunabilmektedirler. Göçmenlerin yerli işgücüyle olan ücret farklılıklarına yönelik ifadeleri şu şekildedir:

“Biz 150 alıyorduk, onlar 180 alıyordu.” (İ1, Peştun, 21 yaşında)

“Biz meselen 17 alıyoz, onlar 30 alıyomuş. Aslında bizim gibi çalışıyor olabilir amma sigortaları var, arabaları var, evleri büyük. Bi de aileleriyle yaşıyorlar.” (İ6, Tacik, 22 yaşında)

“Biz 2800 aldığımız zamanı biliyom ben. Onlara 3200 verdi patron. Aslında en çok Afgan çalışıyordu ama napalım yabancılık böyle.” (İ7, Tacik, 23 yaşında)

“Bana 17 bin, Türk’e 30 bin. Daha altını kabullenmedi. Biz mecburuz.” (İ11, Özbek, 22 yaşında)

“Adamların sigortası var. Bizim sigortamız yok. Asgari ücret 11 bin benim arkadaşım konuştu 15 milyar maaş alıyordu. Ben daha konuşmadım bu yılın devamı için. Konuşmam lazım. Anlaşırsak devam ederim, anlaşılmazsak yapacak bir şey yok yani.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Yabancı olduğumuz için var. Biz düşük alıyoruz.” (İ17, Tacik, 30 yaşında)

“Var idi fark. Onlar az çalıştı hep cigara içiyorlar idi ama fazla alıyorlar idi. Helali hoş olsun.” (İ21, Türkmen, 43 yaşında)

“Onlar Türkler nasıl olsa yüksek alırlar. Bizden bi kat yüksek alırlar. İllaki üstün alırlar. Bizden çok çalışamazlar. Yani işte çalışabilirler ama çok sürekli kendilerini o tarafa bu tarafa oyuyorlar. Bazıları mesela usta olmuş adam çalışır tabii. İş biliyor, iş gözetiyor. Onlar da var yani onlara biz hiçbir şey diyemeyiz.” (İ22, Özbek, 19 yaşında)

Afgan göçmen tarım işçileri, yeterince dinlenememekten ve hakları olan izinleri kullanamamaktan yakınmaktadır. İşe ilk girişlerinde işverenlerle koşullar ve ücret konusunda yaptıkları anlaşma zaman içerisinde geçersiz hale gelebilmektedir. Haftada görünürde 1 gün olan çalışma izinleri o gün de diğer günler düzenli şekilde olduğu gibi yapılması gereken sulama, serayı havalandırma gibi işlerden ötürü aslında kullanılamamaktadır. Ancak işçiler bu zorluğu da kabullenmişlerdir. Bu durum Lordoğlu ve Aslan’ın (2016: 802) göçmenlerin emek piyasalarındaki etkisini beş şehir üzerinden değerlendirdiği çalışmasındaki bulgularla örtüşmektedir. Bu çalışmadaki anlatılar da göçmenlerin talepte bulunmadıklarını ve her türlü koşula rıza gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

“Haftada bir gün iznim var ama aslında sürekli çalışıyorum. Hiçbir yere gidip gelmiyorum. İznim yok yani.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Burda iznim yok. Hep çalışıyorum. İnsan bazen bun alıyor ama bakıyorum hep iş. Öbürsü gün napalım sıkılmaya değil çalışmaya geldik deyorum. Ne de olsa dönsen böyle iş olmaz. Bu yoğunluğun kıymet mi diyorsunuz onu bileyim deyorum.” (İ4, Türkmen, 28 yaşında)

“Bazı günler var akşama kadar çalışıyorsun, bazı günler var hiç iş yok sadece su veriyorsun. Yani ayda bir 3 gün 4 gündür boş kalıyorsun, izinli gibi yani ama o günler de izinli gibi değilim. Hemen gidip geliyom eksik almaya.” (İ9,

“Bir de benim iznim yok hiç. Ben bu seraya bir de güvenlikçilik yapıyorum hep burdayım.” (İ18, Tacik, 32 yaşında)

Katılımcıların bazıları işe girdiklerinde dil engeliyle karşılaştıklarını ve bu nedenle işverene karşı kendilerini ifade etmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Özellikle göç sonrası işgücü piyasalarına dahil olma sürecinin başında, dil yeterliliğine sahip olmamaktan ötürü haklarını savunamadıklarını anlatmışlardır. “Ben ilk geldiğimde asgari ücret ne demek onu da bilmiyordum çünkü dil bilmiyordum. O yüzden bana düşük para vermiş aylarca. Kendimi savunamadım.” (İ25, Peştun, 19 yaşında) “O zaman ben ufaktım, dil de bilmiyordum. Her işe beni koşuyolardı. İşte güçsüz oluyorsun o zaman. Güçsüz oldun muydu ezilirsin.” (İ7, Tacik, 23 yaşında)

Dil yetersizliği ilk işi seracılık olan katılımcıların da yaşadığı bir problemdir. Bazı katılımcılar bu problemi aşabilmek adına kendi akraba ve arkadaşlarının yakınlarındaki seralarda işe başlamış ve onların desteklerini alarak hem dili hem işi öğrenmişlerdir. Ancak dil yeterliliği problemiyle karşılaşan katılımcıların daha ziyade Tacikler ve Peştunlar olduğu göze çarpmaktadır. Türkmen ve Özbek olan Afgan göçmenler ise Türkçenin kendi dillerine olan yakınlığının avantajını çalıştıkları işlerde kullanmışlardır.

4.5.3. Göçmen Deneyimlerinde Emegın ve Mekânın Güvencesizliği: “Hem çalışıp hem korkmak istemiyorum.”

Bulguların bu kısmında güvencesizliğin iki ayrı yüzü olan emegın ve mekânın güvencesizliğinin birlikte vurgulanmasındaki temel çıkış noktası göçmen nüfusların kırılganlıklarını anlamada daha bütüncül bir perspektif sunabilecek birbirine paralel fenomenler olmalarıdır. Emegın ve yerin güvencesizliği olgularının kökleri dışsaldır ve her ikisi de sömürgeci mirastan ve neoliberal ekonomiden neşet etmiştir (Banki, 2014). Nasıl ki sömürgecilik küresel sistemde kalıcı dengesizliklere sebep olmuş ve bu, işçi hak ve emegının değersizleşmesiyle sonuçlanmışsa aynı şekilde neoliberal ekonomi de ucuz işgücü talebinden hareketle güvencesiz çalışma koşullarını üretmiştir.

Afgan göçmen tarım işçilerinin tarımda çalışma koşulları ve çalışma yaşamında karşılaştıkları zorluklar, göçmenliğin adeta birer damga gibi taşındığını ve bu damganın göçmenlere yalnızca Türkiye işgücü piyasasının periferisinde tutunma imkânı tanıdığını net biçimde göstermektedir. Göçmenliğin emegın değerini aşındırıcı ve silikleştirici etkisi, işgücü piyasalarında özellikle göçmenin vasıfsız emegiyle temsil edilen yeni bir forma, “güvencesizliğe” bürünmektedir (Güler, 2021). Üstelik eşitsizliğin yeni ve sıradan bir biçimi olarak sunulan emegın güvencesizliği (Calvao, 2016), diğer güvencesizlik alanlarını da beslemekte ve göçmenlerin kırılganlığını pekiştirmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO, 2005) ücretleri düşürmek ya da işçiye ücretini ödemeyi reddetmek, işçiyi yetkililere ihbar tehdidiyle korkutmak gibi göstergeler belirleyerek

emeğin güvencesizliğini somutlaştırmıştır. Çalışmaya katılan göçmen tarım işçilerinin emeklerinin güvencesizliği öncelikle ücretlerini alamama şeklinde tecrübe edilmiştir. Pek çok katılımcı şu an ya da daha önceki tarım işlerinde günlerce hatta aylarca çalışmalarına rağmen işveren tarafından ücretlerinin verilmediğini dile getirmiştir. Bazı işverenler göçmenin işten ayrılma isteğini tehdit ederek engellemeye çalışmış ve yetkililere ihbar edeceğini söylemiştir. Güvencesiz emeğin çeşitli görünüşleri göçmenlerin anlatılarında görülebilmektedir:

“Evet tehdit edildim. O yüzden işi bıraktım. Maaşını kesiyom dedi çünkü şöyle şimdi motoru açtın ya şöyle bir huyu vardı. Motor vardı gece üstünü kapatmadım. Panosu açıktı, kapısı. Onun da üstünü örttüm şöyle, naylonla. Gece yağmur yağmıştı. Yandı. Ondan sonra patron onu yaptı 10 bin lira. Bir ay çalıştım. Patrona dedim paramı ver. Yok dedi sen şeyi yaktın dedi. Sen neden bakmadın dedi. Kapısını gösterdim dedim bak şöyle örttüm. Gene de adam dedi yok senin paranı kesiyom. Bir ay çalıştım. Ondan sonra da patrona söyledim. Dedim aylığımı ver, param lazım. Yok vermem dedi. 1 ay daha çalış ondan sonra dedi aylık veriyom. Ondan sonra üçüncü sefer sordum. Patron dedi sana para mara yok. İki ay çalış yani bu teyzeoğlum da vardı. İkimiz aynı yerde çalışıyorduk. Aylık yani 5000, 5000 çalışıyorduk. Patron dedi 10 bini tamamla, iki ay ikiniz çalışın. Ondan sonra dedi aylığımı veriyom. Biz de bir aylığına kaldık öyle. İş bıraktık. Patrona bir sefer söyledim. Dedim gidiyorum. Sen bir yere gidemiyorsun dedi. Yani 10 TL bile vermiyordu. Biz de mecbur kaldık ablam. Kaçtık geldik işte. Çünkü adam çok tehdit ediyordu, para mara vermiyordu. 5 bin falan paramız kaldı orda kişi başı.” (İ1, Peştun, 21 yaşında)

“Sonunda oldu. On on beş günün parasını aldı adam. Bırakmamak için. Zam yapmadı. Üç ay bekledim. Ben de bırakmak zorunda kaldım. Ben genelde kavgayı hiç sevmem, istemem. Söylerim insan gibi. Paramı vercen mi diye. Vermicem derse yani zorla alçak halim yok. Tamam derim bırakırım.” (İ2, Türkmen, 24 yaşında)

“Ben yeni geldim bu seraya. On gün oldu burda ama önce sıkıntı oldu. Ben tehdit ettim ama paramı vermediler. Verecem dedi. Çobanlık da yapıyordum çiftçilik de. Altı ay hiç paramı vermedi patron. Ondan sonra da işte biraz verdi, gerisini de verdim diye inkâr etti.” (İ3, Türkmen, 24 yaşında)

“Yaşadık evet. Taşagıl’da işte bir sene orda çalıştım. İş de biraz zorlaştı işte. Suriyeli de gitti, ben tek başıma kaldım. Bir Türk vardı mesela geliyordu işi bana buyuruyordu gidiyordu Ondan sonra dedim patrona benim maaşıma zam yap. 45 dönüm seranın gübresini bana veriyor, sen at diyor. Akşam çatıları kapat, suyunu ver diyor. Kendi arabaya biniyor gidiyor. Patron Antalya’da. Bilmiyor ne yaşıyor serada ama işin her şeyini ben yapıyorum. Patron da ben geldikten sora dedi sen bana yanlış yaptın. Dedim ben niye yanlış yaptım sana. Bıraktın gittin beni ben de dedim sen bilmiyorsun durumu. Orda bi 700 TL orda kaldı.” (İ11, Özbek, 22 yaşında)

“Hiç öyle bir şey bu olmadı seradakilerle. Ama öncekinde oldu. Bir aylık maaşımı vermedi. Çalışmak istemedim, işi bıraktım. Kaç gün benim peşimden koştu gel çalış diye. Zorla çalıştırmaya çalışıyor. Tehdit ediyor, seni göndericem diye. İşçilerine köle gibi davranıyordu. Sıkılmıştım. 30 kişi çalışıyordu meyve tesisinde. 4-5 Afgan’dık, 4 falan Suriyeli diğerleri Türk’tü.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Önceki seralardaki patronlarım da iyiydi. Bir önceki patronum 100 liranın hesabını yapıyordu. Çalışıyordum söz verdiği anlaştığımız parayı vermedi. Hakkım olanı istedim ben.” (İ15, Türkmen, 38 yaşında)

“Çok yerde çalıştım ama para alamadım. Nerdeyse 2 senelik param kaldı. Koca bir sera yaptık. 195 bin lira ödeme yapması gerekirdi. Vermedi. Bir sürü adam çalıştırmıştım Afgan. Şimdi arasam da cevap vermiyor. Ben o parayla hayaller ettiydim ama şimdi 2 sene daha kalacağım burda.” (İ16, Türkmen, 33 yaşında)

Katılımcıların anlatılarındaki “paramı vermedi”, “tehdit etti”, “boşuna çalıştım”, “hakkım olanı istedim” ve “gaçtım geldim” gibi ifadeler deneyimlenen güvencesizliğin özeti gibi görünmektedir. Bu olumsuz benzer deneyimler herhangi bir yasal hakkı ya da çalışma izni olmadığından hakkını aramak için başvurabileceği herhangi bir muhatap bulamayan göçmenin yaşadığı güvencesizliği derinleştirmektedir. Buna rağmen çalışmadıkları takdirde Türkiye’de tutunamayacaklarını bilen göçmenlerin ekonomik anlamdaki savunmasızlığı, onları yeniden rıza gösterecekleri bir güvencesizlik sarmalına sokmaktadır.

“Öyle bir şey olmadı tehdit. Sadece Çavuşköy’de 270 bin paramız yandı. O da çünkü ortağımдан oldu. Ortağım ya işi bitirelim ondan sonra alırız dedi. Ben didim işi üç bölüm yapalım. Direkleri mirekleri dikeriz bir para alırız, yani biraz ilerleyince bir para alırız işin sonunda da bir para disem. Bi benim bir ortak vardı o devam et işi bitirelim dedi komple paramızı alalım dedi. Yani elimiz gözümüz bir şey görsün dedi. Ben de ona uydum tamam dedim. Adam başta 15 milyar 15 milyar borç etti.” (İ19, Türkmen, 23 yaşında)

“Antalya’ya geldiğimde şu Gazipaşa dediğim yerde 1 ay maaşım kaldı yani. O da işte adam zor konuşuyordu ben de işimi bıraktım geldim. Aslında adamın amacı beni 2 ay çalıştırıp parayı vermemektir. Ondan sonra da öyle koşturucadı beni. Ben de anladım onun işini bıraktım. İkimiz de aynı yerde kalıyorduk. Sabah dedim ben abi gidiyom dedim. Tamam gidebilirsin dedi sıkıntı çıkardı. Seni polise veririm dedi falan. Seni döverim dedi ben de gel döv dedim. Hiçbir şey yapamadı tabi yapamaz. 1 ay boşuna çalışmış oldum.” (İ20, Türkmen, 21 yaşında)

“İki yerde oldu. Bir Gazipaşa’da. Bir de Aksu’da. Bir Hataylıyla çalıştık. Bir adamı işe almış parayı almış gaçmış gitmiş bulamadık. Gazipaşa’da da bugün verecem yarın verecem vermedi bi daha. Telefonum bozuldu. Numaraların hepsi silinmiş ulaşamadım. 1500 kaldı o zaman içerde. Bir aylık para diyelim o zaman için.” (İ21, Türkmen, 43 yaşında)

Göçmen deneyimleri, göçmen işçilerin hak ve çıkarlarını savunacak herhangi bir örgütlenme içerisinde olmamanın ve yerli işçiler için ulaşılabilir olan sendikaların göçmenlere ve özellikle kayıt dışı çalışan düzensiz göçmenlere karşı dışlayıcı bir yaklaşım benimsemelerinin emeğin güvencesizliğine katkı sunduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Sendika temsilinin olmaması Afgan göçmen işçilerin yaşadığı emek güvencesizliğinin bir başka göstergesidir. Bu noktada göçmenlerin bizzat kendileri çalışma koşullarına ve ücret düzeylerine yönelik iyileştirici taleplerde bulunmaktadır.

Göçmen işçiler sosyal ağlarının kendilerini bilgilendirmesi ve kendi deneyimlerinden yola çıkarak güvencesizliğin yeniden yaşanması ihtimaline karşı girdikleri yeni işlerde işverenlere karşı çeşitli stratejiler geliştirmişlerdir. Bu stratejilerden birisi, çalışmadan önce ücreti almaktır. İ22’nin ifade ettiği strateji, istihdam ilişkisi içerisinde göçmenin genel anlamda

çalışma koşulları ve daha özelde ücretin düzenlenmesi ve kontrolüyle ilgili düşük düzeyde bir pazarlık gücüne sahip olmasının sonucu olarak yorumlanabilir. İ9 ise işverenin zam talebini reddetmesi ihtimaline karşılık işten ayrılacağını ifade etmektedir.

“Men 1-2 günlük paramı kendim bıraktım çok peşinde olmadım. Bi de bazıları zorlanıyo 2 gün 3 gün illaki galırlar. Eğer istersen gavgı yaparlar. Bazıları iyi adamlar bir kuruşun bile kalsa verirler. Hak geçmesin diye. Bazıları var baya zorlanıyorlar. Ondan dolayı bazı Afganlar var yani onu bilmişler mesela gandırıyo patronu parayı önceden alıyolar kaçıyorlar. Ondan dolayı kaçıyorlar yoksa kaçmaz. Bazıları parasını vermiyor. Adam ay dolduğunda çıkacam deyince zorlanıyo kimlik olmayınca. Seni jandarmaya verecem öyle böyle diye korkutunca. Beni korkutan tehdit eden olmadı. Hep beni oğlu gibi gördüler. Bi de işimi de düzgün yapınca yaşım küçüktü hiç öyle sıkıntı yaşamadım ama etraftan hep duyuyom yani üzülüyorus yani. Çünkü golay değil hiç çalışmak. (İ22, Özbek, 19 yaşında)

“Eğer zam istesem vermese o zaman patrona 5 gün mülhet veriyom. Ondan sonra diyom abi 5 güne kadar kendine bi eleman getir. Ben kendi kendime iş bulurum.” (İ9, Türkmen, 31 yaşında).

Emeğin güvencesizliği, göçmen deneyimlerinde sağlık ve güvenlik riskleriyle karşılaşma şeklinde görünmektedir. İşçiler sosyal güvenlik yardımlarına, sosyal sigortaya ve sosyal hizmetlere ulaşmayı sağlayan sosyal bir koruma hakkına sahip değildirler. Bu nedenle özellikle genel sağlıkla ilgili ya da iş kazası gibi sorunlar karşısında çaresiz kalmaktadırlar. Bu durumlarda göçmenler, işverenlerinin insafına kalmış gibi görünmektedir. İki katılımcı bu güvencesizlik deneyimini şöyle yaşamıştır:

“Kimliğin olursa mesela devletten hiçbir sıkıntın yok. Belki de hastaneye kendin gidersin. Bir sorunun olsa kendin yaparsın. Öyle bir şeyden işte emeğini alırsın. Şimdi burda mesela bir sıkıntımız oluyoruz. Mesela seranın içinde terleyerek dışarı çıkıyoruz hemen güneş çarpıyor. Hastaneye götürüyor patron işte öyle böyle para ödüyor ödediği paraları da bizden kesmiyor. Bizden kestiği sürece 1000-2000 maaşımız iner. Kötü patron olsa keserdi parayı. O zaman biz çok mağdur oluyoruz.” (İ19, Türkmen, 23 yaşında)

“Seraya ilaç atarken gözüme ilaç getti. Hekime nasıl gidelim. Getmedim ama günlerce 2 gün 3 gün kanlıydı ağrıdı. İş yapamadım.” (İ8, Özbek, 26 yaşında)

Güvencesizliğin ekstrem koşullarını deneyimlemiş olan İ5, ağır bir iş kazası geçirmesine rağmen işvereni herhangi bir yardımda bulunmamış ve iş kazasının maliyetini Afgan göçmen işçilerden karşılamıştır:

“Çorum Sungurlu’da ateş yakıyorduk kıştı, kar yağıyordu. Tineri getirdi arkadaşın biri tiner patladı. Orda yandık. Hastaneye bizi götürmedi adam. Jandarma götürdü hastanede 1 ay kaldık. Taburcu ettiler, devlet hastanesinde kaldım. Ondan sonra çıktım geldim. Benim maaşımı vermicem diyor adam. Adama dedim gidecem jandarmaya. Jandarmaya yalan söyledim yani biz kendimiz yaptık bu işi diye adamı kurtardım ben. Ben salak değilim dedim, geri ifademi alırım seni içeri soktururum dedim. Ceza geldi bana diyor. Ben zaten yapmadım dedim, arkadaşım yaptı. Sen benim paramı niye vermicaksin dedim. Tartıştık beni korkutmaya çalıştı. Bak dedim ben her şeyi, başımı alıp da buraya geldim dedim. Benim hakkımı yiyemezsin dedim. Jandarmaya gidecem dedim. Adam böyle yo biz gardaşız, beraber ekmek yedik biz bu sofrada oturup. Sen az önce gardaş değildik, ekmek yemiyorduk yeni mi aklına geldi. 6000 tl alacağım vardı, 5000 tl verdi.” (İ5, Türkmen, 29 yaşında)

İş kazaları göçmenlerin tehlike ve risk barındıran iş kollarında istihdam edildiklerini göstermektedir. Bu konuda geliştirilen 3D işler kavramsallaştırması işlerin dirty (pis-kirli), dangerous (tehlikeli) ve demeaning/demanding/difficult (nitelik aranmayan-zahmetli-ağır veya zor) özelliklere sahip olduğu anlamındadır (Nhengu, 2022). Afgan göçmenler için bu kavramsallaştırmanın üçü de geçerlidir.

Afgan göçmenlerin herhangi bir kaydı ve ikamet ya da çalışma izinlerinin bulunmaması fiziksel mekanlarında rahat ve özgürce yaşamalarına izin vermemektedir. Göçmenler her an yakalanma ve sınır dışı edilme korkusuyla zorunlu ihtiyaçları dışında kamusal mekanlarda çok fazla göz önünde olmamaya çalışmaktadırlar. Üstelik bu güvencesizliği aşmak için nasıl bir yol izlemeleri gerektiğinden habersizdirler. Bu noktada “mekânın güvencesizliği” fenomeni konuyu anlaşılır kılmaktadır. Göçmenlerin sınır dışı edilmeye karşı bir savunmasızlık hali içerisinde yaşamlarına devam ettikleri yaptıkları şu vurgularla anlaşılabilir:

“Patronum bazen iş için başka yerlere götürüyor. Nerelisin diye soruyor Türkler. Söylemeyeyim bende kalsın diyorum. Yok sen söyle ayrımcılık yapmayız, şikâyet falan etmeyiz diyorlar. Biz çekiniyoruz Afgan olduğumuzdan.” (İ5, Türkmen, 29 yaşında)

“Bütün Türk milletinden Allah razı olsun. Tek patron değil. Bütün Türk milleti bizi evinde sakladı. Elbet bir gün Afgan da gider Suriyeli de gider. Bunların hepsi gider. Hepsini sakladılar Allah razı olsun. Biz hep korktuk ama şükür şimdiye kadar yakalanmadık.” (İ24, Peştun, 24 yaşında)

“Kimse demedi ya jandarma ya başka biri. Nire gidiyon, nere geliyon diye soran olmadı. Niye? Ne bir polis ne bir candarma nire gidiyon demedi. Men kendi işimle uğraşıyom, millete bakmıyom. Kötü işte yürümüyom. Kötü işe bulaşsan o zaman devlet de seni bilir. Amma gene de boynumuz ince. Polis dışı bi gel bura seni gönderecem. Ondandır korkuyoz.” (İ23, Türkmen, 24 yaşında)

Katılımcıların sürekli hissettikleri bir korkuyla yakalanma ile yakalanmama arasındaki ince çizgide geçen göç sonrası hayatları “uçurumun kenarında sallanma”ya benzemektedir (Standing, 2011). Göçmen işçilerin güvencesizlik deneyimleri maruz kaldıkları çeşitli ayrımcılıklarla iç içe geçmiş durumdadır. Bu ayrımcı muameleler kimi zaman devlet ya da kurumlar eliyle kimi zaman da işveren, diğer işçiler ya da sosyal etkileşime geçilen yerli halk tarafından yapılabilmektedir. Yerli toplumun Afgan göçmenlerle ilgili olumsuz yargılarıyla karşılaşan ve dışlanmaya maruz kalan bir katılımcı çok daha dikkatli davrandığını ifade etmektedir.

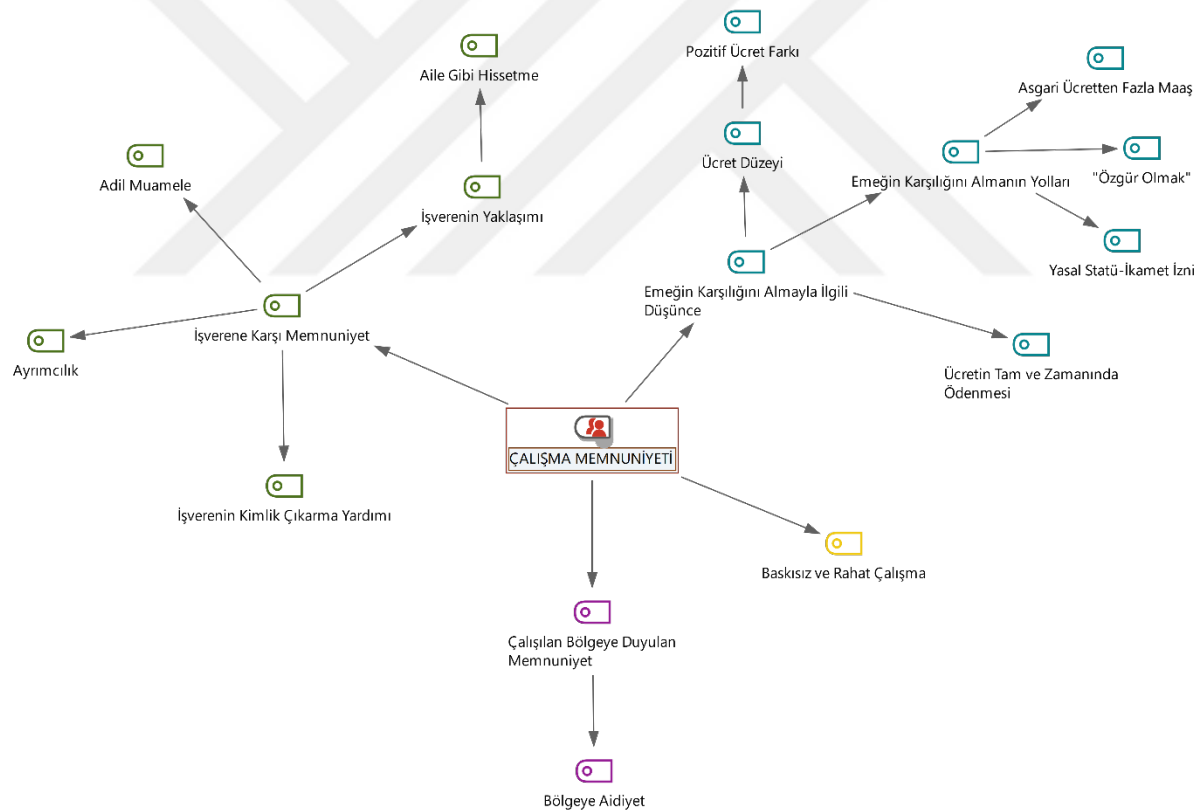
Katılımcıların genellikle olumsuzlukları hoş görme ve mevcut koşul ve zorluklarla çalışmaya ve yaşamaya devam etme eğilimi göç etme motivasyonları ve gelecek hedefleriyle yakından ilişkilidir:

“Benim arkamdan laf söylemiş burdaki komşu. Gitmiş komşulara bir şeyler demiş. Bu Afganlı gelmiş burda çalışıyor falan. Burda boş boş çalışıyor böyle parayı alıyor kolay kolay. Bunu duyduktan sonra benim canım sıkıldı. Ne zaman işi oluyordu beni çağırıyordu hemen gidip ona destek oluyordum. Arkamdan gitmiş arkadaşlara söylemiş. Kimse kimseye boş para vermez ki. Ben burda duruyorum bir

şey yapıyorum. Şimdi burda o az bir şey görse ondan sonra hemen şikâyet ediyor patrona. İstiyor ki işsiz kalayım, sınır dışı etsinler. Ben burda çok dışarı çıkmıyorum. Sadece ekmek almak için anayola kadar gidicem bazı zamanlarda varacam orda mesela dükkândan ekmek alıcam. Hemen koşup gelicem. Hiç dışarda, çarşıda gezmeyecem. Yakalanırım korkusuyla. Bizim bi konuşmamız var: “De şehri yekeşmeretfidi yekişmete kaynbihi.” Bir şehre gittin, bir gözünü kapatacaksın. Bi şehre geldiğinde kralların kanununda gideceksin. Biz mesela kendi memleketimize gittik, nasıl istersek öyle gezecez yani.” (İ6, Tacik, 22 yaşında)

4.6. Afgan Göçmenlerin Çalışma Memnuniyeti: Afgan Göçmenler Ne İstiyor?

Afgan göçmenlerin sera işçileri olarak yaptıkları işlere karşı duydukları memnuniyet anlaşılmalı çalışılmıştır. Görüşmelerde dikkat çeken husus, göçmenlerin memnuniyetini yalnızca işin niteliği ve çalışma koşullarının değil aynı zamanda işverenle göçmenler arasındaki hem maddi hem de sosyal ilişkinin belirlemesidir. Şekil 12’de çalışma memnuniyetine yönelik sorulara alınan yanıtlar doğrultusunda oluşturulan kod ve alt kodlar gösterilmektedir.

Şekil 4.4. Çalışma Memnuniyetine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

Çalışma memnuniyetinin ölçütlerinden birisi işverene karşı memnuniyettir. İşçiler işverenin kendilerine yönelik genel tavır ve davranışlarını değerlendirmekte ve işçisine yaklaşımı iyi olan işverenle çalışmanın işin ağır şartlarını tolere edilebilir hale getirdiğini

savunmaktadırlar. Hatta işverenin kendisine ailesinden biri gibi hissettirdiğini ifade eden katılımcılar da vardır.

“Abi biz Manavgat’a gidecez desek adam bizi alıyor götürüyor. Ayakkabımıza varıncaya kadar sorar. Bir tane mi iki tane mi alacaksın söyle diyor. O beni hiç yarı yolda koymadı.” (İ14, Türkmen, 28 yaşında)

“Sadece patron iyi olsun isteriz. Patron iyi olmadığında çalışmak zor oluyor.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Geçen Kurban Bayramı’nda biraz para lazım oldu. Alacağım yok ama 52 milyar para lazım oldu. Memleketten arsa aldım. Tam evimin karşısındaydı. Ayrı evim olsun istedim. Cuma gönderir misin? Tamam dedi hemen gönderdi patron. 100 bin lira desem de gönderirdi. Bugün geldi dedi kaç aydır hesap yapmıyoruz nasıl hesaplar. Ben dedim bir ay daha çalışırsam bitiyor dedim. Aklında olsun benden sana 5 bin giderse gitsin dedi. Bazen der ki, ne kadar istediğin olursa hiç kafanı yorma. Hiçbir şey önemli değil, sadece gardaşlığımız önemli.” (İ17, Tacik, 30 yaşında)

“Patronum iyi bir insan. Her gün arayıp bir şeye ihtiyacın var mı diye soruyor. Haftada iki gün gelip kontrol ediyor. Ben memnunum. Paramı zamanında veriyor. Ben zam istemeden paramı artırıyor.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

Bazı katılımcılar işverenleri üzerinden çalışma memnuniyetlerini ifade etmeye çalışırken kendilerine adil bir muamelede bulunulmasına vurgu yapmışlardır. Bununla birlikte ayrımcılık, dışlayıcı ve etiketleyici ifadelerin göçmenleri psikolojik olarak olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Ayrıca işçilerin birçoğu yasal bir statü elde etmek için izlenmesi gereken adımları bilmediğinden işverenlerinin kendilerine koruma başvurusu ve ikamet izni alma konusunda yardımcı olmalarından memnuniyet duymaktadır.

Göçmenlerin çalışma memnuniyetlerinin bir belirleyicisi de çalıştıkları işte emeklerinin karşılığını alma konusundaki inanç ve düşünceleridir. Katılımcılara yöneltilen “Emeğinizin karşılığını aldığınızı düşünüyor musunuz?” ve “Emeğinizin karşılığını tam olarak alabilmeniz için neler yapılmalı?” soruları üzerinden çalışma memnuniyeti ve emeğin algılanan karşılığı arasındaki ilişki irdelenmeye çalışılmıştır. Emeğinin karşılığını aldığını düşünen ve emeğinin karşılıksız kaldığını düşünen katılımcılar vardır. Emeğinin hakkının verildiğini düşünen katılımcılar bunu yalnızca ücret düzeyinin yeterli oluşu, ücretinin tam ve zamanında ödeniyor olmasıyla açıklarken; emeğinin hakkını tam anlamıyla alamadığını düşünen katılımcılar ücretlerde bir yükselişin yanında izin kullanma, rahatça seyahat edebilme gibi sosyal haklardan mahrum olmaya atıfta bulunmuşlardır. Kayıtsız olmalarının verdiği güvencesizlik, göçmen işçilerin emeğini değersizleştiriyor gibi görünmektedir. Emeğinin işgücü piyasaları ve işverenler tarafınca hak ettiği karşılığı bulmadığını düşünen göçmenlerin bir politika önerisi olarak da düşünülebilecek yasal hak talepleri ve bunu “özgür olmak” olarak tariflendirmeleri yaşadıkları dezavantajlılıklar düşünüldüğünde anlaşılabilir.

“Devlet bize bir oturma izni verse tamam olur yani. Özgür olsak mesela bayram geliyor biz bir yere çıkamıyoruz. Niye çıkamıyoruz? Kimliğimiz yok. Benim kimliğim olsa 3 gün mesela gitsem İstanbul’a

arkadaşların yanına hasret gidersem. Gerçekten İstanbul'u görmeye çok hevesliyim. Diyorum ki İstanbul'a gitmesem Türkiye'ye gelmiş olmuyorum.

Buraya gelen Afganlar içinde zengin olup ya gezeyim tozayım heyecan olsun diye gelen de var ama fakir olanlar çalışıyor. Benim paraya ihtiyacım var. 1 sene geçti doğru düzgün hiç dışarı çıkmıyorum. Benim de canım sıkılıyor. Ben de bayram yapmak istiyorum. Ne yapacam mesela benim şurda arkadaşım var. Diyecem ki, bu bayram ben çıkacam bir dahaki bayram sen çık. Böyle anlaşıyoruz. Mümkün değil ki ben bu adamın serasını bırakıp gitsem yani. Vicdanımız da rahat etmiyor.

Yani kısacası hem çalışıp hem korkmak istemiyorum. Özgür olmak istiyorum.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)
 “Hayır emeğimin karşılığını almıyorum. Yeterli değil ama yetmese de şükrediyoz. Başka çaremiz yok. Benim düşüncem bu sera çalışanlarına 25 bin TL verse yetiyor. Yani ekmeğinin karşılığını alırım. Muz zamanı iki haftada bir muz kesimi oluyor. Her kestiğimizde 2-3 kamyon dolusu kesiyoruz. Bir araba en az 100-150 bin falan eder diye duymuştum. Ordan bize düşen asgari ücret. Benim tek bir isteğim var yani ikamet oturma izni alabilsem. En azından yılda bir kez ailemi gidip görebilsem. Kimlik alabilirsem yani verseler hatta askerlik yapmaya bile hazırım. Böyle güzel bir ülkeye askerlik yapmak istemeyen af edersiniz nankördür diyebilirim. Benim için şereftir.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Parayı yükseltirse güzel olur. Meselen ekmeğe zam geliyor. Ben ekmek yemesem gücüm olmaz ki. Yemeye de para gidiyor. Bende devlet bir kimlik bir şey verse çocukları kaç zaman da göreyim geleyim meselen. Gidip gelsem. Meselen kimlik olsa bende çocuklar İran'da Pakistan'da olsa yakın ama Afganistan uzak düşüyor.” (İ18, Tacik, 32 yaşında)

İ10'un (Tacik, 20 yaşında) “Jandarma muhtarla gezip Afganları topluyordu. Benim patron dedi eğer burdan bir daha Afganları toplarsan o tarafını sen bilirsin. Patron baya makamı var imiş de ne deyorsunuz bilmem işine. Şimdi biz burda böyle bir rahatız. Yani kendi köyümüz gibi. Bizim olmuş işte. Evrenköy, Evrenseki, Kalemler meselen hepsi benim köy olmuş.” ifadesinden de anlaşıldığı üzere işveren, kimi zaman göçmen işçileri güvencesizliğe karşı koruyucu bir pozisyonda olmaktadır. Bu durumda işverenin göçmenlerin yalnızca çalıştıkları işe değil aynı zamanda bulundukları mahalleye ya da bölgeye de aidiyetlerini belirleyen bir mekanizma gibi rol aldıkları iddiasında bulunulabilir.

Bazı katılımcıların yerli tarım işçileriyle kendileri arasındaki farkın işverenden kaynaklı pozitif olduğunu bildirmiştir. Ayrıca bazı işverenlerin aylık maaşa ek para vermesi işçinin çalışma memnuniyetini artırmaktadır. İ11 (Özbek, 22 yaşında) bu durumun karşılıklı güven esasına dayalı olduğunu şöyle izah etmektedir:

“Benim patron Manavgat Ziraat Odası başkanı. Yani önceden 50 bin TL de ver desem, verir adam. Aylık hiç çalışmasam d, alacağım olmasa da verir adam. Yani güvenmiş şimdi, serasını bana bırakıp gitmiş adam. İki ayda bir gelir seraya. Her şeyini bana bırakmış gitmiş adam. Biz de nankör olmaycaz.”

Bazı katılımcılar baskısız ve rahat bir şekilde çalışmanın memnuniyetlerini artırdığı yönünde ifadeler kullanmışlardır. “Şuanlık patron da benim işçi de benim burda. Bazıları akşama kadar başında durmuş arkadaşlar söyleyor şükür ediyorum öyle değil.” (İ2, Türkmen, 24 yaşında)

Göçmen tarım işçilerinin çalışma yaşamına ve istihdam süreçlerine ilişkin yaşadıkları güvencesizlik, emeklerinin karşılığını alıp almadıklarına yönelik sorularla anlaşılır olmuştur. Göçmen tarım işçileri şu an yaptıkları işlerin karşılığını tam olarak aldıklarını düşünmemektedirler. Emeklerinin karşılığını işverenin verdiği maaş ve uluslararası koruma, ikamet ve çalışma izni gibi yasal herhangi bir statü ya da hak üzerinden ölçmektedirler. Bu nedenle göçmenlerin çoğu için emekleri karşılıksız kalmakta ancak yine de bu şartlara boyun eğdiklerini ifade etmektedirler. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri şu şekildedir:

“Hayır almıyorum. Yeterli değil ama yetmese de şükrediyoruz. Başka çaremiz yok. Benim düşüncem bu sera çalışanlarına 25 bin TL verse yetiyor. Yani ekmeğinin karşılığını alırım. Muz zamanı iki haftada bir muz kesimi oluyor. Her kestiğimizde 2-3 kamyon dolusu kesiyoruz. Bir araba en az 100-150 bin falan eder diye duymuştum. Ordan bize düşen asgari ücret. Benim tek bir isteğim var yani ikamet oturma izni alabilsem. En azından yılda bir kez ailemi gidip görebilsem. Kimlik alabilirsem yani verseler hatta askerlik yapmaya bile hazırım. Böyle güzel bir ülkeye askerlik yapmak istemeyen af edersiniz nankördür diyebilirim. Benim için şereftir.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Şimdi asgari ücret ve dolar da yükseldi. Şimdi düzgün maaş verse beni mutlu etse emeğimin karşılığını almış olurum. Şu an 20 verse en az olur. Daha konuşmadım konuşsam belki neyse onu verir. Şu ana kadar verdi sağ olsun. Biz niye asgari ücretten biraz fazla olsun diyoruz çünkü yemeye içmeye de gidiyor. Devlet bize bir oturma izni verse tamam olur yani. Özgür olsak mesela bayram geliyor biz bir yere çıkamıyoruz. Niye çıkamıyoruz? Kimliğimiz yok. Benim kimliğim olsa 3 gün mesela gitsem İstanbul’a arkadaşların yanına hasret gidersem. Gerçekten İstanbul’u görmeye çok hevesliyim. Diyorum ki İstanbul’a gitmesem Türkiye’ye gelmiş oluyorum.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Buraya gelen Afganlar içinde zengin olup ya gezeyim tozayım heyecan olsun diye gelen de var ama fakir olanlar çalışıyor. Benim paraya ihtiyacım var. 1 sene geçti doğru düzgün hiç dışarı çıkmıyorum. Benim de canım sıkılıyor. Ben de bayram yapmak istiyorum. Ne yapacam mesela benim şurda arkadaşım var. Diyecem ki, bu bayram ben çıkacam bir dahaki bayram sen çık. Böyle anlaşıyoruz. Mümkün değil ki ben bu adamın serasını bırakıp gitsem yani. Vicdanımız da rahat etmiyor.

Yani kısacası hem çalışıp hem korkmak istemiyorum. Özgür olmak istiyorum.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Emeğimizin hakkımızın fazlasını veriyor bize. Biz burda 3-4 çalışan Afganız.

Şu anda 20 bine 25 bine çalışanlar var. Biz patrondan asgari ücret istiyoruz o 3-4 bin fazlasını koyuyor cebimize.” (İ15, Türkmen, 39 yaşında)

4.7. Afgan Tarım İşçilerinin Yaşam Koşulları

Afgan göçmenlerin tarım sektöründeki görünümünün bütüncül bir değerlendirmesi ancak çalışma yaşamına dair mevcut koşulları ve çalışma yaşamında karşılaştıkları zorlukların yanında yaşam koşullarının da hesaba katılmasıyla mümkün olmaktadır. Buradan hareketle görüşmeler sırasında barınma koşulları ve kendilerine sağlanan diğer imkanların yeterliliği sorgulanmıştır. Araştırmaya katılan tüm tarım işçileri işverenlerin seranın yanında ya da

yakınlarında yaptırdığı bir betonarme veya prefabrik evlerde kaldıklarını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla işçiler barınma için herhangi bir kira ücreti ödememektedir. Tarım alanları genellikle şehre yürüme mesafesinden çok daha uzak kırsal bölgelerde olduğu için en yakın market, pazar ya da şehre giden toplu taşıma araçlarına ulaşabilmek için bir ulaşım aracına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ihtiyaç çoğu işçi için bisiklet ya da motosikletle karşılanmaktadır.

Afgan göçmen işçiler için yeme-içme ve faturaların işverenleri tarafından karşılanması bir memnuniyet vesilesidir. Aylık aldıkları ücretin yeme-içme ve şahsi diğer ihtiyaçları hariç tamamını Afganistan'daki ailelerine gönderdiklerini ve bu nedenle yeme-içmeye ne kadar az para harcarsa ya da yeme-içme patron tarafından karşılanırsa o kadar çok para gönderebileceklerini ifade etmektedirler.

“Gündüz yemeği falan çavuşla yiyoruz. Gece yatmaya gidiyorum konteynere. Yeterli. Kafana göre yapıyoruz ablam.” (İ2)

“Şu anlık sıkıntı yok. Faturaları ödüyor, yiyecek içecek de verse keşke.” (İ5)

“Çok şükür iyidir sıkıntı yok. Yiyecek içeceğimi veriyor. Patronlardan memnunum bu konuda. Evim aynı öğrenciler var ya sizde onlarınki gibi. Alt katta kalıyorum ben. Ne ihtiyacım olsa söylerim. Her şeyim rahat yani burda.” (İ6, Tacik, 22 yaşında)

“Seranın yanındaki prefabrik evde kalıyorum. Masrafları patron ödüyor. İçerde de biraz eşya var. Benim için yeterli oluyor. Motosiklet verdi bana gidip geliyorum markete.” (İ13, Özbek, 20 yaşında)

“Yeterli. Yemeği kendim alıyorum. Elektrik, su ödüyor tütününü alıyor. Evde kalıyorum şurda. İçinde her şeyini koymuş sağ olsun. Hatta bazen nama yemek getirir sen yorgunsun oğlum der.” (İ10, Tacik, 20 yaşında)

“Patron halısını, kilimini getirmiş. Bir eksikimiz yok. Tüpümü de alıyor. Yemek bana ait kendim yapıyorum. Motorum bar bi tane onunla şu öbür seralar var ya orda benim köylüler var hep oraya giderim bazen arada. Manavgat'a gideceyiz dersek götürür patron. İş olursa bilmem de. Ev de iyi. Biz zaten tekiz bize yeter ne olsa değil mi? Bi de burası köylük ya sessiz. Her yer yeşil. Yani şehirde nasıl yaşayacak şimdi?” (İ11, Özbek, 22 yaşında)

“3 oda ev. Birisi zaten boş. Bir şey yok içinde. Herkes her şey veriyor. Bir patron vermedi. Tabak falan azdı. Sağ olsun mahalledeki komşular hepsi ellerinde ne varısa getirdi. Dediler gardaşım eksikğin ihtiyacını söyle. Halı verdiler, perde yoğudu onu verdiler. Evin 2 odası dolmuş. Ben kendim para yetiremem alsam. Eşyayı bile koymamış adam. Mesela ilk 6 ay tüpü ben alacam, sonra almayacam dedi.” (İ12, Özbek, 30 yaşında)

“Motosikletim vardı şimdi yok mesela ama genel olarak yeterli. Elektrik, su, tüp her şey benim patrona ait. Ben karışmıyorum ona. Yeme içme bana ait. Geldiğinde her şey getiriyor. Mutluyum yani.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

“Patron yeme içmemizi veriyor. Kendisi alıyor sen burada yapıyorsun. Orda 3 tane market var hangisinden ne istersem gidip alıyorum. İstersem 2000 lira tutsun yazdırıyorum patronun ismini deyip. Patronun babasının evi orda. Oradan domates, soğan, karpuz evde ne gözümüz görürse alıyoruz. Akşam üstü gidersem evde annesi babası var, gardaşları var beni de davet ediyorlar. Aile gibi.

Hepsi yeterli. Hatta yanıma 1 kişi verse bile yeter.” (İ15, Türkmen, 39 yaşında)

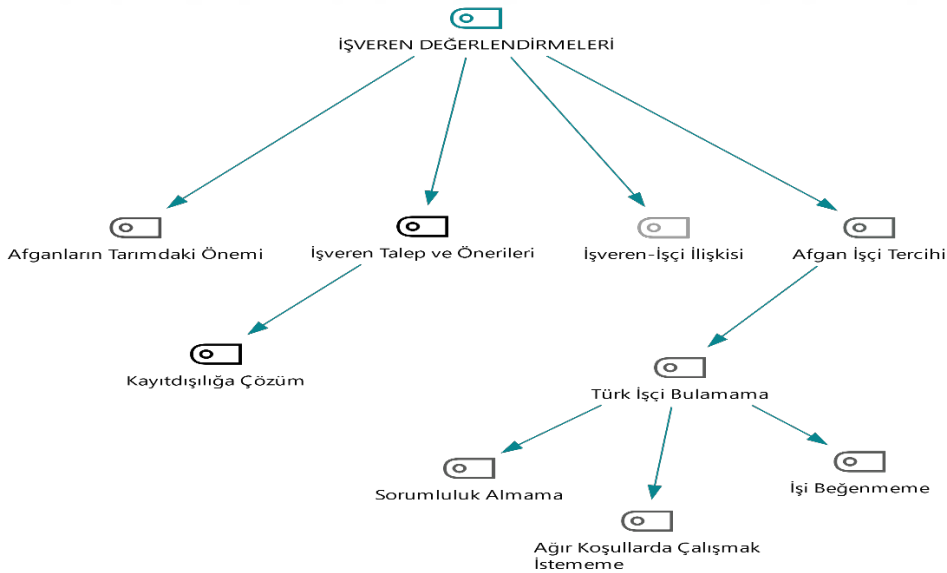
Yeme içme bende. Faturalar ve tıp patrona ait. Burdaki imkanlar bana yeterli. (İ17, Tacik, 31 yaşında)

“Yeme içmemiz de patrona ait. O cumadan o cumaya her şey getiriyor yani ne istiyorsanız yazın diyor. Biz de ne istersek yazıyoz geliyor. Burda 3 kişi kalıyoz evde. Yanımda dayım var, öbür kişi de benim arkadaş. Yani birbirimize destek oluyoz hem. Bisiklet var. Zaten çok bi yere de gitmiyoz. Kışında gitmiyoz. Bi pantolon bi şeydir gömlek alıyoz arada. Gerisini annem babama gönderiyom.” (İ19, Türkmen, 24 yaşında)

“Motorumuz bisikletimiz var gidip gelmek için. Şartlar iyi. İdare ediyoruz. İmkanlar burda daha iyi. Şimdiye kadarki işlerin şartların en iyisi denebilir.” (İ20, Türkmen, 22 yaşında)

4.8. İşveren Değerlendirmeleri “Afganlılar bugün çekilsin, bugün tarım biter!”

Araştırma kapsamında işverenlerden elde edilen veriler Şekil 13’te hiyerarşik kod-alt kod modeliyle görselleştirilmiştir. İşverenlerle yapılan görüşmelerde işverenlerin işçilerini değerlendirmeleri istenmiş, işveren-işçi ilişkilerinin daha önceki bulgulara farklı bir perspektif daha sunması için bir de işveren tarafından nasıl bakıldığına değinilmiştir. Neden Afgan göçmen işçi tercih edildiği ve Afgan göçmen işçilerinin üretim faaliyetlerine ve tarımsal ekonomiye katkısı işverenlerin değerlendirdiği diğer noktalardır. Ayrıca görüşme sonunda işverenlerin Afganların çalışmalarına ilişkin talep ve önerileri olmuştur.

Şekil 4.5. İşveren Değerlendirmelerine İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Manavgat seralarında işverenler tarafından Afgan göçmen işçilerin ilk tercih edilme sebebi, Türk işçi bulunamamasıdır. İşverenler kurdukları sera işletmelerinde çalışacak yerli işçi bulunmadığı için Afgan göçmenlere mecbur olduklarını dile getirmiştir. İşverenler Türk işçilerle olan karşılaşmalarında; Türklerin işi beğenmediklerini, daha yüksek ücret talep

ettiklerini buna rağmen seracılığın ağır ve sürekli çalışma rutinine ayak uydurmak istemediklerini ve işle ilgili yeterince sorumluluk almadıklarını tecrübe etmişlerdir.

“Türk işçilerin standartları yüksek. Çalışma saatleri esnek değil. İş beğenmiyor ya da ne biliyim. 2 ay sonra bize farklı taleple geliyor. Yapıyor yapıyor işi, işin zor bir yerine denk geldiği anda sendeki o pozisyonu kullanıyor adam. Hemen orda senden maaş talep ediyor, artırma talep ediyor. O, işleyişi bozuyor. Bizim Türkler yürümeden, emeklemeden koşturuyor. Afganlar daha iyi çalışıyor.” (İV1)

“Antalya’da genelde bizim buranın insanı ağır işte çalışmayayım, otelde çalışayım bahşiş olayım diyor, çalışmaya pek yönelmiyor. Basit işler istiyor. İş çok, tembellik çok. İşsizlik oranları yüksek gösteriliyor ama beğenmiyorlar. Ama Afgan Kerim kazansın ki, bana kazandırsın.” (İV2)

“Kalemlerliyim ben. Çolaklı, Evrenseki, Yeniköy, Yavrudoğan hep birlikteyiz biz. Ama bir tane adam bulamıyoruz. Biz Türk bulabilsek Afgan’ı niye çalıştıralım. Ben milliyetçi davranmaya çalışırım.” (İV3)

“Ben Türk birini gece 1’de kaldırıp suyu kes ya da kesme diyemem yapmaz çünkü. Ama Emir gider kapatır yani zamanında.” (İV4)

İşverenlerin Afgan işçi tercihindeki bir başka belirleyici, Türk işçilerle kıyaslandığında Afgan işçilerin iş ve işverene karşı daha sadık, daha çalışkan ve daha güvenilir olmalarıdır. Dolayısıyla Afgan göçmenler yerlilere göre daha üretkendir. Bu nedenle başta Afgan göçmen işçi çalıştırmaya mecbur kalan işverenler zamanla Afgan işçilerden yüksek memnuniyet duymuş ve şu anda yalnızca Afgan göçmen işçi çalıştırmayı tercih eder olmuşlardır. Manavgat seralarında Türk tarım işçilerinin yerini, kısa sürede yeni bir emek kaynağı olan Afgan göçmenler almıştır.

“Afganlar sadıktır. Malına sahip çıkar, yalanları yok hileleri yok tabi aralarında var bazıları da ama yüzde doksanı tertemiz insanlar. Para ile çalıştıracak Türk işçi yok, bulamıyoruz. Starbucks'a gidiyorlar telefonu koyuyorlar kahve storiesi. Türk işçi, iş sırasında pubg oynar. İşçi alırken soruyorum artık Pubg oynuyor mu diye. Türk işçi hile yapar. Önceden bi Türk işçi vardı 150 tane falan keçimiz vardı işçinin de keçileri vardı. Bizim keçiler koğuşlanmamıştı. Satarken 2 keçi doğuruverdi. Kendi keçileriyle değiştirmiş meğer. O yüzden Türklere güvenilmiyor.” (İV5)

“Biz Afganlara şu saatte iş başı demeyiz. Sabah kalkarlar, istedikleri kadar çalışırlar biz hiç karışmayız.” (İV4).

“İşine bir kere saygılı, bana saygılı. Ne iş yaptığını biliyor. Ne iş yapması gerektiğini biliyor. Ben çok onu yönlendirmiyorum yani. İlk baştaki yönlendirmelerin haricinde ne yapması gerektiğini günlük standart işleri var zaten biliyor ve artık ona göre kendi planında yürüyor.” (İV1)

İşverenlerin Afgan göçmen işçi tercihinde ısrarcı olmaları, Afgan işçilerin kendilerine maliyetlerinin yalnızca asgari ücret kadar olmasıyla da ilgilidir. Öyle ki, Türk bir işçi çalıştırmanın işverene maliyeti, asgari ücrete ek sigorta ücreti de dahil edildiğinden artmaktadır. Üstelik Türk bir işçi, asgari ücret değerindeki maaşı kabul etmemektedir. Çalışma koşulları ve ücrete rıza gösteren Afgan göçmenler, bir Türk işçinin kabul etmeyeceği barınma koşullarını da kabullenmektedirler. Bu durum Del Carpio ve Wagner’in (2015) mülteciler üzerine yaptığı

çalışmada enformel sektörlerde göçmenlerin Türkiyeli işçiler aleyhine ücretleri düşürdüğü yönündeki tespitini doğrular niteliktedir. Bu farklılığı İV3 Manavgat seralarında yerli tarım işçisi olarak çalışan çok sayıda Şanlıurfalı üzerinden aktarmıştır:

“Şu anki bir yerlinin bana maliyeti 25-30 bin lirayı bulurdu. Şimdi Urfa’dan falan gelen Türkler var. Yatılı aileler kalıyor burda. Aynı Afganlarla, aynı standartlarda çalışıyorlar. Onlar da çadır kuruyorlar. Onlar biraz mevsimlik çalışıyorlar. Gezici işçiler de var. Öyle işçi bulursan, o da sabit olmuyor. Yani ama bu onlara göre tam iyi iş. Ama onları ailecek çalıştırmak zorundasın. Mesela ben bir kişiyi burda iki kişiyi tutamam. Ailesi 5 kişiyse, o 5 kişi burda çalışmak zorunda. Evli olunca şartlara razı oluyorlar. Bir Türk aileyi konteyner bir eve koyamazsın belki ama Afgan bir aile, buna razı olabiliyor.” (İV3)

Afgan göçmenlerin maddi ve sosyal koşullar açısından yerli bir işçiyle denk hale geldiğini ifade eden İV1, kendi serası için Afgan göçmen işçilerin emek sömürüsüne maruz kaldıkları yönündeki söylemlerini yanlışlamıştır. Ancak göçmenlerin emek piyasalarına girişiyle başlayan emek sömürüsünün şiddeti, işverenlerin işçisine sunacağı imkanlarla belirlenecektir.

“Bu bir emek sömürüsü aslında. Sistemimiz kapitalizmse. Bu global bir sömürü. Bu işin Türkiye’yle de alakası yok. Biz insanı şartlarda bakıyoruz olaya. Yoksa belli standartları sağladıktan sonra, bu sistem içerisinde o sömürü olmaktan çıkıyor. Bizde sömürü değil o yüzden. Bir Türk’ün standartlarından farklı davranırsan sömürüye giriyor.” (İV1)

İşverenler Manavgat örtü altı yetiştiriciliğinde Afgan göçmenlerin bir yük değil aksine yükü sırtlayan aktörler oldukları konusunda hemfikirdirler. Tüm Türkiye’de üretilen muzun %15’inin tek başına Manavgat tarafından üretiliyor olması, Afgan göçmen işçilerin örtü altı tarımsal üretimde ve Manavgat bölgesinin tarıma dayalı ekonomisinde emekleriyle önemli birer aktör olarak var olduklarını göstermektedir. 70 dönümlük bir seradan elde ettikleri kazancın yıllık ortalama 5 milyon TL civarında olduğunu belirten İV5, bu gelire yalnızca üç Afgan göçmen emeğiyle ulaştığının bilincindedir. Göçmen işgücü bir taraftan yerli işçilerin ücretinin düşmesine ve daha uzun vadede yerli işsizliğinin artmasına sebep olurken, diğer taraftan ücretlerin düşmesine paralel olarak işgücü maliyetinin azalmasıyla üretim süreci desteklenmektedir. Bu bulgu, Engin ve Konuk (2020) tarafından yapılan çalışma bulgusuyla birebir uyumaktadır. Bu çalışmaya göre, paradoksal bir biçimde göç ile işsizlik arasında pozitif bir ilişki varken, uzun vadede göç ile ekonomik büyüme arasında da pozitif bir ilişki bulunmaktadır.

“Afganlar Türkiye şartları için bir fırsat. Çünkü biz üreterek büyümek zorundayız. Üretim için de bu insanlara ihtiyacımız var.” (İV1)

“Yıllık gelirimiz ortalama 5 milyon. Bu adamlar kazandırıyor bize. Normal bir patron-işçi ilişkisi nasıl olur bizim de öyle ama Afganlara çoğu kişi kaçak oldukları için köle gözüyle bakıyor. Ben sağlıklarına önem veriyorum. Onun dışında adamına göre muamele diyelim.” (İV5)

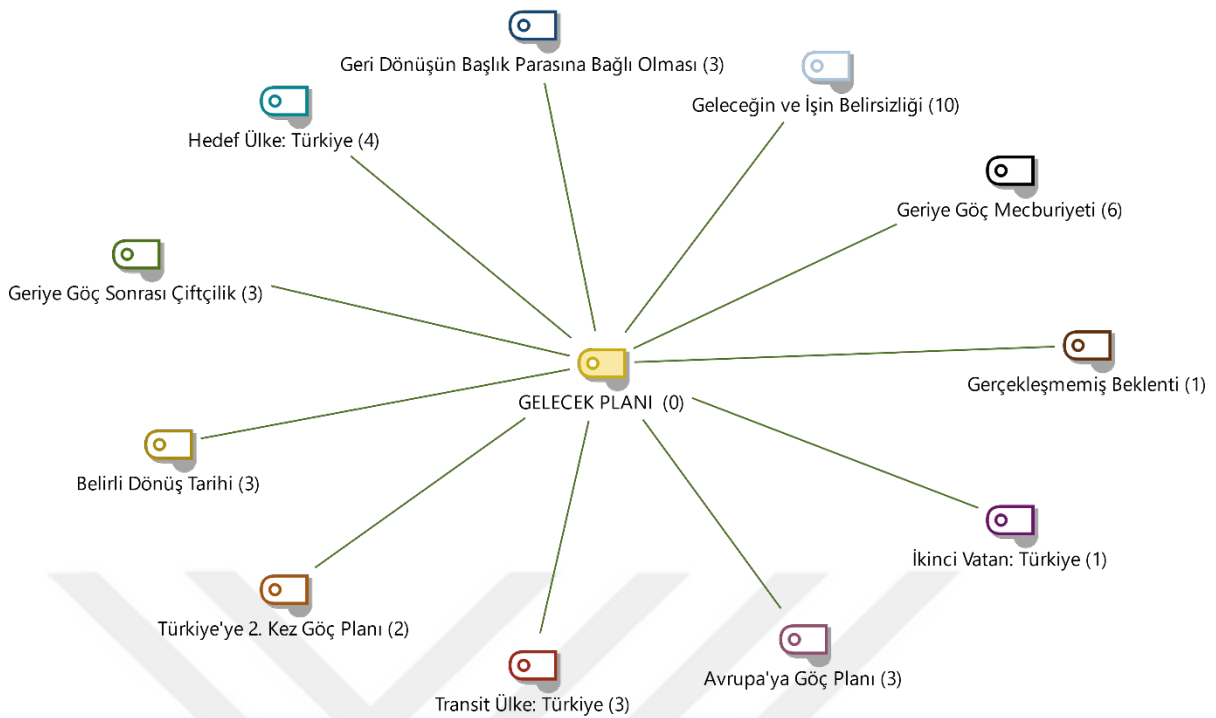
“Aslında işçi bulma problemi var ama bir yandan da üretim kapasitemiz Manavgat olarak artmaya devam ediyor. Bu Afgan gençler bize kazandırıyor. Üretimin artmasını sağlıyorlar. Çünkü azla yetinme durumu var diyelim. Bize maliyetleri düşük tabi yalan olmasın. Yani bakıyoruz kendi sera gruplarımız var son 10 yılda acayip bir ilerleme var. İşçi olmadığını bile bile herkes sera yaptırıyor biliyor ki Afgan var.” (İV3)

Afgan göçmenlerin kayıt dışılığı, işverenlerin çözüme kavuşturulmasını istediği bir konudur. Güvenlik güçlerince yakalandıkları takdirde sınır dışı edilmeleri sonucu çalışan ve güvenilir bir işçiyi kaybedecekleri kaygısını taşımaktadırlar. Hem Manavgat ekonomisi hem de Türkiye tarımı için kaybedilmemesi gereken bir emek olarak Afgan göçmenlerin şartlarının iyileştirilmesi kimliksizlik sorununun çözümüyle başlamalıdır. Kayıt dışılık sorununun çözümüyle yeni bir tarımsal istihdam modeli oluşturulması elzemdir. Bir katılımcı bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmiştir:

“Bizim ta 60’lardaki Almanya gibi eleman açığımız var. Devlet önce bunu önüne koyacak, bu gerçekle yüzleşecek. Şimdi o zaman bunları sen kontrollü getir kardeşim. Kayıtlı kürekli getir. Adam hangi işi yapabilir, vasfı nedir bak. Türkiye’ye önüne geleni alma. Bir kurum oluştur, ben oradan talep edeyim. Belli bir ayda da çalıştırma garantisi vereyim. Ben sigortalı çalıştırmak istiyorum. Suriyelilere verdiğiniz hakkı, bu öz be öz Türkmen Müslüman çocuklara da verin. Bunları kaçak pozisyonundan kurtarın. Türkiye’de kim ne derse desin Afganlılar bugün çekilsin, bugün tarım biter.” (İV4).

4.9. Göçmenlerin Gelecek Plan ve Beklentileri

Afgan göçmenlerle yapılan görüşmeler sırasında soru formunda gelecek plan ve beklentilerine ilişkin veriler elde edebilmek amacıyla “Geleceğe yönelik planlarınız, beklentileriniz nedir? Geri dönmeyi düşünüyor musunuz?” soruları yer almış ve alınan cevaplar doğrultusunda verilerin analizi sürecinde kodlar ve alt kodlar oluşturulmuştur. Kodlar ve alt kodların oluşturulmasıyla soru kapsamında belirli vurguların farklı katılımcılar tarafından öne çıkarıldığı görülmüş ve bunlar ‘gelecek planı’ üst kodu altında görselleştirilmiştir.

Şekil 4.6. Afgan Göçmenlerin Gelecek Planlarına Dair Kod ve Alt Kod Modeli

Afgan göçmenlerin gelecek plan ve beklentileri göç etme nedenlerinden bağımsız değildir. Katılımcıların anlamlı çoğunluğunun ekonomik endişelerle, başlık parası biriktirmek için ve genellikle bekar birer erkek olarak göç etmiş olması planlanan maddi düzeye erişildiğinde yeniden geriye göçü başlatmaktadır. Göçün düzensiz ve riskli olması evli olan göçmenlerin aile birleşimini zorlaştırdığından bekar göçmenler gibi evliler de ailelerinin yanına geri dönme mecburiyetinde olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak her ne kadar geriye dönme mecburiyeti hissetseler de tekrar geriye göç sonrası Afganistan’da kendilerini nasıl bir hayatın ve işin beklediği konusunda belirsizlikler ve kaygılar yaşamaktadırlar. Geçimlerini sağlamak için tarlalarını ekip dikerek yine tarımla meşgul olacaklarını ya da gelmeden önce yaptıkları işe kaldıkları yerden devam edebileceklerini düşünmektedirler. Göçmenler burada edindikleri yeni iş tecrübeleri ve teknik bilgileri kullanabilecekleri istihdam ve iş olanaklarının olmaması sebebiyle işgücü piyasasında yukarı yönlü bir mesleki hareketlilik yaşayamamakta ve göç öncesi yaptıkları işe kaldıkları yerden devam etmek zorunda kalmaktadırlar.

“Geri dönmek istiyorum. Yıl başına düşünüyorum. Başlık parası Allah’a şükür bitti. 500 vardı, 150’si kaldı. Orda çiftçilik var ablam.” (İ10)

“Evet döneceğim. 2 sene falan burda olurum. Avrupa düşüncem yok. Şimdi yalan konuşma olmaz yani. Çünkü orda ailemiz var, nişanımız var. Onu bekletip biz burda yaşıcayız diye kalamayız.” (İ18)

“Bir dahaki Kurban Bayramı’nda geri döneceğim. Çiftçilik yapıcayız.” (İ15)

“Kışın giderim. Son ayda ya da ilk ayda giderim. Gidebilirsek düğün yapıcayız işte.” (İ2)

“Geri döneceğim. Avrupa’ya gitmeyi çok düşündüm de olmadı. Geri dönünce ekimlik yapacağım. Çeltik (pirinç), buğday ekeceğim.” (İ23)

“Belki 1-2 sene sonra gitmek istiyorum. Çünkü şuanda elimde hiçbir şey yok. Elim boş. Hem nişanlandım hem de hayat çok zor şuanda. Başlık parası 55 milyar. Bizim orda çok para alıyorlar. Altını da kendimiz alıyoruz. 4 kız kardeşim var hepsi okuyor. Bir iş ayarlıcaz orda.” (İ19)

Katılımcıların ülkelerine dönüş planlaması hangi tarihte dönüş yapacaklarını belirlemektedir. Bu nedenle katılımcılar Kurban Bayramı, yılın son ya da ilk ayı, yıl başı ya da kışın gibi net bir zaman ifade etmektedirler. Ancak bu durum henüz hedeflediği maddi güce ulaşamayan göçmenler için geçerli değildir. Onlar daha belirsiz bir zaman ifadesi kullanmaktadırlar. Bununla birlikte bazı göçmen tarım işçileri geri dönmek istese de Taliban hükümetinin ülkedeki durumuna göre bir yol izleyeceklerini vurgulamaktadırlar.

“Talibanlara bakıyorum ne olur ne olmaz. Ondan sonra. Market işi yapabilirim ya da araba alabilirim el arabası.”(İ12)

“Buraya sadece geçim için geldim. Allah ne zaman yazarsa o zaman giderim. Belki 1 sene sonra giderim. Bir daha gelmem Türkiye’ye. Aç da kalmam orda artık. Tarlamı aldım işlerim tarlamı. Allah rızkımı verir. Yolumuz düştü geldik Türkiye’ye.”(İ21)

Afgan göçmenlerden bazılarının ülkesine geri dönüş yapmak istemediği, dönse bile kısa bir süre sonra tekrar Türkiye’ye göç etme istekleri olduğu görülmektedir. Bunda ülkedeki işsizliğin önemli bir payı bulunmaktadır. Dolayısıyla Afganistan’daki işsizlik göçmeni aynı göç sürecini yeniden tecrübe etmeye mecbur bırakmaktadır. Afgan göçmenlere yasal bir statü verilmesi halinde kesin dönüşün yerini ulus-ötesi bir yaşayışa bırakacağı anlaşılmaktadır.

“Şu an düşünmüyoruz. Memleketin durumu iyileşene kadar burdayız.”(İ20)

“2-3 sene sonra dönerim. O zaman iş olmayacak. Tekrar yalnız Türkiye’ye geleceğim.” (İ10)

“Şimdi gitsem Taliban’dan başka bir şey yok. Mecburen ekip dikerim orda. Tekrar geri dönerim sonra.”(İ18)

“Burda kimlik alabilsem memlekete tekrar gitmeyi düşünmüyorum. Çünkü oraya tekrar gidersem benim hiçbir iş yapma şansım yok. Yani orda iş kurmak çok zor. Elimdekini harcasam tekrar kazanamam. Her gün her saat her türlü tehlike var. Benim bir korkum da abim ve dayımın orda asker olması. Biri şehit oldu, diğeri İran’da yaşıyor. Ben oraya gidersem bu aileden asker çıkmış diye bana da zarar verebilirler. İşkence edip öldürürler.”(İ2)

Katılımcılar içerisinde 3 Afgan göçmen asıl hedeflerinin Avrupa’ya ulaşmak olduğunu ve bu nedenle göç imkanını elde edene kadar Türkiye’de kalarak çalışacaklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye, hedefi Avrupa olan göçmenler için geçiş güzergahındaki bir transit geçiş ülkesidir. “Aslında kimlik alabilirsem geri dönmeyecem. Çünkü Almanya’ya gidecem. O yüzden yani burda bekleyecem. İşte orda ne biliyim sahip çıkıyorlar orda bizim akrabalar var. Ondan sonra onların yanına gittim miydi iyi olur. Hem para konusunda hem de hayat konusunda işte.” (İ24)

Afgan göçü üzerine yapılan bazı çalışmalarda (Eryurt ve Koç, 2017; Buz vd., 2021; Mixed Migration Center, 2020), göçmenlerin %80'e yakınının üçüncü bir ülkeye gitmek istedikleri ve Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın görüşmelerden elde edilen veriler, Afgan göçmenler için Türkiye'nin hedef ülke olduğunu göstermektedir. Katılımcılardan İ13'ün Türkiye'yi ikinci vatan olarak görmesi de Türkiye'nin hedef ülke konumuna geldiğinin bir göstergesidir.

Bir Afgan göçmenin burada kazanacağı parayı eğitimi için harcayacağı beklentisiyle göçü eğitimi için bir umut olarak görmesi fakat henüz ülkesine geri dönmeden gelecek beklentilerini tamamen ekonomik kaygılara göre yeniden şekillendirmesi, gerçekleşmemiş bir beklentiye işaret etmektedir.

“Aslında para kazanıp dönüp okumaktı niyetim. Mülakatlarım da iyiydi sınıfta ikinciydim. Ama olmadı. Nasip değilmiş. Okumayı çok istedim ama napalım. Göç ettim ama hayallerimi kendimle getiremedim. Şimdi artık hep iş düşüncem.” (İ14, Özbek, 24 yaşında)

SONUÇ

Türkiye, göçlerin şekillendirdiği bir ülke olarak hem transit hem de hedef ülke konumunu farklı göç ve göçmen türleri üzerinden tecrübe etmektedir. Her ne kadar bireysel kararlara dayansa da bir kitlesellik taşıyan ve düzensiz göçün baskın olduğu Afgan göçü, Türkiye'nin 1980'lerin başından bu yana farklı milliyetten sığınmacı ve göçmenlerle aşına olduğu pek çok göç dalgasından yalnızca biridir. Derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda Afganların göç sebeplerinin temelde ekonomik olduğu ve ülkedeki yaygın işsizlik ve yoksulluktan kaynaklı olumsuz ekonomik koşulların ülkedeki Taliban baskısından ayrı ele alınamayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Afgan göçüne dair genel bir sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik profil çıkarıldığında görülmektedir ki, göç edenler genellikle genç erkeklerdir ve ailenin tek çalışanıdır. Göçmenler başlık parası biriktirmek ve bu sürede bir yandan da kendi ailelerinin geçimini sağlamak gibi ekonomik hedeflerle çıktıkları göç yolculuğunun sonunda birer ekonomik göçmen olarak işgücü piyasalarında yerlerini almaktadırlar. Bu bakımdan gelen her bir Afgan göçmen ardından gelecek göçmenler için bir kılavuz olarak göçü özendirmekte ve beslemektedir.

Görüşmelerden elde edilen veriler Afgan göçmenlerin işgücü piyasalarına girişinde kurdukları sosyal ağların önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Bununla birlikte Afgan göçmenlerin tarım işçiliğinden önce istihdam edildikleri sektörlerin çeşitliliği ve çalıştıkları şehirlerin sayısı; göçmen mobilitesinin ülke içerisinde yüksek olduğuna ve çalıştıkları ikincil sektörlerde işgücü devrinin yüksek olduğuna dair ipuçları sunmaktadır. Yapılabilecek bir diğer çıkarım da emeğe dayalı işin olduğu yerde Afgan göçmenin de olduğudur.

Afgan göçmenler tekstil, hayvancılık, tarım ve inşaat gibi ikincil sektörlerde çalışarak işgücü piyasalarına tutunmakta ve eğer çobanlık ya da daimî tarım işçiliği yapmıyorlarsa genellikle gündelik usulüyle çalışmaktadırlar. Afgan göçmenlerin iş geçmişleri incelendiğinde tüm çalışma süreleri içerisinde en fazla örtü altı alanlarda çalıştıkları görülmektedir. Göçmenlerin anlatıları da bu bulguyu destekler niteliktedir ve göç sonrası süre boyunca birçok sektörü deneyimlemiş olan göçmenler örtü altı alanlarda tarım işçisi olarak çalışmayı daha güvenli ve rahat bulmaktadır. Göçmenlerin işgücü piyasalarına kayıt dışı, dezavantajlı ve güvencesiz olarak en alt basamaktan dahil olmaları yalnızca belirli sektörler arasında çalışma seçimi yapmalarına imkân vermektedir. Sektörler ve iş kolları arasında bir kıyaslama yapan göçmenler, tarım işçisi olarak çalışmayı tercih etmektedir. Bir tarım ülkesi olan Afganistan'da geçimin tarıma dayanması, özellikle Afganistan'ın kırsalından gelen göçmenler için

Türkiye'deki tarım sektörünü cazip hale getirmektedir. Katılımcılar daha önce yaptıkları, deneyimli oldukları sektörde bu kez başka bir ülkede istihdam edilmektedir. Dolayısıyla yapılabilecek bir çıkarım da Afgan göçmenlerin mesleki anlamda herhangi yükselme ya da gerileme yaşamadıkları yönündedir. Bu durum, eğitim seviyeleriyle doğru orantılıdır.

Afgan göçmenler 15 ile 30 dönüm arasında değişkenlik gösteren örtü altı alanlardan sorumludurlar. Destek almadan tek başına yapılması oldukça güç ve yoğun bir çalışma rutini gerektiren bu iş, asgari ücret karşılığında yapılmaktadır. Göçmenler genellikle izin kullanmadan, tamamen esnek bir şekilde ve işverenin talebi doğrultusunda sorumlu oldukları işlerin dışında da vazifelendirilebilmektedirler. Bu durum bazı göçmen işçilerin işverenine karşı direnç göstermesiyle sonuçlanırken çoğunlukla rıza gösterici bir tutum içerisinde olmaktadır. Göçmenlerin hem işe ilk giriş sürecinde hem de sonrasında kendilerine sunulan hak ve koşulları yeterli bulması, göçmenlerin kendi ifadelerinde geçen kaçak olmalarının verdiği sınır dışı edilme korkusu ve ücretleri az da olsa çalışmaya mecbur olmalarıyla ilgilidir. Bu rıza gösterici ve kabullenici yaklaşım, işverenin ücreti ödememesi ve göçmen işçiyi karşılıksız çalıştırmamasından sınır dışı etmekle tehdit etmesine kadar değişen çeşitli güvencesizlik hallerinin deneyimlendiği sınırsız bir sorun alanını ortaya çıkarmaktadır.

Afgan göçmenlerin Türkiye işgücü piyasalarına dahil olmaları arka planda işgücü piyasalarının genel yapısıyla ilgili sonuçlar doğurmaktadır. Yüksek kayıt dışılık göçmen işgücünün de dahil olmasıyla pekiştirilmekte ve göçmenleri çalışma hayatında çeşitli güvencesizlik halleriyle karşı karşıya getirmektedir. Türkiye işgücü piyasalarında kayıt dışı çalışma oranının yüksek olduğu sektörlerin başında tarım gelmektedir. Yerli işçiler tarafından tercih edilmeyen ve yörede yeterli emek arzının oluşturulmaması sebebiyle işverenlerin göçmenlere yöneldiği örtü altı yetiştiriciliği de göçmen istihdamı, göçmenlerin güvencesizlik deneyimleri ve kayıt dışılığın görünür olduğu bir tarım altı sektördür. Göçmenlerin deneyimlediği güvencesizlik halleri karşılaştıkları zorluklarla iç içe geçmiş durumdadır. Bunlardan ilki göçmenlerin herhangi bir yasal statüye sahip olmamalarıdır. Bu durumda işverenle herhangi bir iyileştirici pazarlığa girmek avantajlı görünmemektedir. Çünkü bu noktada işçi ile işveren arasındaki konumdan kaynaklı hiyerarşiye bir de göçmen işçinin yasa dışı koşullarda ikamet ediyor ve çalışıyor olmasından kaynaklanan yerli vatandaş ve yasa dışı göçmen olma hiyerarşisi eklenmektedir. Bu dezavantajlılığın hem çalışma hem de sosyal hayatlarındaki potansiyel etkisinin farkında olan göçmenler, çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Bunlardan biri işverenden işin öncesinde ücreti almak, diğeri ise işverene ücreti yükseltmediği takdirde işi bırakacağını ifade etmektir. Çalışma dışı gündelik hayatlarında ise göçmenler bir strateji olarak göz önünde olmamayı ve yerlilerle sınırlı teması seçmektedirler.

Göçmen tarım işçilerinin çalışma memnuniyeti doğrudan işverenin kendilerine yaklaşımıyla ilgilidir. Ancak çalışma memnuniyeti ve işveren arasındaki ilişkisellikte ücretin yüksekliği aracı rol oynamaktadır. Araştırma verileri, ücretin işçiye zamanında ödenmesi ve zam talebinin reddedilmemesinin göçmenin memnuniyetini artırdığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte işverenin göçmene bir aile gibi, abi-kardeş gibi hissettirmesi de olumlu çıktıları olan yaklaşımdır.

Görüşme verileri, göçmenlerin emeklerinin karşılığını alıp almadıklarına yönelik iki ayrı gruba ayrıldıklarını ortaya koymaktadır. Bir grup göçmen işçi emeklerinin karşılığını aldığını savunmaktadır. Bu göçmenlerdeki ortak nokta, işverenleri ile maddi herhangi bir sıkıntı yaşamamış olmamaları ve uzun yıllar aynı işte çalışıyor olmalarıdır. Diğer ve çoğunluğu temsil eden grup ise emeklerinin karşılığını almadığına inanmaktadır. Bu göçmenler ise ancak ücretlerinin yükseltilmesi ve kayıt dışılık sorunlarının giderilmesiyle emeklerinin karşılıksız kalmayacağını düşünmektedir. Özgür hareket edemedikleri, korkarak çalıştıkları bir düzen göçmenleri değersizleştirmekte, kendilerini yok saymakta ancak emeklerinden faydalanmaktadır. Emeklerinin istendiği ancak bizzat kendilerinin görülmediği, istenilmediği bir tezatlık durumu hem göçmenler için hem de tarım sektörü için sürdürülebilir değildir.

Afgan göçmen işçilerin işverenleriyle yapılan derinlemesine görüşmelerden işverenlerin yerli işçi bulamadığı için göçmenlere yöneldikleri sonucuna ulaşılmaktadır. İşverenler aslında Türk işçi çalıştırmak istediklerini ancak Türk işçilerin daha yüksek ücret ve standartlar talep ettiği için işi beğenmediklerini ifade etmektedir. Boşluğu dolduran Afgan göçmenler ise işverenlerin her türlü şartını kabul eden, işverenin maliyetini düşüren ucuz bir iş gücü konumundadırlar. İşverenler hem göçmen emeğinin ucuzluğu hem de çalışkan ve güvenilir olmalarından memnuniyet duymaktadır.

Çalışmada ulaşılan bir diğer sonuç, göçmen tarım işçilerinin yörenin işgücü piyasalarına olan etkisiyle ilgilidir. Bu noktada Afgan tarım işçilerinin istihdam ve ekonomik etkisini diğer sektör ve mülteci gruplarının etkilerinden farklılaştıran husus; ilçede Afgan göçmenlerden kaynaklı ev kiralarının yükselmemesi, yoğun bir göçmen nüfusu oluşturarak ilçe ekonomisinde bariz bir belirleyici olmamaları, genellikle aileleri olmadan yalnız göç ettiklerinden çeşitli yerel sosyal hizmet alanlarını etkilememeleridir. Ancak Afgan tarım işçileri, örtü altı piyasalarındaki genel ücretleri düşürmektedir. Ayrıca yerli işçilerin kabul etmeyeceği izin, sosyal güvenceden yoksunluk ve asgari ücret gibi şartların hepsinin göçmenlerce kabulü sektördeki sosyal hakların gerilemesiyle sonuçlanmaktadır. Buna rağmen Manavgat tarım sektörü göçmen emeğiyle ivmeli bir büyüme içerisinde. Ancak göçmenlerin kayıtlı ve güvenceli olarak çalışmaları hem

işverene hem de ülke ekonomisine daha uzun vadede katkı sağlayacaktır. Buradan hareketle göçmenlerin örtü altı yetiştiriciliğinde istihdamının kayıt dışılıktan çıkartılarak güvenceli bir sistem dahilinde iyileştirilmesi ve planlanması daha sürdürülebilir ve verimli bir tarımsal büyüme için gereklidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Acar, S. (2021). “Türkiye’de Bulunan Afgan Çobanların Göçmenlik Deneyimleri Üzerine Dair Nitel Bir Çalışma”. E. B. Biçer ve O. Şanlı (Ed.). *Sosyal, İnsan ve İdari Bilimlerde Güncel Yaklaşımlar 1* (ss. 997- 1018). İzmir: Duvar Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akçadağ, E. (2012). Yasa Dışı Göç ve Türkiye Araştırma Raporu. Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi: İstanbul.
- Akkaş, İ. ve Aksakal, İ. (2021). Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3), 41-54.
- Aktaş, M. T. (2014). Göç Olgusu Ekonomik Kalkınmada İtici Güç Olabilir Mi?. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 37-48.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. *B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.
- Akyiğit, H. (2016). Etnik Toplumsal Ağların İş Gücü Piyasasına Geçişlerdeki Etkisi: Suriyeli Mülteciler Örneği. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, (8), 149-159.
- Alakuş, E. ve Uzan, Y. (2020). İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye’nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92-117.
- Alamyar, R. ve Boz, İ. (2022). Afgan Göçmenlerin Tarımsal Geçmişi ve Türkiye’de Tarım Sektöründe İstihdam Olanakları. *MAS Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 7(4), 1091–1106.
- Algan, N. (2002). Türk Boğazları’nda Çevresel Güvenlik. *Mülkiye Dergisi*, 26(234): 21-34.
- Alptekin, K., Akarçay Ulutaş, D. ve Ustabası Gündüz, D. (2018). Konya’da Geçici Koruma Altında Yaşayan Suriyeliler Üzerine Bir Çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18: 87-114.
- Altay Kaya, D. (2021). Zorunlu Göç ve Dayanıklılık Planlaması: Türkiye’nin Suriye Zorunlu Göçü Deneyimi. *METU JFA*, 38(2): 115-144.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Adapazarı: Sakarya Kitabevi.
- Apaydın, F. (2018). Türkiye’de İşsizliğin Karakteristiklerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 159-200.

- Arango, J. (2000). "Explaining Migration: A Critical View". *International Social Science Journal*, 52(165), 283-296.
- Aras, R. (2015). *Mayın ve Kaçakçı Türkiye-Suriye Sınırını İnşa ve Bozma Pratikleri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Aslan, G. (2020). Türkiye’de Yoksulluk ve İşgücü Piyasası. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 83-105.
- Ataman, B. (1999). *İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri*. Ankara: Siyasal Yayıncılık.
- Atılğan, A., Sarı, Ü., Saltuk, B., Ertop, H. (2021). Manavgat İlçesinin Örtüaltı Sebze Yetiştiriciliğinde Kirletici Faktörler ve Çevresel Etkilerinin Belirlenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi* (25), 802-809.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama. *İnsan Hakları Yıllığı*, 34, 1-20.
- Atasü Topçuoğlu, R. (2021). "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği". S. G. Ihlamur-Öner ve N.A. Şirin Öner (drl.) *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde (ss. 501-518). İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Aydoğdu, M.H. & Albouzan, M. (2021). Tarımda Çalışan Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Profili: Şanlıurfa Örnekleme, Türkiye. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 7(29), 371-377.
- Aygül, H. H. ve Kaba, E. M. (2019). Suriyeli Kadınların İşgücüne Katılımı ve Deneyimleri (İstanbul-Sultanbeyli Örneği). *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(4), 1255-1275.
- Aygül, H. H. ve Şahin, A. (2022). "Kentlerdeki Suriyelilerin Görünen ve Görünmeyen Yaşamları". G. Kaya ve A. Şeker (Ed.). *Dert Yükü Mekanlar Kentlerin Yeni ve Eskimeyen Sorunları* (ss. 563-592). Ankara: Nika Yayınevi.
- Aygül, H.H. ve Demir, E. (2020). "Türkiye İş Gücü Piyasasının Yeni Aktörleri Suriyeli İşçiler (Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hal Kompleksi Örneği)". M. Çakır ve F. Kahraman (Ed.). *Sosyal Problemler Sosyolojisi Teoriden Uygulamaya Sosyal Problemler Üzerine Tartışmalar* (ss.128-161). Ankara: Nobel Yayınları.
- Aygül, H. H. (2018). Mülteci Emeginin Türkiye İşgücü Piyasalarındaki Görünümü ve Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 9(20): 68-82.
- Baltacı, A. (2017). Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Banki, S. (2013). Precarity of place: a complement to the growing precariat literature. *Global Discourse*, 3(3-4), 450-463.

- Barfield, T. (2021). *Afganistan Politik ve Kültürel Bir Tarih* (Çev. Burhan Yüksekkaş). İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: NVivo 7.0 ile Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başel, H. (2011). Türkiye’de Nüfus Hareketlerinin ve İç Göçün Nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (53), 515-542.
- Bauder, H. (2006). *Labor Movement: How Migration Regulates Labor Markets*. New York: Oxford University Press.
- Bauder, H. (2005). Habitus, Rules of the Labour Market and Employment Strategies of Immigrants in Vancouver, Canada. *Social & Cultural Geography*, 6(1), 81-97.
- Bauman, Z. (2012). *Küreselleşme Toplumsal Sonuçları*. (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2019). *Kapımızdaki Yabancılar*. (Çev. E. Barca). İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- Bayrakçı, O. (2023). Kayıt Dışı Çalışma ve Suriyeli Sığınmacı İşçiler. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 16(44), 1792-1806.
- Bayraktar, Y. ve Özyılmaz, A. (2017). İç Göçün Bölgesel Eşitsizlik Üzerindeki Rolü: Türkiye Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, Özel sayı: 9-30.
- Bayramoğlu, Z. ve Bozdemir, M. (2020). Tarım Sektöründe İşgücü Terminolojisinin Tanımlanması. *Türk Tarım – Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 8(3), 773-783.
- BBC (2021). Türkiye'deki Afganlarla ilgili neler biliniyor? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58342885> (Erişim Tarihi: 11.07.2024).
- Bean, F. D. ve Brown, S. K. (2015). “Demographic Analyses of Migration”. C. B Brettel ve J. F. Hollifield (Ed.). *Migration Theory: Talking Across Disciplines*. New York: Routledge.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği (2016). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme, <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2024).
- Bozdemir Akçıl, M. ve Bayramoğlu, Z. (2019). “Tarım Sektöründe Kayıtdışı İstihdam ve Göç”, XI. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series. 9-10 Mart 2019, Tekirdağ, ss. 1067-1075.
- Bozkurt, C. ve Yılmaz, C. (2019). “Hayli Zor” Türkiye’deki Afgan Sığınmacı ve Mülteciler. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Bozkurt, V. (2019). “Küreselleşme, Sınır Aşan Göçler ve Kamuoyu”. *ÇETO*, (11).

- Bozkurt, K. (2018). Suriye İç Savaşı: Savaşın Yarattığı Mültecilik Akınının Türkiye ve Avrupa Birliği'ne Yansımaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 1(1), 57-70.
- Bozok, M. & Bozok, N. (2024). Away from home and excluded from local solidarity networks: Undocumented Afghan migrant men in Istanbul. *Population, Space and Place*, 30 (6), 1-10.
- Bozok, N. ve Bozok, M. (2018). "Göçmen İstekleri" Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi'ndeki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Moment Dergi*, 5(2), 416-440.
- Böcker, A. (1994). Chain Migration Over Legally Closed Borders: Settled Immigrants as Bridgeheads and Gatekeepers. *The Netherlands Journal of Social Science*, 30(2), 87-106.
- Brettell, C. B. ve Hollifield J. F. (2000). Introduction. C. B. Brettell and Hollifield, J. F. (Ed.). *Migration Theory: Talking Across Disciplines* (ss. 1-29). New York: Routledge.
- Bulut, Y. ve Bimay, (2020). Göçe İlişkin Kavram ve Kuramlar. Y. Bulut ve S. Akın (Ed.). *Yerel Ulusal ve Küresel Boyutlarıyla Göç ve Mülteci Sorunu* (ss. 9-32). İstanbul: Çizgi Kitabevi.
- Buz, S., Canlı, M. ve Aygüler, E. (2021). *Trabzon'da Yaşayan Afgan Sığınmacıların Profili ve Gereksinimleri*. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Calvao, F. (2016). "Unfree Labor". *Annual Review Of Anthropology*, 45, 451-467.
- Canatan, K. (2020). *Toplumsal Değişim Perspektifinden Göç Sosyolojisi*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.
- Cankara, Y. ve Çerez, O. (2020). Tarihsel Süreç İçerisinde Afganistan'ın Göç Sorunu Ve Türkiye'ye Yansımaları. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 124(245), 447-460.
- Castles, S. (2003). "Towards a Sociology of Forced Migration and Social Transformation". *Sociology*, 37(1), 13-34.
- Castles, S. ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Chatty, D. (2019). *Göçler Çağı: Modern Ortadoğu'da Zorunlu Göç ve Mülksüzleştirme*. (Çev. E. Demirci). Ankara: Koyusiyah Yayıncılık.
- Clark, W.A.V. (1986). *Human Migration*. Reprint. Edited by Grant Ian Thrall. WVU Research Repository.

<https://researchrepository.wvu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1011&context=rri-web-book>

- Cizreli, B. (2015). Dünya Sistemleri Kuramı Bağlamında Batının Göç Haritası. *Sosyoloji Divanı*, (2), 31-39.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2015). *Basics of Qualitative Research Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. United States of America: SAGE.
- Creswell, J. W. (2023). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Çev. Ed. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 67-91.
- Çalışkan, A. (2021). Uluslararası Göçün Karşılaştırmalı Bir Analizi: Göçmen Kaçakçılığı Suçu Üzerine Tespitler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(42), 1187-1207.
- Çallı Kaplan, M. (2022). Türkiye'ye Yönelik Afgan Göçü ve Uygulanan Politikalar. *Göç Dergisi*, 9(3), 307-328.
- Çavuş, T. (2020). Göçmen Kaçakçılığı: Göçmen-Kaçakçı İlişkisi Çerçevesinde Bir Değerlendirme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(69), 729-740.
- Çelebi, F. ve Durmaz, A. (2012). Orta Asya'da Göç ve Göçün Emek Piyasası Üzerine Etkileri. S. Sarı, A. H. Gencer, B. Aşık ve A. Turdalieva (Ed.) *International Conference On Eurasian Economies 2012*, (ss. 192-198). Almaty – Kazakhstan.
- Çelik, E. ve Güney, A. (2017). Kayıt Dışı İstihdam Olgusu ve Türkiye'de Kayıt Dışı İstihdam. *İktisadiyat*, 1(1), 213-248.
- Çetin, A. Ş. ve Durmaz, Ş. (2024). Afgan göçmen sorunları: Uşak örneği. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (64), 164-184.
- Çörtoğlu Koca, S. (2022). Türkiye'de Düzensiz Göçmen Olarak Bulunan Afganların Hukuki Statülerine İlişkin Değerlendirmeler. *Public and Private International Law Bulletin*, 42(2), 873-912.
- Dağ, Ö. & İkizoğlu, M. (2023). Afgan İşgücünün Çalışma Hayatına İlişkin Tecrübeleri: Denizli İli Örneği. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 7(1), 159-182.
- DAILY SABAH (2021). "Turkey has stable, serious migration management policy: Ministry". <https://www.dailysabah.com/politics/turkey-has-stable-serious-migration-management-policy-ministry/news> (Erişim Tarihi: 15.07.2024).

- Danış, D. & Dikmen, H. (2022). Türkiye’de Göçmen ve Mülteci Entegrasyonu: Politikalar, Uygulamalar ve Zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (Özel Sayı), 24-45.
- Danış, A. D. (2004). Yeni Göç Hareketleri ve Türkiye. *Birikim Dergisi*, 184(1-2), 1-15.
- Daşdemir, E. N. (2017). Göçün Piyasalara Etkisi ve Faktör Hareketliliğini Açıklama Gücü: Emek Piyasasının Küreselleşmesi ve Maliyetleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 742-764.
- Dawlatyar, A. K. (2023). Afganistan Merkezli Göçün Nedenleri ve Çözüm Yolları. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 159-187.
- De Genova, N. P. (2002). Migrant "Illegality" and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology*, 31, 419-447.
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal Üretimde Göçmen İşçiler: Yoksulluk Nöbetinden Yoksulların Rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 37-68.
- Del Carpio, X. W. ve Wagner, M. (2015). The Impact of Syrian Refugees on the Turkish Labor Market. World Bank Policy Research Working Paper No: 7402.
- De Tapia, S. (2003). New Patterns of Irregular Migration in Europe, Seminar Report 12 and 13 November 2002.
- Deniz, O. (2022). Türkiye İran Sınırında Düzensiz Göç ve Göçmenlerin Sınır Geçme Pratikleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 254-273.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2011). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. United States of America: SAGE.
- Dereli, A. B. (2023). Nitel Veri Analizi Üzerine Bir Keşif: Veriyi Anlamlandırmak. E. Taşdemir ve A.B. Dereli (Ed.). *İletişimsel Bağlamda Nitel Araştırma* (ss.45- 63). Konya: Palet Yayınları.
- Deshingkar, P. & Grimm, S. (2004). *Voluntary Internal Migration: An Update*. London: Overseas Development Institute. *Journal Article – London Overseas Development Institute*, 44: 1-46.
- Dey, I. (1993). *Qualitative Data analysis A User Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge.
- Dimitriadi, A. (2015). “Greece is Like a Door, You Go Through it to Get to Europe”: Understanding Afghan Migration to Greece. IRMA Case Study: Migration System 3 (Afghanistan).
- Dingle, H. & Drake, V. A. (2007). “What Is Migration?”. *BioScience*, 57(2): 113-121.

- Dokos, T. (2017). Migration and Globalization - Forms, Patterns and Effects. *Trilogue Salzburg*, 102–114. https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/Faktencheck/Leaders_Dialogues/Salzbunger_Trilog_2017/7_Migration_and_Globalization.pdf
- Duruel, M. (2021). Çalışma Hayatında Göçmen İşçiler: Hukuki Yapı, Sorun Alanları ve Çözüm Arayışları. *Premium e-Journal of Social Sciences*, 5(17), 594-609.
- Düvell, F., Molodikova, I., & Collyer, M. (2014). *Transit Migration in Europe*. Amsterdam University Press.
- Düvell, F. (2006). Crossing the Fringes of Europe: Transit Migration in the EU's Neighbourhood, Rapor No: 33.
- Düvell, F., Triandafyllidou, A. ve Vollmer, B. (2008). Ethical Issues in Irregular Migration Research. Clandestino Project.
- Düvell, F. (2012). Transit migration: A blurred and politicised concept. *Population, Space and Place*, 18(4): 415-427.
- Echeverría, G. (2020). *Towards a Systemic Theory of Irregular Migration Explaining Ecuadorian Irregular Migration in Amsterdam and Madrid*. İtalya: Springer Open.
- Efe, H. ve Arıcı, N. (2021). *Hedef Ülke Türkiye'deki Afgan Göçmenler*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Engin, C. & Konuk, T. (2020). Türkiye Ekonomisinde Uluslararası Göçün İşsizlik ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Ekonometrik Bir Analiz. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(1), 103-123.
- Erdem, U. ve Şahinoğlu, T. (2023). Uluslararası İş Gücü Göçünün Türkiye Ekonomisine Etkileri. *Journal of Turkish Studies*, 18(4), 1515-1536.
- Erder, S. (2015). *İstanbul Bir Kervansaray (Mı?) Göç Yazıları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erder, S. (1986). *Refah Toplumunda "Getto" ve Türkler*. İstanbul: Teknografik Matbaacılık.
- Erdoğan, M. M. (2020). *Syrians barometer 2019: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey*. Ankara: Orion Kitabevi.
- Erdoğan, M. M. (2018). *Suriyeliler Barometresi Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eryurt, M. A. ve Koç, İ. (2017). *Türkiye'de Afganistan Uyruklu Uluslararası Koruma Başvurusu ve Statüsü Sahipleri Üzerine Analiz: Türkiye'ye Geliş Sebepleri, Türkiye'de*

- Kalırları, Gelecek Planları ve Amaçları*. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Faisal, M. (2020). *Küresel Yönetişim Kapsamında Uluslararası Göç: Rohingya Mülteci Krizi Örneği*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Fichter, J. (2000). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. N. Çelebi). Ankara: Attila Kitabevi.
- FRONTEX (2024). "Significant rise in irregular border crossings in 2023, highest since 2016". <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/significant-rise-in-irregular-border-crossings-in-2023-highest-since-2016-C0gGpm> (erişim tarihi: 26.05.2024).
- Gallino, L. (2012). *Küreselleşme ve Eşitsizlik*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Garcés-Mascareñas, B. (2012). *Labour Migration in Malaysia and Spain Markets, Citizenship and Rights*. Amsterdam, Amsterdam University Press.
- Garip, F. ve Curran, S. (2010). Increasing Migration, Diverging Communities: Changing Character of Migrant Streams in Rural Thailand. *Population Research and Policy Review*, 29(5), 659-685.
- Göç Araştırmaları Derneği (GAR) (2024). İstanbul İlçelerinde Kent ve Göç İlişkileri. Rapor No: 10.
- Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- Gezgin, M. F. (1991). İşgücü Göç Teorileri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (23), 31-50.
- Gheasi, M. ve Nijkamp, P. (2017). A Brief Overview Of International Migration Motives and Impacts, with Specific Reference to FDI. *Economies*, 5(3), 1-11.
- Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford CA, Polity Press.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Görgün, M. (2017). Küreselleşme Sürecinde Göçmen İlişkileri Ağının Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 22(Göç Özel Sayısı), 1317-1327.
- Görmüş, A. (2019). Türkiye’de Tarımsal İstihdamın Cinsiyete Dayalı Yapısı ve Sosyal Politika Önerileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(3), 563-578.
- Güler, H. (2021). Türkiye’nin Göç Politikası ve Göçmenlerin Yasal Çalışma Durumları: İstanbul İli Örneği. *SDÜ Fen -Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 102-118.

- Güler, H. (2020). Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği. *Çalışma ve Toplum*, 3(66), 1461-1482.
- Güllüpnar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, 53-85.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2): 37-60.
- Gündoğan N. ve Biçerli M. K. ve Özkaplan, N. (2003). *Çalışma Ekonomisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Güney, A. (2009). İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Müdahale Yöntemleri. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 10(4), 135-159.
- Güreşçi, E. (2016). “Ortak ve Farklı Yönleriyle İç ve Dış Göçler”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43):1058-1064.
- Güreşçi, E. (2012). Türkiye’nin Köyden Kente Göç Sorunu. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, (6): 41-55.
- Güzel, A. ve Bayram, F. (2007). “Türk Hukukunda Yabancıların Çalışma Hakları ve Çalışma İzinleri”, *Türkiye’de Yabancı İşçiler Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri*. F. A. Arı (drl.). İstanbul, Derin Yayınları. +
- Hagen-Zanker J. (2008). Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature. Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No: 2008/WP00.
- Haug, S. (2008). Migration Networks and Migration Decision-Making. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585-605.
- Hopyar, Z., Topal, F. ve Tauscher, S. (2022). Diaspora Kavramı ve Türkiye’nin Diaspora Politikasına Yönelik Üniversite Öğrencilerinin Algısı. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 5(1): 46-65.
- Hugo, G.J. (1981) “Village-Community Ties, Village Norms, and Ethnic and Social Networks: A Review of Evidence From the Third World”. G.F. De Jong (Ed.). *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries* içinde (ss.186-224). New York: Pergamon Press.
- Inda, J. X. ve Rosaldo, R. (2002). *The Anthropology of Globalization*. Oxford, Blackwell Publishers.
- International Labour Organization (ILO), 1999. *Decent Work: Report of the Director-General* (International Labour Conference, 87th Session).
- IOM (2024). <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar> (Erişim Tarihi: 17.07.2024).

- IOM (2022). World Migration Report 2022. <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (erişim tarihi: 20.03.2024).
- İşğışok, Ö. (2011). *İstihdam ve İşsizlik*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM), 2009. Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere*. İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi.
- İçduygu, A. (2010). Türkiye'de Uluslararası Göçün Siyasal Arka Planı: Küreselleşen Dünyada Ulus-Devleti İnşa Etmek ve Korumak. Barbara Pusch ve Tomas Wilkoszewski (Der.), *Türkiye'ye Uluslararası Göç Toplumsal Koşullar-Bireysel Yaşamlar*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- İçduygu, A. (2005). *Transit Migration in Turkey: Trends, Patterns and Issues*, Rapor No: 2005/4.
- İçduygu, A. (2004a). *Türkiye'de Kaçak Göç*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- İçduygu, A. (2004b). Demographic Mobility Over Turkey: Migration Experiences and Government Responses. *Mediterranean Quarterly*, 15(4), 88-99.
- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'de Düzensiz Göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- İçduygu, A. ve Karadağ, S. (2018). Afghan Migration Through Turkey to Europe: Seekingrefuge, Forming Diaspora, and Becoming Citizens. *Turkish Studies*, 19(3), 482-502.
- İçduygu, A. ve Sirkeci İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, *75 Yılda Köylerden Şehirlere* içinde (ss. 249-260). O. Baydar (Ed.), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İçduygu, A., Sirkeci, İ. ve Aydıngün, İ. (1998). *Türkiye'de içgöçün işçi hareketine etkisi*. A. İçduygu (Ed.), Türkiye'de içgöç konferans Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1997 içinde (s. 207-249). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- İçli, T. ve Sever, H. (2021). Evaluation Of Illegal Migration In The Light Of Theories. *International Academic Social Resources Journal*, 6(26), 992-1007.
- İnaç, H. ve Yazıcı, B. (2018). Bulgaristan'dan Türkiye'ye Göçler, Bulgaristan Diasporası ve Uluslaşma. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04(04): 77-93.
- İslamoğlu, A. H. ve Alınacı, Ü. (2019). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık.

- Joppke, C. (1998). *Challenge to the Nation-State*. New York, Oxford University Press.
- Kalın, İ. (2022). *Gök Kubbenin Altında*. İstanbul, Mecra Kitap.
- Kalkınma Atölyesi (2016). Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar/ Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu, Ankara.
- Kara, Y. ve Kaya Tilbe, F. (2023). Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Afgan göçmenlerde ekonomik konumlanma ve entegrasyon: Trakya bölgesi örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 1413-1424.
- Karadağ, S. (2021). İstanbul'un Hayaletleri Güvencesizliğin Kıyında Afganlar. Göç Araştırmaları Derneği. https://www.gocarastirmalariderneği.org/attachments/article/192/%C4%B0stanbul'un_Hayaletleri.pdf (Erişim Tarihi: 03.06.2024).
- Karabulut, R. ve Açak, M. (2018). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Ekonomik Maliyeti (2011-2017). *Birey ve Toplum*, 8(15), 131-144.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. (2021). "Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 100-111.
- Kaya, T. (2021). "Yabancıların Çalışma İzni Muafiyetlerine Dair Bir Değerlendirme". *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi (TAAD)*, (47), 215-246.
- Kaya, A. (2015). "Farklı Göç Türlerini Yaşayan Ülke: Türkiye", L. Körükmez ve İ. Südaş (Der.), *Göçler Ülkesi* içinde (ss. 15-26). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kaya, İ. (2014). Nitel Araştırma Yöntemleri. Y. Arı ve İ. Kaya (Ed.). *Coğrafya Araştırma Yöntemleri* içinde (ss. 267-301). Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.
- Kaygısız, İ. (2017). Suriyeli Mültecilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri. Friedrich Erbert Stiftung.
- Kazgan, G. (2013). *Tarım ve Gelişme*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kazgan, G. (1997). *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen, Ne Getiriyor? Ne Götürüyor? Nereye Gidiyor?* İstanbul, Altın Kitaplar.
- Kedikli, U. (2019). "Bir Güvenlik Sorunu Olarak Düzensiz Göçe Bağlı Göçmen Kaçakçılığı". G. Telatar ve U. Kedikli (Ed.). *Uluslararası Göç ve Güvenlik*. Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 85-111.
- Khalaf, S. ve Ilgar, R. (2017). Suriye'de Mülteciler ve Türkiye'de Mülteci Sorunu. *Türk Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 40-52.
- Kıray, M. (2006). *Toplumsal Yapı Toplumsal Değişme*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Kingsley, D. (1974). The Migrations of Human Populations. *Scientific American*, 231(3): 92-107.
- Kirişçi, K. (2003). Turkey: A Transformation from Emigration to Immigration, *Migration Information Source*, November 2003.
- Kronenfeld, D. A. (2008). Afghan refugees in Pakistan İslam Cumhuriyeti: Not all refugees, not always in Pakistan İslam Cumhuriyeti, not necessarily Afghan?. *Journal of Refugee Studies*, 21(1), 43–63.
- Koca, D. (2020). Türkiye’de İşgücü Piyasasının Boyutları ve Covid-19 Döneminin İşgücü Piyasasına Etkileri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(2), 69-83.
- Kok, P. (1999). The Definition of Migration and Its Application: Making Sense of Recent South African Census and Survey Data. *SA Journal of Demography*, 7(1): 19-30.
- Koray, M. (2020). *Sosyal Politika*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korpi, T. (2001). Good Friends in Bad Times? Social Networks and Job Search Among the Unemployed in Sweden. *Acta Sociologica*, 44(2), 157- 70.
- Koyuncu, A. (2014). *Kentin Yeni Misafirleri Suriyeliler*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kuschminder, K. (2018). Afghan refugee journeys: onwards migration decision-making in Greece and Turkey. *Journal of Refugee Studies*, 31(4), 566-587.
- Kümbetoğlu, B. (2021). Göç Çalışmalarında “Nasıl” Sorusu. S.G. İhlamur-Öner ve N.A. Şirin Öner (Der.) *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar* içinde (ss. 49-85). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarındaki Değişimi: 2011-2014. *Çalışma ve Toplum*, 2(49), 789-808.
- Lordoğlu, K. (2015). Türkiye’ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum*, 1(44), 29-44.
- Malkoç, E. S. (2018). “Uluslararası Göçlerin Sebepleri ve Siyasal Rejimler”. R. Şimşek (Ed.). *Göç Sosyolojisi Farklı Boyutlarıyla Göç içinde* (ss. 131-145). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Massey D. S. ve Garcia-Espana F. (1987). The Social Process of International Migration. *Science*, 237(4816), 733-738.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino A.ve Taylor, J. E. (2014). “Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirmesi”. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.

- Massey, D.S., Arango, J., Hugo G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J.E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal, *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mixed Migration Centre (MMC). (2020). Bilinmeyen İstikamet Türkiye’de İlerleyen Afganlar MMC Orta Doğu Araştırma Özeti.
- Monsutti, A. (2008). Afghan Migratory Strategies and The Three Solutions to the Refugee Problem. *Refugee Survey Quarterly*, 27(1), 58-73.
- Monsutti, A. (2007). Migration as a Rite of Passage: Young Afghans Building Masculinity and Adulthood in Iran. *Iranian Studies*, 40(2), 167-185.
- Morgan, G. & Smircich, L. (1980). “The Case for Qualitative Research”. *Academy of Management Review*, 5(4), 491-500.
- Mutluer, M. (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Mülteciler Derneği (2024). Türkiye’deki Suriyeli Sayısı Mayıs 2024. (Erişim tarihi: 01.06.2024).
- Nail, T. (2015). *The Figure of the Migrant*. Stanford: Stanford University Press.
- Nar, M.Ş. (2021) Küreselleşme Süreci ve Sınır Aşan Göç Hareketleri: Türkiye Örneği. *Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 16(2): 214-225.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nicel ve Nitel Yaklaşımlar Cilt 1*. (Çev. Ö. Akkaya). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Nhengu, D. (2022). Covid-19 And Female Migrants: Policy Challenges And Multiple Vulnerabilities. *Comparative Migration Studies*, 10(1), 1-16.
- Oğuz, C. ve Bayramoğlu, Z. (2018). *Tarım Ekonomisi*. Konya: Atlas Akademi.
- Oeberg, S. (1995). “Theories on Interregional Migration: An Overview”. *ILASA Working Paper*, 95-47, 1-23.
- Orakçı, S. (2016). “Köle Gemilerinden Mülteci Botlarına”. İNSAMER. https://www.insamer.com/tr/kole-gemilerinden-multeci-botlarina_306.html
- Öner, N. A. Ş. (2016). “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*. S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (drl.). İstanbul, İletişim Yayınları. +
- Özbey, K. (2020). “Sınırların Gölgesinde Göç: “Daha” Filmi Bağlamında Göçmen Kaçakçılığı Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (15), 401-430.
- Özcan, E. D. E. (2016). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 183-215.

- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özgül, S. (2019). ABD İşgücü Piyasasında Ücretler ve Göç İlişkisi: Neoklasik Göç Teorisi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 264-276.
- Özgen, H. N. (2010). "Sınır Ticareti ve Şırnak'ta Etkileri", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu Bildirileri*. N. Doru (drl.). Şırnak: Şırnak Üniversitesi Yayınları.
- Özgün, C. (2021). Afgan Göçmen Profili Üzerine Bir Araştırma: Trabzon Örneği. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 7(12), 1-17.
- Özkan, I. (2018). *Göç, İltica ve Sığınma Hukuku (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Uluslararası İşgücü Kanunu ile Getirilen Değişikliklerle)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Papadopoulou, A. (2004). Smuggling into Europe: Transit Migrants in Greece. *Journal of Refugee Studies*, 17 (2): 169-186.
- Papastergiadis, N. (2000). *The Turbulence of Migration: Globalization, Deterritorialization and Hybridity*. Cambridge: Polity Press.
- Paret, M. ve Gleeson, S. (2016). Precarity and Agency Through a Migration Lens. *Citizenship Studies*, 20(3-4), 277-294.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. United States of America: Sage Publications.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Petersen, W. (1958). A General Typology of Migration. *American Sociological Review*, 23(3): 256-266.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poggi, G. (2019). *Modern Devletin Gelişimi: Sosyolojik Bir Yaklaşım*. (Çev. Ş. Kut ve B. Toprak), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Portes, A. & Sensenbrenner, J. (1993). Embeddedness and Immigration: Notes on the Social Determinants of Economic Action. *American Journal of Sociology*, 98(6), 1320-1350.
- Portes, A. ve Walton, J. (1981). *Labor, Class, and the International System*. New York: Academic Press.
- Punch, K. F. (2020). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev. D. Bayrak, H. B. Arslan ve Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Purkis, S. (2005). Modern Köleler: Göçmenler. *Eğitim Bilim Toplum*, 4(13): 44-59.

- Rasooly, A. T. (2020). Afgan Göçmenlerinin Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikleri Üzerine Bir Analiz, İstanbul Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Resmî Gazete (2016). Uluslararası İşgücü Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160813-1.htm> (Erişim Tarihi: 30.05.2024).
- Resmî Gazete (2013). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 31.05.2024).
- Resmî Gazete (2004). Türk Ceza Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTe_rtip=5 (Erişim Tarihi: 15.05.2024).
- Rittersberger-Tılıç, H. (2015). Managing' Irregular Labor Migrants in Turkey. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 80-107.
- Sandelowski, M. (2004). "Qualitative Research". M. S. Lewis-Beck & A. Bryman & T. F. Liao (Ed.) *Encyclopedia of Social Science Research Methods*, United States of America: SAGE.
- Sağlam, S. (2006). "Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, (5): 33-44.
- Sapancalı, F. (2007). Türkiye'de İşgücü Piyasası, Sorunlar ve Politikalar. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 21 (2-3), 8-30.
- Sayer, R. A. (2019). *Sosyal Bilimde Yöntem: Realist Bir Yaklaşım* (Çev. S. Gürses), İstanbul: Küre Yayınları.
- Sayın, H. (2017). Uluslararası Güvenlik ve Göçmen Kaçakcılığı. *İktisadiyat*, 1(1), 133-144.
- Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2021). *Nitel Araştırma, Yöntem, Teknik, Analiz ve Yaklaşımları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sert, D. Ş. (2021). Uluslararası Göç Yazınında Bütünleyici Bir Kurama Doğru, S. G. Ihlamur Öner ve N.A.Ş. Öner (Der.), *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar Tartışmalar* içinde (ss. 29-47). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sever, H. (2012). Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Yasadışı Göç ve Etkileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1): 51-66.
- Sönmez, P. ve Ünal Eriş, Ö. (2021). Securitisation of Migration Revisited: European Union Policies Through the Lens of Syrian Refugees Living in Turkey. *SIYASAL: Journal of Political Sciences*, 30(2), 225–241.

- Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London: Bloomsbury Academic.
- Sunata, U. (2021). Diasporik Kimliğiniz, Lütfen!: ABD'deki Çin Diasporası, *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar ve Tartışmalar*. S. G. İhlamur Öner ve N. A. Şirin Öner (drl.). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Swift, A. (2022). Being Creative with Resources in Qualitative Research. U. Flick (Ed.) *The SAGE Handbook of Qualitative Research Design* (ss. 290-306). SAGE.
- Şahankaya Adar, A. (2018). Türkiye'de Yeni Prekarya Suriyeli İşgücü mü?. *Çalışma ve Toplum*, 1(56), 13-36.
- Şahin, B. (2014). Metodoloji. A. Tanrıöğen (Ed.) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri içinde* (ss. 111-130). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şenses Özcan, N. (2015). Düzensiz Göç Üzerine Bir İnceleme: Küresel Dinamikler, Ulus-Devletler, Göçmenler. *İdealkent*, 6(15): 22-39.
- Şeyhanlioğlu, H. (2021). *Asya'nın Kalbi Afganistan*. İstanbul: KDY Akademi.
- Tanyılmaz, K. ve Kurtulmuş Kiroğlu, M. (2007). "Türkiye'de Göçmen İşçiler ve İşgücü Piyasasına Etkileri. F. Arı (Ed.) *Türkiye'de Yabancı İşçiler -Uluslararası Göç, İşgücü ve Nüfus Hareketleri* (ss. 129-155). İstanbul: Derin Yayınları.
- Taran, P. A. & Geronimi, E. (2013). *Globalization, Labour and Migration: Protection is Paramount*. International Migration Programme, International Labour Office.
- Taş, H. Y. ve Özcan, S. (2013). Türkiye'de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkileri. *International Conference on Eurasian Economies*, 289-298.
- Tensel, A. ve Taşçı, H. M. (2010). Hazard Analysis of Unemployment Duration by Gender in a Developing Country: The Case of Turkey. *LABOUR*, 24(4), 501-530.
- T.C. Büyük Millet Meclisi. "Cenevre'de 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna dair Sözleşmenin tasdiki hakkında kanun tasarısı ve Dışişleri Komisyonu raporu (1/125)". https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/KM_/d00/c002/km_00002024ss0053.pdf (07.05.2024).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-istatistikler> (erişim tarihi: 7 Mayıs 2024).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). <https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri> (erişim tarihi: 7 Mayıs 2024).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2024). <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> (erişim tarihi: 7 Mayıs 2024).

- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı (2022). <https://www.goc.gov.tr/sinir-disi-119817#> (erişim tarihi: 1 Haziran 2024).
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2024). <https://www.esgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/resmi-istatistik-programi/calisma-izin-istatistikleri/> (erişim tarihi: 4 Haziran 2024).
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2023). *Genel Tarım Sektörü Raporu*. Erişim Adresi: <https://ticaret.gov.tr/data/5b8700a513b8761450e18d81/Genel%20Tar%C4%B1m%20Sekt%C3%B6r%C3%BC%20Raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 14.06.2024).
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2024). Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 20.04.2024).
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Temel, R. & Topateş, H. (2023). İnşaat Sektöründe Suriyeli ve Afgan Emeginin Güvencesiz ve Kurlsız Hâli: Manisa İli Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 30(3), 575-596.
- Tepealtı, F. (2019). Avrupa Birliği'ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri ve Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125-140.
- Toksöz, G., Erdoğan S. & Kaşka, S. (2012). Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları. IOM Türkiye, Proje Raporu.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tutar, H. (2023). Nitel Araştırma Deseni Belirleme Ölçütleri ve Gerekçelendirilmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 334-355.
- Tümtaş, M. S. (2022a). Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu Göç Mü "İstila" Mı? *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353.
- Tümtaş, M. S. (2022b). Nöbetleşe Dışlanma Zincirinde Son Halka: Düzensiz Afgan Göçmenler. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 12(0), 217-228.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023). İşgücü İstatistikleri, I. Çeyrek: Ocak-Mart, 2023 Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-I.-Ceyrek:-Ocak-Mart,-2023-49380>. (Erişim tarihi: 31.05.2024).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2024). İşgücü İstatistikleri. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Istihdam,-Issizlik-ve-Ucret-108>. (Erişim Tarihi: 14.06.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Tarimsal-Isletme-Isgucu-Ucret-Yapisi-2023-49686#:~:text=S%C3%BCrekli%20tar%C4%B1m%20i%C5%9F%C3%A7ilerine%20>

- [%C3%B6denen%20ayl%C4%B1k,10%20bin%20146%20TL%20oldu.](#) (erişim tarihi: 28.05.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023. <https://cip.tuik.gov.tr/> (erişim tarihi: 29.05.2024)
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2023. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=TabiiyetYabancıNufus> (erişim tarihi: 28.05.2024)
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Uluslararası Çalışma Örgütü, (ILO) (2005). Human trafficking and forced labour exploitation: Guidelines for legislation and law enforcement. <https://www.ilo.org/publications/human-trafficking-and-forced-labour-exploitation-guidance-legislation-and-0> (Erişim Tarihi: 24.04.2024).
- Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü (UİGM), 2024. <https://www.csgeb.gov.tr/uigm/genel-bilgi/mevzuat/#> (Erişim tarihi: 10.06.2024). +
- UNHCR 2023. Global Trends Forced Displacement In 2023. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2023>
- UNHCR (2022). <https://www.unhcr.org/tr/bilgi-dokumanlari-ve-tablolar> (Erişim tarihi: 20.04.2024)
- UNFPA “Young People”, <https://afghanistan.unfpa.org/en/node/15227> (erişim tarihi: 14.05.2024)
- Usta, S. ve Ergün, G. (2020). Göç ve Mülteci Olgusu: Kavramsal Çerçeve. *International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies*, 6(24), 1063-1074.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. ve Kumaş, H. (2017). Uluslararası Emek Göçü: Göç Kavramı, Türleri, Nedenleri ve Sonuçları. Pir Ali Kaya ve Ceyhun Güler (Ed.) *Uluslararası Sosyal Politika Teorisi, Normlar, Kurumlar, Sorunlar ve Güncel Gelişmeler*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Üstübici, A. (2020). Görünmezlikten Görünürlüğe: İstanbul’un Kent Dokusunda Göçmenlik ve Mültecilik Deneyimleri. *İMGELEM*, 4 (7), 273-298.
- Üstün, K. & Vargün, B. (2022). Uluslararası Göç ve Afgan Göçmenler Örneği. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Dergisi* (6), 76-86.
- Vargün, B. (2019). “Migrant Women in Van: Home and Daily Life, As A Reflection On Belonging”. M. Bulut ve K. Şahin (Ed.) *Anthropological Perspectives on Transnational Encounters in Turkey: War, Migration and Experiences of Coexistence*. Transnational Press.

- Vollmer, B. (2008). Undocumented Migration- Counting the Uncountable, Data and Trends across Europe – UK Report, Oxford: CLANDESTINO.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Yanici Erdal, İ. Ö. (2019). Türkiye’de Kayıt Dışı İstihdam ve Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Politikaları. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 225-246.
- Yazıcıoğlu, Y. (2014). *Türkiye Ekonomisi*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırımoglu, H. (2005). Uluslararası Emek Göçü, Almanya’ya Türk Emek Göçü. *Kamu-İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 8(1): 129-153.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri. *Turkish Studies*, 9(2): 1685-1704.
- Yılmaz Aslan, H. (2023). Afgan Göçmenlerin Eğitime Erişimde Karşılaştıkları Sorunlar: Van ve Meşhed Örneği. *Ortadoğu ve Göç*, 13(1), 75-99.
- Yılmaz, F. H. & Navruz, M. (2019). Küresel İklim Değişikliği, İklim Mültecileri ve Güvenlik. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı: 255-270.
- Yiğit, E. (2017). Emeğin Mekânda Yer Seçimi Olarak Göç Hakkında Tekeli Üzerinden Bir Değerlendirme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(19), 301-3013.
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. vd. (2022). “The Religious Life of Afghan Migrants Before and After Migration: Protecting Their Religious Identity or Social Cohesion”. *İlahiyat Studies* 13(2), 207-255.
- Zimmermann, K. F. (2016) “Refugee and Migrant Labor Market Integration: Europe in Need of a New Policy Agenda”, EUI Conference on the Integration of Migrants and Refugees.
- Ziya, O. (2012). “Mülteci-Göçmen Belirsizliğinde İklim Mültecileri”. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 25(99), 229-240.
- Waeber, O. (1995). “Securitisation and Desecuritisation”. Ronnie D. Lipschutz (Der.), *On Security* içinde (ss.46-86). New York: Columbia University Press.
- Wallerstein, I. (1995). “Kapitalist Dünya Ekonomisinde Hane Yapıları ve Emek Göçü Oluşumu”. E. Balibar ve I. Wallerstein (Der.), *İrk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis.

- Wallerstein, I. (2005). *Dünya Sistemleri Analizi* (Çev. E. Abadoğlu ve N. Ersoy). İstanbul: Aram Yayıncılık.
- Wilpert, C. (1992). The Use Of Social Networks in Turkish Migration to Germany. M. M. Kritz, L. L. Lim, ve H. Zlotnik (Ed.). *International Migration Systems: A Global Approach* içinde (ss.177-189). Oxford: Clarendon Press.
- 6458 Sayılı 2013 Tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTeftip=5> , Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2024

EK 1- GÖRÜŞME SORULARI

Afgan Göçmenlerin Tarım Sektöründeki Görünümü ve İşgücü Piyasasına Etkileri Görüşme Soru Formu

Demografik Bilgiler

1. Yaş:
2. Nereden geldi (Doğum yeri-il-ilçe-köy):
3. Etnik kökeni (Uyruğu):
4. Eğitim durumu:
5. Bildiği diller:
6. Medeni durum:
7. Çocuklar okuyor mu-çalışıyorlar mı:
8. Hanede gelir getiren sadece sen mi varsın:
9. Ne zamandır buradasın ne zaman geldin?
10. Başka hangi şehirlerde bulundun?
11. Neden göç ettiniz?
12. Hukuki statün:

- Belgesiz
- Sığınmacı

İş/Çalışma Koşulları

1. Geldiğini yerde iş/çalışma koşulları nasıldı? (Gelmeden önceki mesleği/yaptığı iş)
(Sosyal güvence, çalışma saatleri) Türkiye'yle kıyaslar mısın?

Çalışılan sektör- yapılan iş	Çalışılan süre	Çalışılan şehir	Çalışma yaşı	Alınan ücret	Çalışma saati

2. Şu an yapmakta olduğun işi nasıl buldun? (Bu bağlantıları nasıl kurdun?) (Tarım araçları) (Akraba, arkadaş, kendim) Bu sektörde çalışan akrabanız var mı?
3. Diğer Afganların iş bulma tecrübesi ile gözlemleriniz nedir?
4. Buradaki koşullar nasıl? Nerde kalıyorsun? Senin için bu imkanlar yeterli mi?
5. Bir günün nasıl geçiyor? (Görevlerin neler?)
6. Buradan çıktığında kısa sürede iş bulabilir misin?
7. İşverenin yaklaşımı nasıl? (Paranızı zamanında veriyor mu? Maddi konularda sorun çıkartıyor mu?)
8. İşveren tarafından hiç tehdit edildiniz mi, sözlü şiddete maruz kaldınız mı? (Sınır dışı edilme, ihbar edilme...) (İş hayatında yaşadığınız olumsuz bir deneyim var mı?)
9. İşyerinde ayrımcılık ile karşılaştınız mı?
10. Çalıştığınız iş kolunda yerli işgücü ile arasında ücret farkı var mı?
11. Burada çalışmaktan memnun musun?
12. Geleceğe yönelik planların, hedeflerin neler? Geri dönmeyi düşünüyor musun?
13. Türk toplumunun size karşı olan bakışını nasıl değerlendiriyorsunuz?

İşveren

1. Neden Afgan işçi çalıştırmayı tercih ettiniz?
2. Bir Türk çalıştırsaydınız ne kadar maaş vermeniz gerekirdi?
3. Daha önce Afgan ya da başka uyruklu işçi çalıştırdınız mı?
4. İşçinizi değerlendirir misiniz? (Çalışma temposu, davranışları, sana karşı tutumu)

Gözlemci Notları:

EK 2- FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Afgan tarım işçilerinin çalıştıkları örtü altı sera alanlarına ait fotoğrafların yer aldığı bu bölüm fotoğraflarla ilgili detaylar içermemektedir. Fotoğraflarla çalışılan konunun görselleştirilmesi ve göçmen işçilerin çalışma alanlarının okuyucunun zihninde canlandırılması amaçlanmıştır.

Fotoğraf 1: Manavgat'taki bir muz serasının Afgan tarım işçisi

Fotoğraf 2: Avokado yetiştiriciliği yapan Afgan tarım işçileri

Fotoğraf 3: Manavgat Yavrudoğan Mahallesi'nde bir sera

Fotoğraf 4: 13 Afgan işçisinin birlikte kaldığı ev

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve Soyadı	Sevda KURTULUŞ ARI
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Manavgat Anadolu Lisesi, 2016
Mezun Olduğu Üniversite ve Bölümü	Maltepe Üniversitesi Psikoloji & Sosyoloji, 2020
Yabancı Diller	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Zeybekoğlu Akbaş, Ö., Aygül, H. H., Gürbüz, G. ve Kurtuluş, S. (2023). “The Religious Life of Afghan Migrants Before and After Migration: Protecting Their Religious Identity or Social Cohesion”. <i>İlahiyat Studies</i>, 13(2), 207-255.	